

Universiteit
Leiden

EEN NIEUWE TYPOLOGIE VAN PARTNERDODING

Pauline Aarten
Marieke Liem

Een nieuwe typologie van partnerdoding

dr. Pauline Aarten

Prof. dr. Marieke Liem

Dit onderzoek is ondersteund en financieel mogelijk gemaakt door Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving.

© 2022, Universiteit Leiden/Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving. Auteursrechten voorbehouden.

**Universiteit
Leiden**
Governance and Global Affairs

SASS STICHTING ACHMEA
SLACHTOFFER
EN SAMENLEVING

Voorwoord

In dit project hebben we de meest voorkomende vorm van fataal geweld binnen het gezin onderzocht, partnerdoding. We onderzochten de levensloop van 60 daders van partnerdoding waarbij de volgende twee vragen centraal stonden: *Welke levensgebeurtenissen of keerpunten hebben bijgedragen aan het delict? En welke typen daders van partnerdoding kunnen we identificeren op basis van de bevindingen?* In dit rapport presenteren we de bevindingen over deze twee vragen.

Dit onderzoek had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking van een aantal mensen. Graag danken we alle medewerkers van de arrondissementsparketten die onze verzoeken voor het inzien van de strafdossiers direct hebben opgepakt en mogelijk hebben gemaakt. Het was zeker niet makkelijk in tijden van corona, maar we zijn iedereen zeer erkentelijk voor hun flexibiliteit en het mogelijk maken van een bezoek. Ook willen we onze stagiaire Laura van Gunst bedanken. Zij heeft ons geholpen met het analyseren en organiseren van de data. Daarnaast willen we graag de leden van de leescommissie bedanken voor de discussie en kritische blik. Specifiek bedanken we Feryat Ozdemir (Stichting Perspektief), Janna van Doorn (Universiteit Leiden), en Janna Verbruggen (Vrije Universiteit Amsterdam) voor hun commentaren en suggesties voor verbeteringen. Tot slot zijn we Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving zeer erkentelijk voor het mogelijk maken van dit project. En in het bijzonder willen we Diederik Greive en Bart Bielars danken voor de fijne begeleiding, het geduld en de flexibiliteit gedurende het onderzoeksproces.

Pauline Aarten

Marieke Liem

Samenvatting

Doel

Het doden van een partner is in Nederland geen onbekend fenomeen: één op de vier dodingen in Nederland betreft partnerdoding. In dit onderzoek trachten we onze kennis over de etiologie van partnerdoding in Nederland te verbeteren. Hierbij staan de volgende twee vragen centraal: *Welke levensgebeurtenissen of keerpunten hebben geleid tot het delict? En welke typen daders van partnerdoding kunnen we identificeren op basis van de bevindingen?*

Methode

Om onze onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, hebben we 60 partnerdodingszaken uit onze *Dutch Homicide Monitor* geselecteerd waarbij de doding heeft plaatsgevonden in de periode 2010-2018. We hebben de strafdossiers van deze 60 daders opgevraagd bij de arrondissementsparketten Noord-Nederland, Den Haag, Rotterdam en Oost-Brabant. Om de levensloop van deze daders in kaart te brengen, hebben een kwalitatieve levensloopkalender ontwikkeld dat in kaart brengt de relevante levensgebeurtenissen en de interpretaties en verklaringen van deze gebeurtenissen. Middels een kwalitatieve analyse van deze levensgebeurtenissen alsook de relatie tussen dader en slachtoffer en de omstandigheden die hebben geleid tot het delict zijn we tot de volgende bevindingen gekomen.

Resultaten: Mannen die hun vrouwelijke (ex-)partner doden

In een eerder kwantitatief onderzoek naar daders van partnerdoding in de periode 2010-2015 hebben we drie subtypen gevonden: de *virgin killers*, de *blaffende en bijtende* groep en de *disharmonische* groep. In dit kwalitatieve onderzoek zien we een dergelijke indeling in typen partnerdoding terug. Wij hebben de typologie echter uitgebreid naar vijf typen daders. Hierbij moet opgemerkt worden dat we met deze typologie de daders niet willen reduceren tot een type individu: daders zijn niet hun delict. Het is niet onze intentie om de complexiteit van de zaken, de gebeurtenissen, gedachten en handelingen die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het fatale geweld te vereenvoudigen naar een alles verklarende type dader. De typologie is gebaseerd op kenmerken van een individu die gerelateerd zijn aan het delict. De kenmerken die leidend zijn in het vormen van deze typologie zijn (1) levensgebeurtenissen, (2) de relatie tussen dader en slachtoffer en (3) de omstandigheden omtrent het delict. De typologie is bedoeld om aan te geven dat partnerdoding een heterogeen fenomeen is waarin we verschillende typen partnerdodingszaken vinden die samenhangen met specifieke kenmerken. Een bewustwording van deze typen en de specifieke kenmerken draagt bij aan de voorkoming en aanpak van partnergeweld.

Het eerste type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *uitzichtloze* dader. De *uitzichtloze dader* doodt zijn partner als gevolg van externe stressoren, zoals grote financiële problemen. Deze dader is niet bekend met (huiselijk) geweld en de relatie tussen dader en slachtoffer was ten tijde van het delict over het algemeen goed tot zeer goed. Het doden van de partner leidt in de meeste gevallen ook tot een suïcidepoging, waarin de dader zich wil verenigen met het slachtoffer - zonder haar kan hij immers niet leven. De totstandkoming van het delict is niet het gevolg van bekende risicofactoren voor partnerdoding, maar een gevolg van zeer specifieke levensgebeurtenissen die de dader heeft gevormd in zijn handelen en gedrag. In deze groep zijn de daders niet gediagnosticeerd met een persoonlijkheidsstoornis ten tijde van het delict. Ook was er geen sprake van middelenmisbruik vooraf of ten tijde van het delict en kennen ze geen hulpverleningsgeschiedenis.

Het tweede type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *ontoerekeningsvatbare* dader. De *ontoerekeningsvatbare dader* heeft een psychose of stoornis ten tijde van het delict en/of was zodanig onder invloed van middelen, waardoor hij geen controle meer heeft over zijn handelen. Er is soms sprake van huiselijk geweld jegens het slachtoffer maar de dader heeft geen strafblad. De dader heeft een geschiedenis van hulpverlening vanwege de aanwezige psychopathologie. Het delict is het gevolg van specifieke gebeurtenissen of triggers waardoor de stoornis op de voorgrond is getreden.

Het derde type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *gekrenkte* dader. De *gekrenkte* dader legt de schuld van zijn handelen bij het slachtoffer. De motieven die ten grondslag liggen aan de doding zijn krenking en scheiding, en volgens de dader geïnitieerd door het slachtoffer. De relatie tussen dader en slachtoffer is conflictueus ten tijde van het delict, maar er is geen sprake van huiselijk geweld. De dader heeft een persoonlijkheidsstoornis die deels van invloed is op de totstandkoming van het delict. Sommige daders zijn onder invloed van middelen ten tijde van het delict, of zijn afhankelijk van middelen. Sommige daders kennen een hulpverleningsgeschiedenis, maar ze waren niet bekend bij justitie voorafgaand aan het delict.

Het vierde type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *zelfverdedigende* dader. Bij de *zelfverdedigende* dader is sprake van geïnitieerd geweld door het slachtoffer ten tijde van het delict en de dader heeft uit zelfverdediging zijn partner gedood. De relatie tussen dader en slachtoffer bestaat uit wederzijds geweld, dat al een langere geschiedenis kent in de relatie. Er is sprake van psychopathologie en middelenmisbruik bij de dader, en in de meeste gevallen ook bij het slachtoffer. De combinatie van middelenmisbruik en psychopathologie speelt een rol in de totstandkoming van het delict.

Het vijfde en laatste type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *blaffende en bijtende* dader. De *blaffende en bijtende* dader is een dader die zijn partner (veelvuldig) heeft mishandeld en door krenking en controledrang zijn (ex-)partner uiteindelijk doodt. De dader heeft een strafblad en heeft een

persoonlijkheidsstoornis. Het delict is het gevolg van een serie aan negatieve gebeurtenissen gedurende de levensloop.

Resultaten: Vrouwen die hun mannelijke (ex-)partner doden

Bij de vrouwelijke daders was het niet mogelijk om tot een typologie te komen, gezien de beperkte hoeveelheid casussen waar we over konden beschikken. We zien wel een belangrijke overeenkomst tussen onze conclusies en eerder onderzoek: vrouwen doden hun partners voornamelijk uit zelfverdediging. De doding lijkt het gevolg te zijn van een problematische relatie met het slachtoffer waarbij sprake is van eerder huiselijk geweld, bedreiging of controlerend gedrag vanuit het slachtoffer naar de vrouwelijke dader toe. Deze kenmerken zijn niet alleen voorspellers van mannelijke daders die hun vrouwelijke partner doden, maar lijken ook een rol te spelen in partnerdodingen gepleegd door vrouwelijke daders. Echter, er is geen vergelijking te trekken tussen deze vrouwelijke daders en de mannelijke daders die uit zelfverdediging hebben gehandeld. Bij mannelijke daders was er sprake van wederzijds geweld tussen dader en slachtoffer en de combinatie van middelenmisbruik en psychopathologie heeft een rol gespeeld in de totstandkoming van het delict. Deze levensgebeurtenissen zien we echter niet terug in de vrouwelijke daders. Deze verschillen tussen mannelijke daders en vrouwelijke daders bevestigen eerder onderzoek dat we partnerdoding genderspecifiek moeten onderzoeken.

Conclusie

De doelstelling van dit onderzoek was om meer inzicht krijgen in de levensloop van daders van partnerdoding om typen daders te kunnen identificeren. Middels een kwalitatieve analyse van 60 straf dossiers van daders van partnerdoding zijn we bij de mannelijke daders tot een typologie gekomen: de *uitzichtloze* dader, de *ontoerekeningsvatbare* dader, de *gekrenkte* dader, de *zelfverdedigende* dader en de *blaffende en bijtende* dader. Bij de vrouwelijke daders was het niet mogelijk om tot een typologie te komen gezien het kleine aantal casussen die we wisten te bemachtigen. De resultaten bevestigen wel een beeld dat we in eerder onderzoek hebben gezien: vrouwen doden hun mannelijke partner uit zelfverdediging. Deze typologie heeft onze kennis over partnerdoding verder verstevigd en verfijnd wat op zijn beurt aanknopingspunten biedt voor mogelijke preventie en aanpak van partnergeweld. Professionals weten zo beter op welke kenmerken ze moeten letten om vroegtijdig te kunnen signaleren en te interveniëren. De volgende stap is om te onderzoeken in hoeverre huidige vroegsignaleringsinstrumenten en methodiek binnen hulpverlening en aanpak van (fataal) partnergeweld ingezet kunnen worden om escalatie van (fataal) geweld bij de verschillende typen partnerdodingen te voorkomen.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	8
1.1	Inleiding	8
1.2	Het fenomeen partnerdoding	10
1.2.1	Wat is partnerdoding?	10
1.2.2	Gender-gerelateerd geweld	10
1.3	Omvang partnerdoding.....	11
1.3.1	Omvang partnerdoding in Nederland	12
1.3.2	Omvang partnerdoding in internationaal perspectief.....	13
1.4	Kenmerken van partnerdoding.....	14
1.4.1	Overzicht eerder (inter)nationaal onderzoek	14
1.4.2	Een levensloopbenadering van partnerdoding.....	18
1.5	Doel- en vraagstelling	22
1.6	Relevantie	23
1.7	Leeswijzer.....	23
2	Methoden	24
2.1	Dutch Homicide Monitor.....	24
2.2	Selectie van partnerdodingszaken in de periode 2010-2018	25
2.3	Dataverzameling: Een kwalitatieve levensloopkalender	26
2.4	Analyses	27
3	Resultaten: Een typologie van mannelijke daders die hun vrouwelijke (ex-)partner doden	29
3.1	Inleiding	29
3.2	De <i>uitzichtloze</i> dader	30
3.2.1	Levensgebeurtenissen.....	32
3.2.2	Relatie met slachtoffer	33
3.2.3	Het delict	34
3.3	De <i>ontoerekeningsvatbare</i> dader	36
3.3.1	Levensgebeurtenissen.....	38
3.3.2	Relatie met slachtoffer	40
3.3.3	Het delict	41
3.4	De <i>gekrenkte</i> dader	45
3.4.1	Levensgebeurtenissen.....	46
3.4.2	Relatie met slachtoffer	47
3.4.3	Het delict	48
3.5	De <i>zelfverdedigende</i> dader	50
3.5.1	Levensgebeurtenissen.....	52
3.5.2	Relatie met slachtoffer	54

3.5.3	Het delict	55
3.6	De <i>blaffende en bijtende</i> dader	58
3.6.1	Levensgebeurtenissen	59
3.6.2	Relatie met slachtoffer	61
3.6.3	Het delict	63
3.7	Reflectie op de gevonden typologie	65
3.7.1	De <i>uitzichtloze</i> dader.....	66
3.7.2	De <i>ontoerekeningsvatbare</i> dader	68
3.7.3	De <i>gekrenkte</i> dader.....	69
3.7.4	De <i>zelfverdedigende</i> dader.....	71
3.7.5	De <i>blaffende en bijtende</i> dader	72
4	Resultaten: Vrouwelijke daders die hun mannelijke (ex-)partner doden	74
4.1	Inleiding	74
4.2	Levensgebeurtenissen	75
4.3	Relatie met slachtoffer.....	76
4.4	Motieven delict.....	78
4.5	Reflectie	83
5	Conclusie	85
	Implicaties voor beleid, praktijk en onderzoek.....	85
5.1	Inleiding	85
5.2	Beleids- en praktijkimplicaties: Vroegsignalering van partnerdoding.....	85
5.2.1	Risicotaxatie-instrumenten voor partnergeweld.....	85
5.2.2	Vroegsignalering van partnerdoding? ⁹	91
5.3	Implicaties voor onderzoek	92
5.3.1	Een nieuwe typologie van partnerdoding	92
5.3.2	Beperkingen huidig onderzoek en mogelijk toekomstig onderzoek	93
5.3	Tot slot.....	95

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Op 18 december 2018 schoot de 31-jarige Bekir zijn zestienjarige ex-vriendin Hümeýra dood in de fietsenstalling van haar school. Bekir stalkte en bedreigde Hümeýra al maanden, nadat ze de relatie had verbroken. Op 16 juli 2019 werd de 25-jarige Lisa door haar 28-jarige vriend Glenn vermoord. Glenn was onder invloed van drugs op de fatale avond en stak haar neer, omdat hij dacht dat Lisa een indringer was. En op 5 december 2019 doodde een man zijn vrouw in het bijzijn van zijn twee kinderen. De twee hadden ruzie omdat zijn vrouw wilde scheiden. Hij wilde door deze daad voorkomen dat zij zijn kinderen zou ontnemen. Zijn handelen was echter ingegeven door psychotische motieven. Dergelijke zaken met een diversiteit aan motieven die ten grondslag liggen aan de doding – krenking vanwege scheiding, onder invloed van middelen of een psychose – zijn geen onbekend fenomeen in Nederland: één op de vier dodingen in Nederland betreft partnerdoding.¹

Mede door dit hoge percentage is (wetenschappelijk) onderzoek naar partnerdoding in Nederland de afgelopen jaren flink toegenomen. Er is onder andere gekeken naar omvang van partnerdoding in Nederland², de kenmerken die gerelateerd zijn aan partnerdoding³, het verschil tussen fataal en niet-fataal partnergeweld⁴, specifieke groepen binnen partnerdoding zoals partnerdoding onder etnische minderheden⁵ en doding-zelfdoding⁶ en de gevolgen van partnerdoding voor kinderen⁷. Hoewel deze onderzoeken in staat zijn geweest een beeld te schetsen van de aard, omvang en kenmerken van partnerdoding, hebben we tot op heden onvoldoende (wetenschappelijke) kennis over de dynamiek tussen de kenmerken die leiden tot partnerdoding. Een dader doodt namelijk niet zomaar zijn partner. Zo kan er voordat het delict plaatsvindt bijvoorbeeld sprake zijn geweest van langdurig huiselijk geweld

¹ Aarten, P., Boelema Robertus, C., Alink, L., & Liem, M. (2020). *Wanneer blaffende honden bijten: Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld*. Politie & Wetenschap.

² Liem, M., de Jong, I., & van Maanen, J. (2018). Partnerdoding in Nederland. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 17(4), 34-53.

³ Aarten, P., Boelema Robertus, C., Alink, L., & Liem, M. (2020). *Wanneer blaffende honden bijten: Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld*. Politie & Wetenschap; Liem, M., de Jong, I., & van Maanen, J. (2018). Partnerdoding in Nederland. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 17(4), 34-53; Liem, M., & Koenraadt, F. (2018). *Domestic homicide: Patterns and Dynamics*. Routledge.

⁴ Aarten, P., Boelema Robertus, C., Alink, L., & Liem, M. (2020). *Wanneer blaffende honden bijten: Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld*. Politie & Wetenschap.

⁵ Liem, M., Geene, K., & Koenraadt, F. (2007). *Partnerdoding door etnische minderheden*. Dutch University Press.

⁶ Liem, M. (2010). *Homicide followed by suicide. An empirical analysis*. Utrecht University.

⁷ Zie bijvoorbeeld Alisic, E., Van Schaijk, M., Groot, A., & Strijker-Kersten, J. (2012). Gevolgen van partnerdoding voor kinderen. *Kind & Adolescent Praktijk*, 11, 142-144.

tussen dader en slachtoffer. Een levensloopbenadering, waarbij de levensloop van een individu in kaart wordt gebracht, kan meer inzicht geven in de dynamiek tussen de kenmerken die leiden tot partnerdoding. In een dergelijke benadering wordt onderzocht welke kenmerken in elk van de levensfasen van een individu, de zogenaamde levensgebeurtenissen of keerpunten, een rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van zijn of haar (crimineel) gedrag.⁸ Doordat we in dit onderzoek op kwalitatieve wijze data verzamelen besteden we niet alleen aandacht aan het soort levensgebeurtenis; we kijken ook naar de duur, in welke fase van de levensloop het plaatsvindt, de context en de gevolgen voor later (crimineel) gedrag. Eerder internationaal onderzoek naar de levensloop van daders van partnergeweld laat zien dat een focus op de levensgebeurtenissen van daders, en de keerpunten die hebben bijgedragen aan het delict, inzicht biedt in het verklaren van (dodelijk) partnergeweld.⁹ Zo vond Liles in haar levenslooponderzoek naar vrouwelijke daders van partnerdoding in de Verenigde Staten, dat deze vrouwen vaak ook slachtoffer zijn geweest van met name seksueel geweld in de vroege kinderjaren en huiselijk geweld door hun partners.¹⁰ In het levenslooponderzoek naar mannelijke daders van fataal geweld in Engeland vonden Dobash en collega's drie typen daders. Allereerst is er de jong gestarte dader, die voor de leeftijd van dertien jaar al delicten heeft gepleegd voordat hij betrokken is geraakt bij fataal geweld. Deze dader heeft een problematische jeugd gekend, waarin bijvoorbeeld scheiding van ouders of kindermishandeling hebben gespeeld. Daarnaast identificeren de onderzoekers de laat gestarte dader, die voornamelijk delicten na de leeftijd van dertien jaar heeft gepleegd en hoofdzakelijk problemen in de volwassenheid heeft gekend, zoals problemen met werk en relaties met intieme partners. Het laatste type betreft een dader waarbij geen sprake is van eerder crimineel gedrag, de zogenaamde 'Virgin Killer'. De onderzoekers concludeerden dat daders betrokken bij partnerdoding voornamelijk onder deze laatste groep, de 'Virgin Killers', geschaard konden worden.¹¹

Met dit project beogen we inzicht te krijgen in de verschillende levensgebeurtenissen die leiden tot het doden van een (ex)partner. We trachten hiermee onze kennis omtrent de etiologie van partnerdoding in Nederland te verbeteren. Dit doen we middels kwalitatief straf dossieronderzoek van daders van partnerdoding, waardoor we de context van specifieke gebeurtenissen in kaart kunnen brengen. Dit biedt op zijn beurt weer aanknopingspunten voor mogelijke preventie en aanpak van partnergeweld. De

⁸ Donker, A., Kleemans, E. R., Van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2004). Ontwikkelings- en levensloopcriminologie in vogelvlucht. *Tijdschrift voor Criminologie*, 46(4), 322-326.

⁹ Zie bijvoorbeeld Dobash, R. E., Dobash, R. P., & Cavanagh, K. (2009). 'Out of the blue'. Men who murder an intimate partner. *Feminist Criminology*, 4(3), 194-225. Ook verschillende onderzoeken naar partnergeweld zonder dodelijk afloop stellen het levensloop perspectief centraal. Zie bijvoorbeeld: Bjørnholt, M. (2019). The social dynamics of revictimization and intimate partner violence: An embodied, gendered, institutional and life course perspective. *Nordic Journal of Criminology*, 20(1), 90-110.

¹⁰ Liles, A. (2018). The life course of female homicide offenders: The context of turning points. *Journal of Qualitative Criminal Justice & Criminology*, 7(1). DOI: 10.21428/88de04a1.5dbe8a3d; Verbruggen, J., Blokland, A., Robinson, A. L., & Maxwell, C. D. (2020). The relationship between criminal behaviour over the life-course and intimate partner violence perpetration in later life. *European Journal of Criminology*, 17(6), 784-805.

¹¹ Dobash, R. P., Dobash, R. E., Cavanagh, K., Smith, D., & Medina-Ariza, J. (2007). Onset of offending and life course among men convicted of murder. *Homicide Studies*, 11(4), 243-271.

resultaten bieden professionals handvatten voor de kenmerken waar ze op moeten letten om vroegtijdig te kunnen signaleren en te interveniëren.

1.2 Het fenomeen partnerdoding

1.2.1 Wat is partnerdoding?

Fataal huiselijk geweld, ook wel doding in gezinsverband genoemd, onderscheidt zich van andere typen dodingen door de intieme band tussen dader en slachtoffer, zoals een bloedband, een (voormalige) liefdesrelatie, een opvoedingsrelatie of een verzorgingstaak.¹² Het meest voorkomende type fataal huiselijk geweld is partnerdoding, oftewel het doden van de eigen partner of ex-partner.¹³ In de internationale literatuur staat dit type ook bekend als *uxoricide* (het doden van de vrouwelijke partner) of *mariticide* (het doden van de mannelijke partner). In box 1 is een overzicht te vinden van andere vormen van fataal huiselijk geweld. Deze vormen zullen in dit onderzoek verder buiten beschouwing worden gelaten.¹⁴

Fataal huiselijk geweld is een heterogeen fenomeen dat onderverdeeld kan worden in verschillende typen. Naast partnerdoding, kunnen de volgende vormen worden onderscheiden: filicide (het doden van een kind door de ouders) parricide (het doden van de eigen ouder), siblicide (het doden van de eigen broer of zus) en familicide (het doden van meerdere leden uit eenzelfde gezin). Binnen filicide kunnen nog de subtypen neonaticide en infanticide onderscheiden worden. De eerste betreft het doden van een kind binnen vierentwintig uur na de geboorte. Met infanticide wordt het doden van het kind in het eerste jaar na de geboorte bedoeld. Ook dodingen van ooms, tantes en andere familieleden vallen officieel onder fataal huiselijk geweld, maar kennen geen eigen terminologie.

Box 1.1 Typen fataal huiselijk geweld

1.2.2 Gender-gerelateerd geweld

Een belangrijk aspect van partnerdoding is de gendergerelateerde aard van het delict: mannen zijn voornamelijk de daders en vrouwen voornamelijk de slachtoffers.¹⁵ De term femicide, breed gedefinieerd als het doden van vrouwen om hun gender, wordt ook regelmatig gebruikt bij mannen die hun vrouwelijke (ex-)partner doden na langdurig partnergeweld.¹⁶ Echter, wanneer vrouwen dodelijk geweld plegen, zullen

¹² Koenraadt, F., & Liem, M. (2010). Fataal huiselijk geweld: Doding van eigen kind, partner of ouder. *Justitiële Verkenningen*, 36(8), 100-114.

¹³ Aarten, P., Boelema Robertus, C., Alink, L., & Liem, M. (2020). *Wanneer blaffende honden bijten: Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld*. Politie & Wetenschap; UNODC. (2019). *Global study on homicide: Executive summary*. Vienna.

¹⁴ Voor meer informatie over de verschillende typen doding in gezinsverband, zie: Liem, M., & Koenraadt, F. (2018). *Domestic homicide: Patterns and Dynamics*. Routledge.

¹⁵ Corradi, C., & Stöckl, H. (2014). Intimate partner homicide in 10 European countries: Statistical data and policy development in a cross-national perspective. *European Journal of Criminology*, 11(5), 601-618.

¹⁶ Dawson, M., & Carrigan, M. (2020). Identifying femicide locally and globally” Understanding the utility and accessibility of sex/gender-related motives and indicators. *Current Sociology*, 69(5), 682-704. Voor een reflectie omtrent het gebruik van de term femicide, zie: Liem, M. C. A. (2021). Femicide: Een kritische reflectie op het gebruik van de term. *BSb*, 5. <https://doi.org/10.5553/BSb/266669012021002005002>.

zij eerder hun huidige of voormalige partner doden dan een ander familielid, vriend, kennis of vreemde.¹⁷ Vrouwen die hun mannelijke partner doden betreft maar een kleine groep. In een globale studie naar partnerdoding vond het UNODC dat 82% van de slachtoffers vrouwen waren en 18% mannen.¹⁸ Hierdoor wordt partnerdoding min of meer behandeld als een exclusief mannelijk fenomeen.¹⁹

Eerder onderzoek naar partnerdoding heeft zich voornamelijk gericht op mannen die hun vrouwelijke partners doden. Hierdoor is onze kennis over vrouwelijke daders en mannelijke slachtoffers tot op heden relatief beperkt gebleven.²⁰ Uit onderzoek dat gedaan is naar vrouwelijke daders van partnerdoding blijkt dat vrouwen andere motieven kennen voor partnerdoding dan mannen. Mannen doden hun (ex-)partner voornamelijk uit jaloezie, bezitterigheid en angst voor verlating.²¹ Vrouwen daarentegen, doden hun (ex-)partner vaker uit zelfverdediging.²² Bovendien zijn de theorieën die tot op heden ontwikkeld zijn met de intentie om partnerdoding te begrijpen en te verklaren bekritiseerd, doordat ze zich voornamelijk richten op het verklaren van mannen die hun (ex-)partner doden.²³ In dit onderzoek willen we tegemoetkomen aan deze kennislacune, door niet alleen de levensgebeurtenissen van mannelijke daders te bekijken, maar ook die van vrouwelijke daders. Dit om de etiologie van partnerdoding beter te begrijpen.²⁴

1.3 Omvang partnerdoding

¹⁷ Belknap, J., Larson, D., Abrams, M. L., Garcia, C., & Anderson-Block, K. (2012). Types of intimate partner homicides committed by women: Self-defense, proxy/retaliation, and sexual proprietariness. *Homicide Studies*, 16, 359-379; Wilson, M., & Daly, M. (1992). Who kills whom in spouse killings? On the exceptional sex ratio of spousal homicides in the United States. *Criminology*, 30(2), 189-216.

¹⁸ UNODC (2019). *Global study on homicide: Gender-related killing of women and girls*. Vienna.

¹⁹ Eriksson, L., & Mazerolle, P. (2013). A general strain theory of intimate partner homicide. *Aggression and Violent Behavior*, 18(5), 462-470.

²⁰ Er zijn hier enkele uitzonderingen op. Voor meer informatie zie: Lysova, A., & Salas, J. (2020). Domestic homicide involving female perpetrators and male victims. In P. Jaffe, K. Scott, & A. L. Straatman (Eds.), *Preventing domestic homicides: Lessons learned from tragedies*. Academic Press.

²¹ Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., & Addad, M. (2010). Typology of intimate partner homicide: Personal, interpersonal, and environmental characteristics of men who murdered their female intimate partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(4), 494-516; Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020). Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse*, 21(3), 527-540.

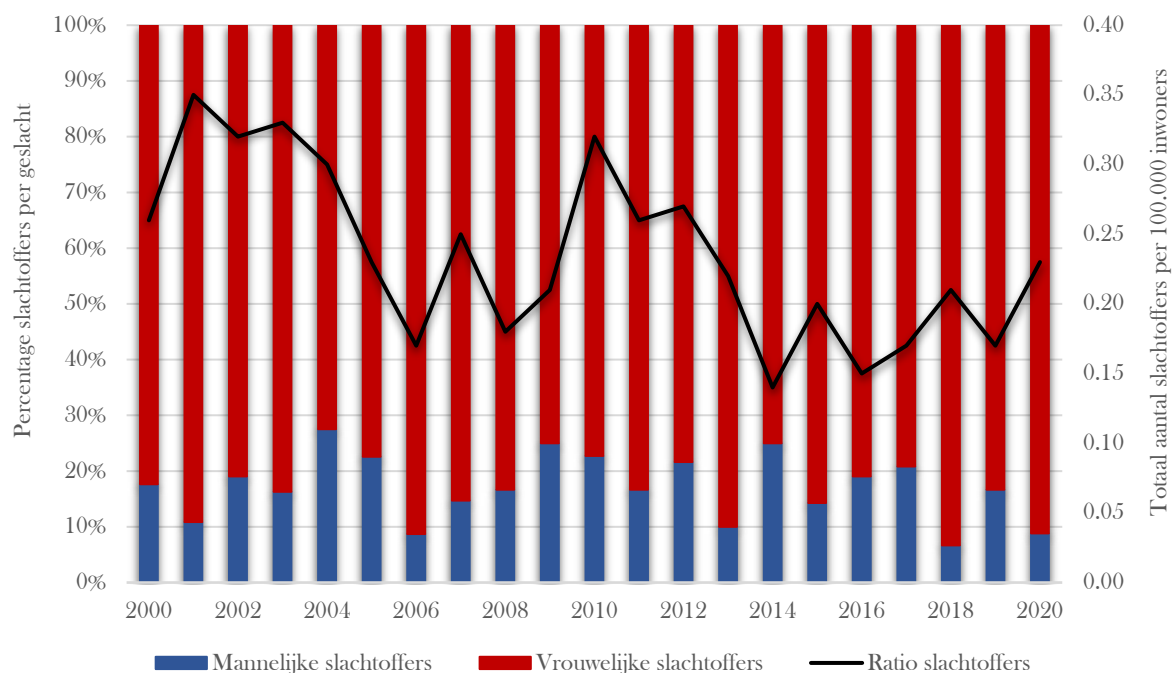
²² Belknap, J., Larson, D., Abrams, M. L., Garcia, C., & Anderson-Block, K. (2012). Types of intimate partner homicides committed by women: Self-defense, proxy/retaliation, and sexual proprietariness. *Homicide Studies*, 16, 359-379; Weizmann-Henelius, G., Gronroos, M., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N., & Hakkanen-Nyholm, H. (2012). Gender-specific risk factors for intimate partner homicide: A nationwide register-based study. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(8), 1519-1539.

²³ Zie ook het pleidooi van Eriksson en Mazerolle om de genderneutrale strain theorie te gebruiken om partnerdoding te verklaren: Eriksson, L., & Mazerolle, P. (2013). A general strain theory of intimate partner homicide. *Aggression and Violent Behavior*, 18(5), 462-470.

²⁴ Ook onze kennis over partnerdoding binnen homoseksuele en lesbische relaties is tot op heden zeer onderontwikkeld. Hoewel we deze groep ook wilden meenemen in ons onderzoek blijkt dat partnerdoding in de periode 2010-2020 binnen homoseksuele en lesbische relaties maar in 7 zaken is voorgekomen. In onze dataverzameling hebben we maar 1 straf dossier van een partnerdoding in een homoseksueel stel weten te bemachtigen. Hierdoor kunnen we geen betekenisvolle conclusies over de levensloop van deze daders maken. Om deze reden laten we deze groep buiten dit onderzoek.

1.3.1 Omvang partnerdoding in Nederland

Het meest voorkomende type doding in gezinsverband in Nederland is partnerdoding. Uit onze *Dutch Homicide Monitor*²⁵ blijkt dat bij bijna een kwart (23.7%) van alle dodingen in Nederland sinds 2000 het om partnerdoding gaat. De kolommen in Figuur 1.1 geven het aantal mannelijke en vrouwelijke slachtoffers per jaar weer. Vrouwen zijn voornamelijk het slachtoffer van partnerdoding (gemiddeld 83% over de gehele periode). Dit komt neer op gemiddeld 26 vrouwelijke slachtoffers en 5 mannelijke slachtoffers per jaar. Daarnaast geeft de zwarte lijn in Figuur 1.1. de slachtofferratio per 100.000 inwoners weer. Hierbij is een correctie gemaakt voor het groeiende inwoneraantal, dit aan de hand van de bevolkingsgegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Daarbij hebben we het inwoneraantal vanaf de leeftijd 15 jaar en ouder genomen, om vertekeningen in de analyse te voorkomen. Partnerdodingen waarbij het slachtoffer jonger dan 15 jaar is, zijn niet als zodanig in onze Dutch Homicide Monitor aangetroffen. In 2000 was de ratio 0,26 slachtoffers van partnerdoding per 100.000 inwoners. Over de jaren is de ratio gedaald naar 0,23 slachtoffers per 100.000 inwoners. De gemiddelde ratio slachtoffers per 100.000 inwoners in deze gehele periode (2000-2020) is 0,23.

Figuur 1.1 Aantal slachtoffers opgesplitst in geslacht per 100.000 inwoners (bron: Dutch Homicide Monitor)

Hoewel partnerdoding een kwart van alle dodingen in Nederland betreft, is het aantal partnerdodingen de afgelopen jaren afgenomen.²⁶ Dit kan deels verklaard worden doordat het totaal aantal dodingen ook

²⁵ Voor meer informatie over de Dutch Homicide Monitor, zie hoofdstuk 2.

²⁶ Aarten, P. G. M., & Liem, M. C. A. (2021). Unravelling the homicide trend: Disaggregating a 25-year homicide trend in the Netherlands. *European Journal of Criminal Policy and Research*. <https://doi.org/10.1007/s10610-021-09489-0>.

is afgenomen.²⁷ Overige verklaringen voor deze daling kan gevonden worden in de toegenomen professionele hulp op het gebied van huiselijk geweld, een belangrijke voorspeller voor partnerdoding. Er zijn tientallen organisaties in Nederland die slachtoffers, daders en gezinnen van huiselijk geweld ondersteunen. Te denken valt aan Veilig Thuis, Fier, Blijf Groep en Stichting Perspectief. Ook een toename in aangiftebereidheid van vrouwen van huiselijk geweld, heeft mogelijk bijgedragen aan de daling in partnerdodingen.²⁸ Ook de algehele lagere huwelijkscijfers in de afgelopen jaren, of de mogelijkheid om te scheiden waarbij de cyclus van geweld tussen partners wordt doorbroken, de zogenaamde *exposure reduction* theorie²⁹, zijn mogelijke verklaringen voor de waargenomen daling in partnerdoding. Overige redenen kunnen mogelijk gevonden worden in een verbeterde economische en sociale status van vrouwen in de westerse samenleving, waardoor ze minder afhankelijk zijn van hun (voormalige) mannelijke partners.³⁰

1.3.2 Omvang partnerdoding in internationaal perspectief

In 2013 onderzochten Stöckl en collega's de wereldwijde prevalentie van partnerdoding. Aan de hand van prevalentiecijfers van 66 landen trokken zij de conclusie, dat 13,5 procent van alle levensdelicten die in de wereld gepleegd worden, partnerdoding betreft. Met andere woorden, een op de zeven moorden is geclassificeerd als een partnerdoding. Ongeveer een derde van de vrouwen die slachtoffer is van moord, is slachtoffer van partnerdoding en de kans om gedood te worden door een partner is voor vrouwen zes keer zo hoog.³¹ In Afrika ligt de hoogste slachtofferratio van partnerdoding; ongeveer 3,1 vrouwen per 100.000 vrouwelijke inwoners waren slachtoffer van partner- of familiedoding. In Europa is het risico hierop het kleinst (met 0,7 per 100.000 vrouwelijke inwoners). Wanneer we specifiek inzoomen op Europa, blijkt dat de slachtofferratio in Nederland met 0,23 vergelijkbaar is met andere West-Europese landen (zie Figuur 1.2). In Denemarken ligt de slachtofferratio op 0,19 slachtoffers van partnerdodingen per 100.000 inwoners. Italië, Duitsland en Spanje kennen ook een lage slachtofferratio met 0,12 respectievelijk 0,16 en 0,18 per 100.000 inwoners. In het Verenigd Koninkrijk en Zweden ligt de slachtofferratio op 0,22 respectievelijk 0,25. In Frankrijk ligt de ratio op 0,28 slachtoffers van partnerdoding per 100.000 inwoners. Finland kent een relatief hoog aantal slachtoffers van partnerdodingen met een slachtofferratio van 0,53 per 100.000 inwoners.³²

²⁷ Liem, M., de Jong, I., & van Maanen, J. (2018). Partnerdoding in Nederland. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 17(4), 34-53.

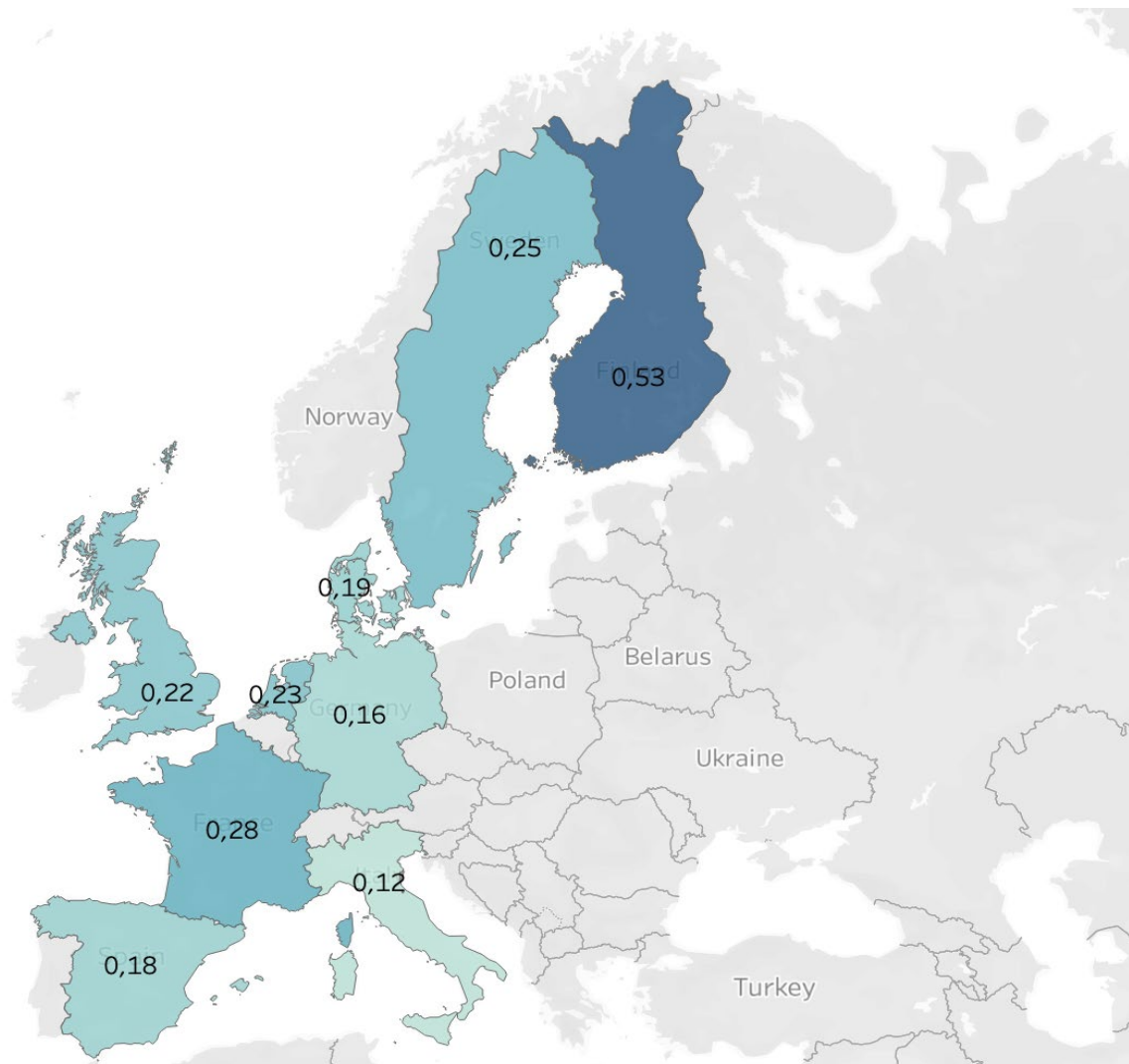
²⁸ Liem, M., de Jong, I., & van Maanen, J. (2018). Partnerdoding in Nederland. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 17(4), 34-53.

²⁹ Dugan, L., Nagin, D. S., & Rosenfeld, R. (2003). Exposure reduction or retaliation? The effects of domestic violence resources on intimate-partner homicide. *Law and Society Review*, 37, 169-198.

³⁰ Hoewel het een wat ouder artikel betreft, in dit artikel zijn theoretische verklaringen voor de afname in partnerdodingen overzichtelijk opgesomd: Wells, W., & DeLeon-Granados, W. (2004). The intimate partner homicide decline: Disaggregated trends, theoretical implications, and policy implications. *Criminal Justice Policy Review*, 15(2), 229-246.

³¹ Stöckl, H., Devries, K., Rotstein, A., Abrahams, N., Campbell, J., Watts, C., & Moreno, C. G. (2013). The global prevalence of intimate partner homicide: A systematic review. *The Lancet*, 382, 859-865.

³² Meer informatie over de afkomst van de cijfers, zie Tabel 1 in bijlage 1.

Figuur 1.2 Slachtofferratio partnerdoding in selectie van Europese landen (bron: zie Tabel 1 in Bijlage 1)

1.4 Kenmerken van partnerdoding

1.4.1 Overzicht eerder (inter)nationaal onderzoek

Uit eerder onderzoek is gebleken dat partnerdoding het gevolg is van een complexe samenhang van delict, individuele kenmerken en relationele kenmerken. Ook gemeenschapskenmerken en samenlevingskenmerken kunnen een rol spelen in partnerdoding. Een overzicht van de specifieke kenmerken op verschillende niveaus illustreren we aan de hand van het sociaal-ecologisch model van het Amerikaanse Center for Disease Control and Prevention. Dit model is gebaseerd op de ecologische theorie van Bronfenbrenner uit 1977.³³ Aan de hand van dit model kunnen verklaringen worden gezocht voor het plegen, dan wel het tegengaan, van geweld. De kenmerken die samenhangen met partnerdoding

³³ Centers for Disease Control and Prevention. (2019). *The socioecological model: A framework for violence prevention*. https://www.cdc.gov/violenceprevention/publichealthissue/social-ecologicalmodel.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fviolenceprevention%2Foverview%2Fsocial-ecologicalmodel.html.

op de verschillende niveaus worden hieronder in detail besproken. Een overzicht van deze kenmerken per niveau is te vinden in Figuur 1.3.

Individuele kenmerken

Zoals in paragraaf 1.2.2 is besproken, is geslacht een belangrijk kenmerk in partnerdoding. Daders die hun (ex-)partner doden, zijn voornamelijk mannen en slachtoffers zijn voornamelijk vrouwen.³⁴ Ook leeftijd, en specifiek een leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer, vormt een belangrijk risico voor partnerdoding. Wanneer mannen ouder zijn, lopen vrouwen een hoger risico om slachtoffer te worden van partnerdoding.³⁵ Dit is mogelijk te verklaren vanuit een psycho-evolutionair perspectief: de dader ziet zijn partner als zijn eigendom en voelt sterk de behoefte om zijn jongere partner controleren, vanwege de competitie die hij ervaart van jongere mannen.³⁶ Daarnaast is etniciteit geassocieerd met partnerdoding, waarbij we hogere cijfers van partnerdoding zien onder etnische minderheden.³⁷ De aanwezigheid van psychopathologie lijkt ook een rol te spelen in de totstandkoming van fataal geweld. Daders van partnerdoding worden over het algemeen midden op een ‘psychopathologisch’ continuüm geplaatst, tussen overige dodingen en overige gezinsdodingen. Daders van partnerdoding vertonen meer psychopathologie dan daders van overige typen doding en minder dan daders van overige typen gezinsdoding.³⁸ Daarnaast gebruiken individuen met een stoornis vaak ook drugs en/of alcohol. Het risico van middelenmisbruik op partnerdoding is minder hoog in vergelijking met andere typen doding.³⁹ Het gaat vooral om de combinatie met andere kenmerken, zoals psychopathologie, waardoor middelenmisbruik de kans op (partner)doding verhoogt. Er is echter wel een verschil waar te nemen tussen mannelijke en vrouwelijke daders van partnerdoding en middelenmisbruik. Vrouwelijke daders zijn, vaker dan mannelijke daders, onder invloed van middelen ten tijde van het delict waarbij ze sneller

³⁴ Aarten, P., Boelema Robertus, C., Alink, L., & Liem, M. (2020). *Wanneer blaffende honden bijten: Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld*. Politie & Wetenschap; Stöckl, H., Devries, K., Rotstein, A., Abrahams, N., Campbell, J., Watts, C., & Moreno, C. G. (2013). The global prevalence of intimate partner homicide: A systematic review. *The Lancet*, *382*, 859-865; UNODC (2019). *Global study on homicide: Gender-related killing of women and girls*. Vienna.

³⁵ Breitman, N., Shackelford, T. K., & Block, C. R. (2004). Couple age discrepancy and risk of intimate partner homicide. *Violence & Victims*, *19*(3), 321-342.

³⁶ Daly, M., & Wilson, M. (1988). *Homicide*. Aldine de Gruyter.

³⁷ Liem, M., Geene, K., & Koenraadt, F. (2007). *Partnerdoding door etnische minderheden*. Dutch University Press; Sabri, B., Stockman, J. K., Campbell, J. C., O'Brien, S., Campbell, D., Callwood, G. B., . . . Hart-Hyndman, G. (2014). Factors associated with increased risk for lethal violence in intimate partner relationships among ethnically diverse black women. *Violence and Victims*, *29*(5), 719-741.

³⁸ Belfrage, H., & Rying, M. (2004). Characteristics of spousal homicide perpetrators: A study of all cases of spousal homicide in Sweden 1990-1999. *Criminal Behavior and Mental Health*, *14*, 121-133; Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J. et al. (2003). Risk factors for femicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study. *Am J Public Health*, *93*, 1089-1097; Liem, M., & Koenraadt, F. (2008). Familicide: A comparison with spousal and child homicide by mentally disordered perpetrators. *Criminal Behavior and Mental Health*, *18*, 306-318; Oram, S., Flynn, S. M., Shaw, J. et al. (2013). Mental illness and domestic homicide: A population-based descriptive study. *Psychiatric Services*, *64*, 1006-1011.

³⁹ Belfrage, H., & Rying, M. (2004). Characteristics of spousal homicide perpetrators: A study of all cases of spousal homicide in Sweden 1990-1999. *Criminal Behavior and Mental Health*, *14*, 121-133; Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C. R., Campbell, D., Curry, M. A., . . . Wilt, S. A. (2003). Assessing risk factors for intimate partner homicide. *NIJ Journal*, *250*, 14-19; Dobash, R. E., Dobash, R. P., Cavanagh, K., & Lewis, R. (2004). Not an ordinary killer - Just an ordinary guy: When men murder an intimate women partner. *Violence Against Women*, *10*(6), 577-605.

in een ruzie terechtkomen met dodelijke afloop.⁴⁰ Ook kennen vrouwelijke daders vaker een geschiedenis van middelenmisbruik in vergelijking met mannelijke daders.⁴¹ Een laatste noemenswaardig kenmerk dat samenhangt met partnerdoding, betreft eerder geweld buitenshuis (geen huiselijk geweld). In eerdere studies vonden onderzoekers dat daders van partnerdoding buitenshuis ook gewelddadiger waren, dan daders van bijvoorbeeld partnermishandeling.⁴²

Relationele kenmerken

Partnermishandeling wordt als een van de belangrijkste voorspellers van partnerdoding gezien, voor zowel mannelijke daders als vrouwelijke daders.⁴³ In een meta-analyse van empirische studies naar de kenmerken van partnerdoding, vonden de onderzoekers dat niet alleen eerdere partnermishandeling één van de belangrijkste risicokenmerken is voor partnerdoding. Ook eerdere niet-fatale wurging bij het slachtoffer, het slachtoffer dreigen met een wapen, het dreigen om het slachtoffer pijn te doen of het dreigen met zelfdoding vormen risicokenmerken.⁴⁴ Andere kenmerken op relationeel niveau, die gerelateerd zijn aan partnerdoding, zijn onder andere getuige zijn van geweld in het gezin in hun jeugd⁴⁵, stalking van het slachtoffer⁴⁶ en scheiding, of de dreiging ervan.⁴⁷ Ook relaties die gekenmerkt worden door bezitterigheid, jaloezie, angst voor verlaten of waarbij slachtoffer geïsoleerd wordt gehouden van haar omgeving, verhoogt de kans dat een mannelijke dader zijn vrouwelijke partner doodt. Zelfverdediging, van bijvoorbeeld mishandeling, vormt voornamelijk voor vrouwen het motief om hun mannelijke partners te doden.⁴⁸ Als laatste kan de verdediging van de familie-erf in bepaalde culturen leiden tot partnerdoding. Dit relationele kenmerk wordt ook wel aangeduid als eerge-relateerd geweld met dodelijke afloop, de

⁴⁰ Weizmann-Henelius, G., Gronroos, M., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N., & Hakkanen-Nyholm, H. (2012). Gender-specific risk factors for intimate partner homicide: A nationwide register-based study. *Journal of Interpersonal Violence, 27*(8), 1519-1539.

⁴¹ Caman, S., Howner, K., Kristiansson, M., & Sturup, J. (2016). Differentiating male and female intimate partner homicide perpetrators: A study of social, criminological and clinical factors. *International Journal of Forensic Mental Health, 15*(1), 26-34.

⁴² Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C. R., Campbell, D., Curry, M. A., . . . Wilt, S. A. (2003). Assessing risk factors for intimate partner homicide. *NIJ Journal, 250*, 14-19.

⁴³ Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C. R., Campbell, D., Curry, M. A., . . . Wilt, S. A. (2003). Assessing risk factors for intimate partner homicide. *NIJ Journal, 250*, 14-19.

⁴⁴ Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020). Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse, 21*(3), 527-540.

⁴⁵ Aldridge, M. L., & Browne, K. D. (2003). Perpetrators of spousal homicide: A review. *Trauma, Violence and Abuse, 4*(3), 265-276.

⁴⁶ Campbell, J. C., Glass, N., Sharps, P. W., Laughon, K., & Bloom, T. (2007). Intimate partner homicide: Review and implications of research and policy. *Trauma, Violence and Abuse, 8*(3), 246-269; McFarlane, J., Campbell, J. C., & Watson, K. (2002). Intimate partner stalking and femicide: Urgent implications for women's safety. *Behavioral Sciences and the Law, 20*(1-2), 51-68.

⁴⁷ Campbell, J. C., Glass, N., Sharps, P. W., Laughon, K., & Bloom, T. (2007). Intimate partner homicide: Review and implications of research and policy. *Trauma, Violence and Abuse, 8*(3), 246-269; Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C. R., Campbell, D., Curry, M. A., . . . Wilt, S. A. (2003). Assessing risk factors for intimate partner homicide. *NIJ Journal, 250*, 14-19; Wilson, M., & Daly, M. (1993). An evolutionary psychological perspective on male sexual proprietariness and violence against wives. *Violence and Victims, 8*(3), 271-294.

⁴⁸ Belknap, J., Larson, D., Abrams, M. L., Garcia, C., & Anderson-Block, K. (2012). Types of intimate partner homicides committed by women: Self-defense, proxy/retaliation, and sexual proprietariness. *Homicide Studies, 16*, 359-379; Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020). Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse, 21*(3), 527-540; Weizmann-Henelius, G., Gronroos, M., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N., & Hakkanen-Nyholm, H. (2012). Gender-specific risk factors for intimate partner homicide: A nationwide register-based study. *Journal of Interpersonal Violence, 27*(8), 1519-1539.

zogenaamde eerwraak. Eergerelateerd geweld naar partners kan voorkomen wanneer er bijvoorbeeld sprake is van seksuele ongepastheid, het aanvragen van een echtscheiding of het verzetten tegen de geldende regels in een familie, waarbij de eer van de familie in het geding komt. De dreiging of toepassing van geweld wordt gezien als de enige manier om de familie eer te redden.⁴⁹

Gemeenschapskenmerken

Op gemeenschapsniveau hangen kenmerken van buurten, zoals armoede, buurtachterstand en werkloosheid indirect samen met partnerdoding.⁵⁰ De stressoren en beperkingen die voortvloeien uit deze gemeenschapskenmerken kunnen leiden tot partnergeweld en doding. Ook het ontbreken van sociale steun wordt als risicokenmerk gezien; slachtoffers en daders hebben dan weinig tot geen toegang tot professionele hulporganisaties.⁵¹ Gemeenschapskenmerken geven met name de context waarin relationeel geweld plaatsvindt en zijn daardoor belangrijke aspecten om mee te nemen in de analyse naar kenmerken van partnerdoding.

Samenlevingskenmerken

Op samenlevingsniveau is de toegang tot vuurwapens met name in de Amerikaanse literatuur geïdentificeerd als één van de belangrijkste kenmerken voor partnerdoding.⁵² Uit Amerikaans onderzoek naar kenmerken van doding in gezinsverband blijkt, dat de aanwezigheid van een vuurwapen in huis de kans op het doden van een gezinslid vergroot. Hoewel families zich inspinnen om hun huis te beschermen tegen ongewenst bezoek door een vuurwapen in huis te nemen, lijkt de grootste bedreiging voor de gezinsleden van binnenuit te komen.⁵³ Andere kenmerken betreffen een samenleving waarin een traditionele man/vrouw-rolverdeling wordt nagestreefd en de mate waarin partnergeweld geaccepteerd wordt.⁵⁴

⁴⁹ Chesler, P. (2010). Worldwide trends in honor killings. *Middle East Quarterly*, 17(2), 3-11; Janssen, J. (2014). Dodelijke eerzaken in Nederland. *Tijdschrift voor Politie*, 7(6), 6-10; Janssen, J. (2017). *Focus op eer. Een verkenning van eerzaken voor politicambtenaren en andere professionals*. Boom criminologie; Janssen J., ten Voorde, J., Houben, F. & Verheijen, G. (2021). Deelneming bij eergerelateerd geweld. *Proces*, 100(6), 361-370.

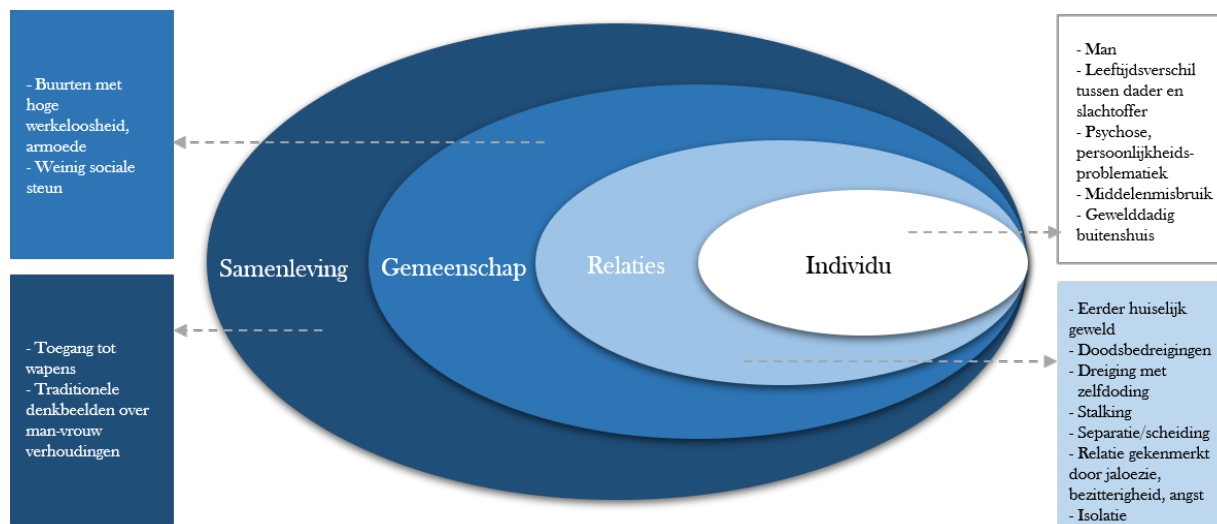
⁵⁰ Voith, L. A. (2019). Understanding the relation between neighborhoods and intimate partner violence: An integrative review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(3), 385-397.

⁵¹ Reckdenwald, A., & Parker, K. F. (2012). Understanding the change in male and female intimate partner homicide over time: A policy and theory-relevant investigation. *Feminist Criminology*, 7(3), 167-195.

⁵² Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C. R., Campbell, D., Curry, M. A., . . . Wilt, S. A. (2003). Assessing risk factors for intimate partner homicide. *NIJ Journal*, 250, 14-19; Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020). Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse*, 21(3), 527-540.

⁵³ Kellermann, A.L., Rivara, F.P., Rushforth, N.B., Banton, J.G., Reay, D.T., Francisco, J.T., ...Somes, G. (1993). Gun ownership as a risk factor for homicide in the home. *The New England Journal of Medicine*, 329, 1084-1091.

⁵⁴ Harper, S. B. (2017). No way out: Severely abused Latina women, patriarchal terrorism, and self-help homicide. *Feminist Criminology*, 12(3), 224-247.

Figuur 1.3 Sociaalecologisch model van kenmerken van partnerdoding

1.4.2 Een levensloopbenadering van partnerdoding

Deze korte uiteenzetting van eerder onderzoek benadrukt het belang om naar de kenmerken op verschillende niveaus te kijken. Echter, de meeste studies hebben voornamelijk de aan- of afwezigheid van deze kenmerken bij daders van partnerdoding onderzocht. De dynamiek tussen kenmerken en de context waarin deze kenmerken plaatsvinden is nog nauwelijks onderzocht. Om een compleet beeld te vormen van de daders van partnerdoding is een kwalitatieve analyse van deze kenmerken – oftewel levensgebeurtenissen – waarbij de interactie en context tussen gebeurtenissen wel meegenomen wordt, van belang.

Binnen de criminologie kijkt een levensloopbenadering naar de levensgebeurtenissen op verschillende leeftijden en hoe deze bijdragen in de ontwikkeling van crimineel en antisociaal gedrag. Ook richt het zich op de rol van levensgebeurtenissen op het verloop van hun criminele carrières.⁵⁵ Theorieën omtrent de ontwikkeling van crimineel gedrag over de levensloop, laten zich verdelen in drie groepen.⁵⁶ De eerste groep bestaat uit de zogenaamde statische theorieën. De tweede groep vormt de dynamische theorieën. De laatste groep betreft de typologische theorieën. Deze drie groepen zullen hieronder in het kort worden besproken.

Statische theorieën

⁵⁵ Farrington, D. P. (2002). *Developmental and life-course criminology: Key theoretical and empirical issues*. Artikel gepresenteerd bij de American Society of Criminology Meeting, Chicago.

⁵⁶ Paternoster, R., Dean, C. W., Piquero, A., Mazerolle, P., & Brame, R. (1997). Generality, continuity, and change in offending. *Journal of Quantitative Criminology*, 13, 231-266.

Volgens statische theorieën wordt crimineel gedrag toegeschreven aan één specifiek kenmerk, namelijk iemands dispositionele criminele genegenheid.⁵⁷ Deze karaktereigenschap ontwikkelt zich tot aan de adolescentieperiode en blijft vervolgens stabiel gedurende de rest van het leven. Iemands dispositionele criminele genegenheid wordt niet beïnvloed door veranderingen in omstandigheden zoals werk of huwelijk, maar deze criminele genegenheid beïnvloedt wel de levensomstandigheden.⁵⁸

Eén van de bekendste statische theorieën is Gottfredson en Hirschi's zelfcontrole-theorie. Volgens deze theorie leidt een gebrekkige socialisatie in de genoten opvoeding door de ouders tot een lage zelfcontrole. Met gebrekkige socialisatie wordt bedoeld dat het kind weinig wordt gemonitord in zijn gedrag en deviant gedrag niet herkend en bestraft wordt. Individuen met een lage zelfcontrole zijn impulsief, risico zoekend, egocentrisch en vertonen vaak regelovertrekend gedrag. Volgens Gottfredson en Hirschi wordt de zelfcontrole bij een kind in zijn/haar eerste tien levensjaren gevormd, waarna het stabiel blijft gedurende de rest van zijn/haar levensloop.⁵⁹

Verschillende onderzoeken hebben een relatie tussen een lage zelfcontrole en partnermishandeling gelegd, waarbij individuen met een lage zelfcontrole een grotere kans lopen om dader of slachtoffer te worden van partnermishandeling.⁶⁰ Hoewel een lage zelfcontrole in wetenschappelijk onderzoek naar partnerdoding nog niet expliciet is onderzocht, kan op basis van de bevindingen in de onderzoeken naar partnermishandeling verondersteld worden dat een lage zelfcontrole ook een kenmerk is van partnerdoding.

Dynamische theorieën

De dynamische theorieën verschillen van de statische theorieën omdat ze veronderstellen dat, naast dispositionele criminele genegenheid, veranderingen in levensomstandigheden ook invloed hebben op crimineel gedrag.⁶¹ Veranderingen in levensomstandigheden, zoals het vinden of verliezen van werk en trouwen of scheiden, zijn van invloed op iemands binding met de conventionele maatschappij en kunnen daardoor de kans op crimineel gedrag verkleinen of vergroten.⁶² Desistance, het stoppen met criminaliteit,

⁵⁷ Bushway, S., Brame, R., & Paternoster, R. (1999). Assessing stability and chance in criminal offending: A comparison of random effects, semi parametric and fixed effects modelling strategies. *Journal of Quantitative Criminology*, 15, 23-61; Gottfredson, M., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford: Stanford University Press.

⁵⁸ Blokland, A. J., & Nieuwbeerta, P. (2004). Crimineel gedrag over het leven. De effecten van leeftijd, levensomstandigheden en persoonskenmerken. *Mens & Maatschappij*, 79(3), 233-262.

⁵⁹ Gottfredson, M., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.

⁶⁰ Jennings, W. G., Park, M., Tomsich, E. A., Gover, A.R., & Akers R. L. (2011). Assessing the Overlap in Dating Violence Perpetration and Victimization among South Korean College Students: The Influence of Social Learning and Self-control. *American Journal of Criminal Justice*, 36, 188-206; Kerley, K. R., Xu, X., & Sirisunyaluck, B. (2008). Self-control, Intimate Partner Abuse, and Intimate Partner Victimization: Testing the General Theory of Crime in Thailand. *Deviant Behavior*, 29, 503-532; Spivey E. & Nodeland, B. (2021) The Victim-Offender Overlap in Intimate Partner Violence: Considering the Role of Self-control, *Deviant Behavior*, 42(6), 733-746.

⁶¹ Paternoster, R., Brame, R., & Farrington, D. P. (2001). On the relationship between adolescent and adult conviction frequencies. *Journal of Quantitative Criminology*, 17, 201-225.

⁶² Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). *Crime in the making: pathways and turning points through life*. Harvard University Press.

wordt hier ook uitgelegd als de aanwezigheid van specifieke levensgebeurtenissen die een keerpunt kan vormen voor de individu.⁶³

Een bekende dynamische theorie is de informele sociale controle theorie van Sampson en Laub uit 1993.⁶⁴ Zij veronderstellen dat veranderingen in de levensomstandigheden tijdens en na de adolescentie een directe invloed hebben op het criminele gedrag. Zij beargumenteren dat sterke familiebanden geassocieerd zijn met minder crimineel gedrag. Deze bindingen geven het kind een pro-sociale identiteit. De overgang van kindertijd naar adolescentie brengt nieuwe sociale instituties en activiteiten met zich mee. Dit zijn potentiële keerpunten die tot na de volwassenheid blijven doorgaan.⁶⁵ Wanneer een kind, adolescent of volwassene zich verbonden voelt met conventionele instituties, is de kans minder groot dat ze crimineel gedrag vertonen. Bijvoorbeeld, wanneer adolescenten toegewijd zijn aan school en volwassenen stabiliteit vinden in werk en relatie, zijn zij minder geneigd om crimineel gedrag te vertonen dan wanneer zij geen bindingen hebben met deze instituties.⁶⁶ Zij zetten namelijk deze bindingen op het spel indien ze wel crimineel gedrag vertonen. Het is echter wel belangrijk om de aard en intensiteit van de binding te benadrukken: alleen het hebben van een partner of werk is onvoldoende om individuen van het criminele pad te houden. Om een beschermend effect te hebben, dient er een wederzijdse consistente binding te zijn.⁶⁷

Deze dynamische theorieën bieden ook waardevolle verklaringen in het onderzoek naar partnerdoding, met name op het gebied van relaties. Eerder onderzoek heeft laten zien dat scheiding tussen partners, dus een verandering in levensomstandigheden van de dader, een belangrijke voorspeller is voor partnerdoding. Daarnaast benadrukken dynamische theorieën dat ook de aard en intensiteit van de binding moet worden bekeken. In partnerdodingsonderzoek is dit belangrijk om te doen, omdat een scheiding op zichzelf bijna nooit tot partnerdoding leidt. Echter, wanneer de relatie tussen dader en slachtoffer gekenmerkt wordt door jaloezie, bezitterigheid of controle, verhoogt een scheiding het risico op partnerdoding.⁶⁸ In dit onderzoek zullen we daarom niet alleen kijken naar de aan- of afwezigheid van specifieke levensgebeurtenissen, maar ook naar de aard van deze gebeurtenissen. Dit om beter te begrijpen in hoeverre ze gerelateerd zijn aan partnerdoding.

⁶³ Laub, J. H., Nagin, D. S., & Sampson, R. J. (1998). Trajectories of change in criminal offending: good marriages and the desistance process. *American Sociological Review*, *63*, 225-238; Laub, J. H., & Sampson R. J. (2003). *Desistance from crime over the life course*. In J. T. Mortimer & M. Shanahan (Eds.), *Handbook of the life course* (p 295-310). Kluwer Academic/Plenum.

⁶⁴ Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). *Crime in the making: pathways and turning points through life*. Harvard University Press.

⁶⁵ Sampson, R. J., & Laub, J. H. (2005). *Developmental Criminology and its discontents: Trajectories of crime from childhood to old age*. Sage.

⁶⁶ Sampson, R. J., & Laub, J. H. (2005). *Developmental Criminology and its discontents: Trajectories of crime from childhood to old age*. Sage.

⁶⁷ LeBel, T. P., Burnett, R., Maruna, S. & Bushway, S. (2008). The 'chicken and egg' of subjective and social factors in desistance from crime. *European Journal of Criminology*, *5*(2), 131-159.

⁶⁸ Kafonek, K., Gray, A. C., & Parker, K. F. (2021). Understanding escalation through intimate partner homicide narratives. *Violence Against Women*. DOI: 10.1177/10778012211068057.

Typologische theorieën

Typologische theorieën vormen de derde groep in de ontwikkelings- en levensloopcriminologie. Deze theorieën gaan ervan uit dat er verschillende typen daders zijn wiens crimineel gedrag een geheel eigen oorzaak kent.⁶⁹ Zij veronderstellen, net als dynamische theorieën, dat veranderingen in de levensomstandigheden van invloed zijn op de ontwikkeling van het criminele gedrag. Echter, de invloed verschilt tussen daders, waardoor daders verschillen qua crimineel gedrag.⁷⁰

Ook in wetenschappelijk onderzoek naar partnerdoding zien we empirisch bewijs voor een typologische benadering van de daders. Diverse onderzoeken hebben aangetoond dat eerder huiselijk geweld een belangrijke voorspeller is voor partnerdoding.⁷¹ Hierdoor wordt met regelmaat geopperd dat partnerdoding het eindpunt is van een continuüm van huiselijk geweld. Er is echter ook empirisch bewijs voor de 'virgin killer': een dader die nog niet eerder gewelddadig gedrag heeft getoond voor de partnerdoding.⁷² Dit suggereert dat we daders van partnerdoding niet als homogene groep moeten beschouwen. Ook uit andere internationale onderzoeken blijkt dat we partnerdoding vooral niet alleen moeten zien als het eindpunt van een continuüm van geweld, maar dat binnen de groep daders van partnerdoding meerdere subtypen te onderscheiden zijn.⁷³ In een literatuuronderzoek naar partnerdoding concludeert Kivisto (2015) dat mannelijke plegers van partnerdoding een heterogene groep betreft. Op basis van patronen die in de literatuur naar voren zijn gekomen, heeft hij een voorlopige typologie ontwikkeld, waarbij hij 4 verschillende subtypen onderscheidt: daders met een psychotische stoornis ten tijde van het delict, de ondergecontroleerde dader, de chronische mishandelaar en de overgecontroleerde dader. Daders met een psychotische stoornis ten tijde van het delict zijn doorgaans ouder dan de andere type daders van partnerdoding. Ze kennen weinig tot geen geschiedenis van eerder (partner)geweld en relationele kenmerken als verlating, jaloezie en afgunst zijn minder prominent of helemaal niet aanwezig. De ondergecontroleerde dader heeft een borderline-persoonlijkheidsstoornis, mishandelt zijn partner episodisch, misbruikt drugs en/of alcohol en doodt zijn partner uit jaloezie. De overgecontroleerde dader heeft een afhankelijke of schizoaffectieve stoornis, kent geen huiselijk geweld, gebruikt geen middelen en doodt zijn partner vanwege afgunst jegens haar. De chronische mishandelaar is een dader met een

⁶⁹Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (1998). Development of juvenile aggression and violence: Some common misconception and controversies. *American Psychologist*, 53, 242-259; Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701.

⁷⁰Blokland, A. J., & Nieuwbeerta, P. (2004). Crimineel gedrag over het leven. De effecten van leeftijd, levensomstandigheden en persoonskenmerken. *Mens & Maatschappij*, 79(3), 233-262.

⁷¹Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C. R., Campbell, D., Curry, M. A., . . . Wilt, S. A. (2003). Assessing risk factors for intimate partner homicide. *NIJ Journal*, 250, 14-19; Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020). Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse*, 21(3), 527-540.

⁷²Dobash, R. P., Dobash, R. E., Cavanagh, K., Smith, D., & Medina-Ariza, J. (2007). Onset of offending and life course among men convicted of murder. *Homicide Studies*, 11(4), 243-271.

⁷³Zie Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., & Addad, M. (2010). Typology of intimate partner homicide: Personal, interpersonal, and environmental characteristics of men who murdered their female intimate partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(4), 494-516; Kivisto, A. J. (2015). Male perpetrators of intimate partner homicide: A review and proposed typology. *J Am Acad Psychiatry Law*, 43, 300-312.

antisociaal persoonlijkheidsstoornis, is gewelddadig zowel binnenshuis als buitenshuis, is verlaten door een partner en handelt uit jaloezie of afgunst.⁷⁴

In een eerder kwantitatief onderzoek hebben we ook aangetoond dat partnerdoding een heterogeen fenomeen betreft, waarbinnen drie verschillende subtypen te onderscheiden zijn.⁷⁵ Allereerst zijn er aanwijzingen dat partnerdoding het eindpunt is van een continuüm van huiselijk geweld. Dader en partner zijn van elkaar gescheiden en dader voelt zich gekrenkt door de partner met doding van het slachtoffer tot gevolg. We noemen deze subtype de ‘*Blaffende en Bijtende*’ groep. Daarnaast vinden we bewijs voor de *Virgin Killers*, een subtype waar de dader nog niet eerder gewelddadig is geweest naar het slachtoffer toe en nog niet eerder geweld heeft vertoond. De derde en het laatste subtype, genaamd de *Disharmonische groep*, bestaat uit daders die het slachtoffer doden tijdens een ruzie.

In dit onderzoek staat onze eerder gevonden typologie centraal, waarbij we middels kwalitatieve data meer inzicht trachten te krijgen in de levensgebeurtenissen van de verschillende typen (mannelijke en vrouwelijke) daders van partnerdoding. Dit om te achterhalen in hoeverre specifieke levensgebeurtenissen en keerpunten hebben geleid tot het delict.

1.5 Doel- en vraagstelling

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de levensloop van daders van partnerdoding. Welke levensgebeurtenissen of keerpunten hebben zich in het leven van dader, het slachtoffer en hun relatie afgespeeld voorafgaand aan het delict? Hoe verhouden deze gebeurtenissen zich tot elkaar en het delict? Hoe is de voorgeschiedenis in politiecontact, of contact met andere instellingen verlopen? Wat was de aard van dit contact? We willen voortbouwen op ons eerder onderzoek⁷⁶ door niet alleen te kijken naar de fatale uitkomsten, maar ook naar eerdere, relevante gebeurtenissen. Hierbij valt te denken aan de timing en impact van relatieproblematiek en echtscheiding, financiële problematiek, verergering van psychische gesteldheid, verandering in aard van contact tussen dader en slachtoffer en de rol van politie en andere partners in de veiligheidsketen. De eerste vraagstelling voor dit onderzoek luidt als volgt:

Welke levensgebeurtenissen of keerpunten hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het delict?

⁷⁴ Kivisto, A. J. (2015). Male perpetrators of intimate partner homicide: A review and proposed typology. *J Am Acad Psychiatry Law*, 43, 300-312.

⁷⁵ Aarten, P., Boelema Robertus, C., Alink, L., & Liem, M. (2020). *Wanneer blaffende honden bijten: Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld*. Politie & Wetenschap.

⁷⁶ Aarten, P., Boelema Robertus, C., Alink, L., & Liem, M. (2020). *Wanneer blaffende honden bijten: Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld*. Politie & Wetenschap.

Aan de hand van de bevindingen op deze vraag zullen we reflecteren op onze eerder gevonden typologie van daders van partnerdoding. We zullen kijken of de huidige typologie nog volstaat of dat deze aangepast moet worden. De tweede vraagstelling voor dit onderzoek luidt als volgt:

Welke typen daders van partnerdoding kunnen we identificeren op basis van de bevindingen?

1.6 Relevantie

De bevindingen van dit onderzoek zijn erop gericht om justitie en organisaties die betrokken zijn bij (fatale) zaken van huiselijk geweld, in hun dagelijkse taken te ondersteunen. Partnerdoding is een wereldwijd, chronisch, maatschappelijk probleem dat veelal achter gesloten deuren plaatsvindt. Echter, de impact is groot voor alle betrokkenen, de nabestaanden en de samenleving. Om partnerdoding te kunnen voorkomen, probeert dit onderzoek inzicht te krijgen in de levensgebeurtenissen of keerpunten die geleid hebben tot het doden van een (ex-)partner. Een dergelijk onderzoek is nog niet eerder in Nederland uitgevoerd. Het belang van deze studie ligt in een kwalitatieve analyse van levensgebeurtenissen wat heeft geleid tot een typologie van daders. Deze typologie helpt politie en andere instanties in de veiligheidsketens bij het inschatten van situaties en het kunnen aanbieden van interventies ter voorkoming van een verdere escalatie van (mogelijk) fataal geweld onder (ex-)partners.

1.7 Leeswijzer

Dit rapport kent de volgende opbouw. In hoofdstuk 2 zal de methodologie van dit rapport worden beschreven, waaronder de selectie van casussen, de bronnen die zijn geraadpleegd en hoe de analyses zijn gedaan. In hoofdstuk 3 worden de bevindingen gepresenteerd van mannen die hun vrouwelijke (ex-)partner hebben gedood en in hoofdstuk 4 worden de bevindingen gepresenteerd van vrouwen die hun mannelijke (ex-)partner hebben gedood. Het rapport eindigt met hoofdstuk 5 waarin een reflectie wordt gegeven op de implicaties voor de praktijk, alsook een omschrijving van de tekortkomingen die dit project kent en de vervolgstappen die onze kennis omtrent partnerdoding verder kunnen verstevigen.

2 Methoden

2.1 Dutch Homicide Monitor

In dit onderzoek staat partnerdoding centraal, waarbij we kijken naar fatale geweldszaken waar de dader zijn of haar (ex)partner heeft gedood. We laten familicides, specifiek zaken waarbij de dader zijn of haar partner en andere familieleden doodt, buiten beschouwing. De reden hiervoor is omdat familicides andere kenmerken, en dus een andere levensloop, kennen dan partnerdodingen.⁷⁷

Om de relevante zaken te selecteren hebben we gebruikgemaakt van de Dutch Homicide Monitor (hierna DHM) die Universiteit Leiden heeft ontwikkeld en bijhoudt. Deze monitor bevat alle moord- en doodslag zaken in Nederland in de periode 1992-2020 en bevat gedetailleerde achtergrondinformatie over de daders en de slachtoffers van moord en doodslag, over het delict en de juridische afwikkeling.⁷⁸ Deze monitor is onderdeel van de European Homicide Monitor (EHM). De EHM betreft een samenwerking van onderzoekers uit Nederland, IJsland, Schotland, Zweden, Finland, Denemarken en Zwitserland. De EHM codeert alle moord- en doodslag zaken van de samenwerkende landen op een uniforme manier om zo internationale vergelijkingen mogelijk te maken.⁷⁹

In de DHM zijn alle delicten opgenomen die volgens het Wetboek van Strafrecht vallen onder de categorieën moord (art. 289 Wetboek van Strafrecht, WvSr) dan wel (gekwalficeerde) doodslag (art 287-288 WvSr). Met andere woorden: dit betreft delicten waarbij de dader het slachtoffer opzettelijk, en in het geval van moord met voorbedachten rade, om het leven heeft gebracht. We kijken niet alleen naar slachtoffers, maar ook naar daders. Hierbij is bepalend dat alle individuen die de politie verdenkt van betrokkenheid bij het delict in de DHM staan. Dit betekent dat niet alle verdachten ook vervolgd en veroordeeld worden voor moord. Deze keuze is overeenkomstig met de definitie die in de gevalideerde dataset EHM en eerder internationaal onderzoek wordt gehanteerd.⁸⁰ Hoewel bij deze keuze enige

⁷⁷ Karlsson, L. C., Antfolk, J., Putkonen, H., Amon, S., Guerreiro, J. S., de Vogel, V., . . . Weizmann-Henelius, G. (2021). Familicide: A systematic literature review. *Trauma, Violence, & Abuse, 22*(1), 83-98.

⁷⁸ Zie Aarten, P., & Liem, M. (2021). *Dutch Homicide Monitor Manual*. Universiteit Leiden.

⁷⁹ Granath, S., Hagstedt, J., Kivivuori, J., Lehti, M., Ganpat, S. M., Liem, M., & Nieuwbeerta, P. (2011). *Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden. A first study on the European Homicide Monitor Data*. Swedisch Council for Crime Prevention.

⁸⁰ Cussen, T., & Bryant, W. (2015). *Domestic/family homicide in Australia Research in practice no. 38*. Canberra: Australian Institute of Criminology; Liem, M., Ganpat, S. M., Granath, S., Hagstedt, J., Kivivuori, J., Lehti, M., & Nieuwbeerta, P. (2013).

kanttekeningen te plaatsen zijn, blijkt uit recentelijk onderzoek dat de meerderheid van deze verdachten ook vervolgd en veroordeeld wordt voor moord of doodslag.⁸¹ In dit onderzoek zijn in alle geselecteerde zaken de daders schuldig bevonden aan partnerdoding.

De monitor is gebaseerd op informatie afkomstig uit verschillende, elkaar aanvullende bronnen: (1) alle ANP-berichten over moorden in Nederland; (2) het weekblad Elsevier dat jaarlijks een overzicht van alle moorden gepleegd in Nederland publiceert, samengesteld door Gerlof Leistra; (3) informatie van de Nationale Politie waarin gegevens over het delict, de dader(s) en slachtoffer(s) geregistreerd zijn; (4) informatie van het Openbaar Ministerie over het strafproces indien vervolging heeft plaatsgevonden, en tot slot gedetailleerde informatie uit (5) beschikbare strafdossiers bij de arrondissementsparketten en (6) Pro Justitia rapportages. Deze bronnen zijn niet alleen een aanvulling op elkaar, maar zijn ook gebruikt ter validatie dat alle moordzaken in Nederland in de DHM zijn opgenomen. Zo vormen de ANP-berichten en het weekblad Elsevier het startpunt van de monitor. Deze zaken zijn vervolgens gecontroleerd met data afkomstig van de politie en van het Openbaar Ministerie, om er zeker van te zijn dat het moordzaken betreft en niet bijvoorbeeld een fataal ongeluk. Daarnaast zijn aan de hand van politiedata en data van het Openbare Ministerie zaken aan het licht gekomen die niet in de mediaberichten werden genoemd, maar die wel moordzaken betroffen en daarom in de monitor opgenomen moesten worden.⁸²

2.2 Selectie van partnerdodingszaken in de periode 2010-2018

Om onze onderzoeksvraag te beantwoorden, hebben we uit de DHM alle partnerdodingszaken in de periode 2010-2018 geraadpleegd. We hebben van deze partnerdodingszaken de parketnummers genoteerd en deze naar de betreffende arrondissementsparketten gestuurd, met de vraag of de strafdossiers van deze parketnummers kunnen worden ingezien. Partnerdodingszaken uit 2019-2020 waren nagenoeg niet beschikbaar, omdat de zaken nog bij het ressortsparket van het Openbaar Ministerie lagen of nog in behandeling waren. Hierdoor hebben we van deze zaken geen toegang tot de informatie in de strafdossiers.

Om de strafdossiers in te zien bij de arrondissementsparketten hebben we bij het Parket-Generaal van het Openbaar Ministerie toestemming gevraagd. We kregen van het Parket-Generaal toestemming om bij de volgende zeven arrondissementen het onderzoek uit te voeren: Amsterdam, Den Haag, Limburg, Noord-Nederland, Oost-Brabant, Rotterdam en Midden-Nederland. Echter, door de maatregelen omtrent covid-19 was het niet mogelijk om alle arrondissementen te bezoeken. We hebben in totaal vier

Homicide in Finland, the Netherlands, and Sweden: First findings from the European Homicide Monitor. *Homicide Studies*, 17(1), 75-95.

⁸¹ Zie Liem, M., Aarten, P., & Vullers, J. (2021). From detection to sentencing: A homicide case flow analysis of the Dutch criminal justice system. *Policing and Society*. <https://doi.org/10.1080/10439463.2021.1933484>

⁸² Voor een uitgebreide methodologische bespreking van de DHM zie Aarten, P., & Liem, M. (2021). *Dutch Homicide Monitor Manual*. Universiteit Leiden.

arrondissementen bezocht en de beschikbare strafdossiers ingezien van alle partnerdodingszaken in de periode 2010-2018. De arrondissementen waren: Noord-Nederland, Den Haag, Rotterdam en Oost-Brabant. In tabel 2.1 is aangegeven hoeveel van de strafdossiers we hebben kunnen inzien.

Tabel 2.1 Overzicht aanwezige strafdossiers

Arrondissement	Dossiers in analyse N (%)	Dossiers buiten analyse N (%)
Den Haag	11 dossiers (46%)	9 dossiers (37%) incompleet 4 dossiers (17%) niet aanwezig
Rotterdam	25 dossiers (96%)	1 dossier (4%) niet aanwezig
Oost-Brabant	12 dossiers (57%)	7 dossiers (33%) incompleet 2 dossiers (10%) niet aanwezig
Noord-Nederland	12 dossiers (71%)	1 dossier (6%) incompleet 4 dossiers (23%) niet aanwezig

We hebben in de vier arrondissementen alle strafdossiers van daders van partnerdoding opgevraagd. Niet alle strafdossiers waren beschikbaar voor inzage. Andere strafdossiers bevatten te weinig informatie om de levensgebeurtenissen van de daders in kaart te kunnen brengen. We hebben in totaal 60 strafdossiers van daders ingezien en hun levensloop in kaart weten te brengen.

2.3 Dataverzameling: Een kwalitatieve levensloopkalender

Ter beantwoording van de onderzoeksvraag hebben we een levensloopkalender ontwikkeld en deze kalender met kwalitatieve data ingevuld. Een levensloopkalender is een longitudinale onderzoekstechniek, waarbij relevante gebeurtenissen op een tijdlijn gerangschikt worden.⁸³ Hoewel dit voornamelijk een kwantitatieve onderzoeksmethode is, hebben we er een kwalitatieve kalender van gemaakt. Vanwege de kleine aantallen (namelijk het analyseren van 60 casussen) zal een kwantitatieve analyse van de data tot weinig betekenisvolle conclusies leiden. In plaats daarvan richten we ons op het in kaart brengen van relevante levensgebeurtenissen en op de interpretaties en verklaringen van deze gebeurtenissen van de daders, die niet op een gestandaardiseerde manier kunnen worden onderzocht. Middels deze kwalitatieve data is het doel om de rol van eerdere levensgebeurtenissen en de verhouding tussen de betrokken actoren nader te belichten. De kwalitatieve gegevens zullen de relatie tussen kenmerken in de verschillende domeinen beschrijven en inzicht, uitleg en verklaringen geven in de bevindingen.

⁸³ Zie Eisner, M. P., Murray, J., Ribeaud, D., & Topcuoglu, T. (2009). The Event History Calendar as an instrument for longitudinal criminological research. *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform*, 92, 137-159; Nelson, I. A. (2010). From quantitative to qualitative: Adapting the Life History Calendar method. *Field Methods*, 22(4), 413-428.

Om de levensloop van daders in kaart te brengen zijn de volgende bronnen gebruikt:

1. **Pro Justitia rapportages.** De Pro Justitia rapportages worden opgesteld indien de rechter de geestelijke toestand van een verdachte wil laten onderzoeken. Ze zijn door een milieuonderzoeker, psycholoog en/of psychiater opgemaakt in opdracht van het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP). Deze rapportages bevatten gedetailleerde informatie over de levensloop van de dader, de relatie tussen dader en slachtoffer, alsook een professionele toelichting over de toedracht van het delict. Ze zijn daarom een waardevolle bron van informatie voor dit onderzoek.
2. **Strafbladen.** De strafbladen van de dader geven veel inzicht in de start, de aard en de omvang van zijn of haar criminele carrière. Ook biedt het inzicht in de straffen die opgelegd zijn. Omdat het in kaart brengen van de criminele carrière een belangrijk onderdeel vormt binnen het levensloopperspectief, staat deze bron ook centraal in dit onderzoek.
3. **Processen-verbaal.** De processen-verbaal, opgesteld door de politie, vormen een belangrijke bron van informatie omtrent de toedracht van het delict volgens de dader, de achtergrond van de dader en het slachtoffer volgens hun omgeving en de houding van de dader tijdens arrestatie en verhoren.
4. **Overige informatie uit strafdossiers.** De strafdossiers bevatten, naast de Pro Justitia rapportages, de strafbladen en processen-verbaal, relevante informatie over de achtergrond van de dader en in sommige gevallen ook over het slachtoffer. Daarnaast geeft het inzicht in het verloop van het strafrechtelijk traject. Deze strafdossiers vormen daarmee een belangrijke aanvulling op de bovenstaande bronnen.

2.4 Analyses

We hebben in totaal 52 casussen bekeken waar mannen hun vrouwelijke (ex-)partner hebben gedood en 8 casussen waar vrouwen hun mannelijke (ex-)partner hebben gedood. Eén casus is uit de analyse gehouden, omdat dit een doding in een homoseksuele relatie betrof. In elke casus hebben we getracht alle levensgebeurtenissen van de daders in kaart te brengen om een antwoord te vinden op onze eerste onderzoeksvraag: *Welke levensgebeurtenissen of keerpunten hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het delict?* Hierbij is gekeken naar (het verloop van) diens jeugd, werk, financiële situatie, vrijetijdsbesteding, relatie met het slachtoffer, eerdere liefdesrelaties, hulpverleningsgeschiedenis, justitiële geschiedenis, middelenmisbruik en psychopathologie.

Binnen elke levensgebeurtenis is de context geschetst. Bijvoorbeeld, bij het verloop van de jeugdijaren van dader is specifiek gekeken of er sprake was van problematiek, zoals gescheiden ouders, getuige of slachtoffer van mishandeling en opvoedingsstijl. En in geval van de loopbaan van de dader is gekeken naar wat voor type werk de dader heeft (gehad), wat was de duur ervan en hoe was de relatie met collega's? Dit met het doel te onderzoeken of er sprake is van overlap in levensgebeurtenissen bij daders van partnerdoding en/of in welke mate ze als motieven voor partnerdoding aangewezen kunnen worden en

daarbij antwoord te kunnen geven op onze tweede onderzoeksvraag: *Welke typen daders van partnerdoding kunnen we identificeren op basis van de bevindingen?* Bij het zoeken naar deze overlap hielden we de eerder gevonden typologie (*De Virgin Killers, De Blaffende en Bijtende groep* en *De Disharmonische groep*) in gedachten. Deze typologie werd teruggevonden in de casussen, maar is daarnaast uitgebreid. Deze uitbreiding zal in hoofdstuk 3 verder aan bod komen.

De typologie is tot stand gekomen op basis van de casusanalyse van de eerste onderzoeker van dit project, Pauline Aarten. Vervolgens heeft er een tweede analyse plaatsgevonden door de tweede onderzoeker van dit project, Marieke Liem, en is eventuele discrepantie besproken en opgelost. De bevindingen zullen in de volgende twee hoofdstukken worden gepresenteerd. In hoofdstuk 3 zal de typologie van mannen die hun vrouwelijke (ex-)partner hebben gedood in detail worden besproken en zullen enkele casussen beschreven worden ter illustratie van onze bevindingen. In hoofdstuk 4 bespreken we de casussen van de vrouwen die hun mannelijke (ex-)partner hebben gedood. We zullen aan de hand van verschillende bronnen inzicht proberen te geven in de levensgebeurtenissen die vooraf hebben plaatsgevonden en die mogelijk in relatie staan tot het delict, de relatie tussen slachtoffer en dader en de motieven omtrent het delict. Zo gebruiken we de verhoren van de dader om inzicht geven in de motieven omtrent het delict en hoe de dader zijn relatie met het slachtoffer heeft ervaren. Getuigenverklaringen omtrent de relatie zullen ook gebruikt worden om de relatie tussen dader en slachtoffer te duiden. De observaties en analyses van de psycholoog, psychiater en milieuonderzoeker in het *Pro Justitia Rapportage* zullen worden gebruikt om de mogelijke rol van levensgebeurtenissen met het delict in kaart te brengen. Vanwege de gevoeligheid van het onderwerp hebben we de namen van daders en slachtoffers veranderd en zullen we de casussen ook niet in detail weergeven om eventuele herkenbaarheid en herleidbaarheid te voorkomen.

3 Resultaten

Een typologie van mannen die hun vrouwelijke (ex-)partner doden

3.1 Inleiding

In een eerder *kwantitatief* onderzoek hebben we drie subtypen partnerdoding gevonden.⁸⁴ In de eerste groep, de *Virgin Killers*, treffen we de partnerdodingen waarbij de dader en het slachtoffer getrouwd zijn, en waar zover bekend, niet eerder huiselijk geweld is geweest. De dader doodt zijn partner vanwege angst voor verlating of in een psychotische toestand. De tweede groep, de *Disharmonische groep*, bestaat uit daders die samenwonen met het slachtoffer ten tijde van het delict. De dader doodt zijn slachtoffer door fysiek geweld vanwege een ruzie. De derde en laatste groep, de *Blaffende en Bijtende groep*, omvat partnerdodingen waarbij de dader en het slachtoffer van elkaar gescheiden zijn. In hun relatie is eerder huiselijk geweld voorgekomen. De dader doodt zijn partner vanwege een (narcistische) krenking.

Tabel 3.1 Een typologie van partnerdoding

Oude typologie	Nieuwe typologie (N=51)
Virgin Killers	De <i>uitzichtloze</i> dader (n=4)
	De <i>ontoerekeningsvatbare</i> dader (n=8)
	De <i>gekrenkte</i> dader (n=15)
Disharmonische groep	De <i>zelfverdedigende</i> dader (n=7)
Blaffende en bijtende groep	De <i>blaffende en bijtende</i> dader (n=17)

In dit *kwantitatieve* onderzoek zien we een dergelijke indeling in typen partnerdoding terug. Echter, op basis van de bevindingen breiden we de bestaande typologie uit naar vijf typen daders (zie ook Tabel 3.1). Binnen de *Virgin Killers* onderscheiden we twee typen: Binnen deze groep kennen we de dader die, door een samenloop van externe factoren, zijn partner heeft gedood. Volgens de dader heeft dit ertoe geleid geen andere mogelijkheid meer te zien dan partnerdoding. Een wezenlijk ander type is de dader die de

⁸⁴ Aarten, P., Boelema Robertus, C., Alink, L., & Liem, M. (2020). *Wanneer blaffende honden bijten: Een vergelijking tussen fataal en niet-fataal huiselijk geweld*. Politie & Wetenschap.

(ex-)partner heeft gedood vanwege een persoonlijkheidsstoornis dat het handelen van de dader zodanig heeft beïnvloed dat hij ontoerekeningsvatbaar kon worden geacht voor het delict. Om deze reden hebben we de groep *De Virgin Killers* vervangen door de subtypen de *uitzichtloze* dader en de *ontoerekeningsvatbare* dader. Ook binnen *De Disharmonische Groep* vinden we twee groepen. Hoewel in beide groepen de partnerdoding het voortvloeisel was van een ruzie of conflict tussen dader en slachtoffer, zien we een verschil in de totstandkoming van het conflict. In de ene groep voelde de dader, in zijn ogen, zich gekrenkt en vernederd door de (ex-)partner. Deze groep noemen we daarom ook de *gekrenkte* dader. In de andere groep gebruikten slachtoffer en dader beiden geweld tegen elkaar, maar was het, het slachtoffer dat het geweld initieerde net voor de doding. De dader handelde uit zelfverdediging. Deze groep noemen we de *zelfverdedigende* dader. *De Blaffende en Bijtende Groep* blijft hetzelfde. Dit betreffen daders die hun partner (veelvuldig) hebben mishandeld tijdens hun relatie en ten tijde van het delict niet meer samen zijn. Vanwege gevoelens van krenking en de handelingen van het slachtoffer, doodt de dader zijn ex-partner.

Hierbij moet opgemerkt worden dat we met deze typologie de daders niet willen reduceren tot een type individu: daders zijn niet hun delict. Het is niet onze intentie om de complexiteit van de zaken, de gebeurtenissen, gedachten en handelingen die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het fatale geweld te vereenvoudigen naar een alles verklarende type dader. De typologie is gebaseerd op kenmerken van een individu die gerelateerd zijn aan het delict. De kenmerken die leidend zijn in het vormen van deze typologie zijn (1) levensgebeurtenissen, (2) de relatie tussen dader en slachtoffer en (3) de omstandigheden omtrent het delict. De typologie is bedoeld om aan te geven dat partnerdoding een heterogeen fenomeen is waarin we verschillende typen partnerdodingen vinden die samenhangen met specifieke kenmerken. Een bewustwording van deze typen en de specifieke kenmerken draagt bij aan de voorkoming en aanpak van partnergeweld.

In de volgende paragrafen zullen we de verschillende typen partnerdoding uitgebreider beschrijven. Iedere toelichting begint met een casus ter illustratie van de dader die onder deze type valt. Daarna worden de specifieke levensgebeurtenissen beschreven die voorafgingen aan de doding en (mogelijk) hebben bijgedragen aan het delict. Hierna wordt de relatie tussen dader en slachtoffer beschreven en eindigt elke paragraaf met een beschrijving van het delict en de motieven en triggers die ten grondslag lagen aan het doden van de (ex-)partner.

3.2 De *uitzichtloze* dader

In onze casusanalyse zijn we vier *uitzichtloze* daders tegengekomen die door een opeenstapeling van problemen, als gevolg van grote financiële schulden of waar geld een rol speelde, geen andere uitweg meer zagen dan het doden van hun partner. Een voorbeeld is de casus van Johan.

Casus 1. Johan

Johan was op reis in het buitenland eind jaren 90 toen hij Eveline ontmoette. Johan was op dat moment getrouwd, maar scheidde van zijn echtgenote om een intieme relatie aan te kunnen gaan met Eveline. Eveline emigreerde met haar twee dochters een jaar na hun ontmoeting naar Nederland. Vijf jaar later trouwden ze. Johan en Eveline hadden een goed huwelijk en ondernamen veel activiteiten samen. Ook de twee dochters die mee geëmigreerd zijn, hebben een goede verstandshouding met Johan. Johan werd door Eveline's dochters omschreven als een lieve stiefvader en Johan zelf beschouwde zijn stiefkinderen en kleinkinderen ook als zijn eigen.

Johan komt zelf uit een groot en warm gezin, met zeven broers en zussen. Zijn vader overleed toen hij jong was, en zijn moeder hertrouwde toen Johan tiener was. Na het overlijden van zijn stiefvader, toen Johan begin twintig was, heeft hij langere tijd bij zijn moeder gewoond, totdat hij zelf een huis kocht met een vriend. Johan was in zijn jeugd een sociale jongen die meerdere hobby's en vrienden had. Ook is Johan onderdeel van een hechte vriendenclub die hem na het delict zijn blijven steunen. Na een detailhandelopleiding ging Johan aan het werk in de financiële wereld. Later begon hij samen met een oud-collega een bedrijf in bouwmaterialen. Dit ging niet goed: zijn collega en Johan verschillen in arbeidsethos en het bedrijf kende geen succes. De aandelen die Johan had in het bedrijf verkocht hij voor weinig geld aan zijn collega en hij vertelde Eveline dat hij een prepensioen had gekregen. Dit lijkt het begin van een complexe en langdurige leugen te zijn: 'Dat is een stomme fout geweest. Ik kan zakelijk en verstandig zijn, maar in dit geval niet. Ik had juridische hulp in moeten schakelen, maar ik had mijn buik vol van het gedrag van mijn collega en ik dacht: het komt wel goed, ik ga gewoon iets anders doen. Maar het is helemaal niet goed gekomen! Het is alleen maar van kwaad tot erger gegaan. Daar is de leugen begonnen, de enige leugen die ik had naar mijn vrouw toe, dat ik haar niet durfde te vertellen hoe het financieel was gegaan. Dat heeft veel vervolg gekregen. Het is geen excuus voor wat ik gedaan heb, dat heb ik zelf gedaan.' Door te weinig inkomsten ontstonden er grote financiële problemen. Dit deelde hij niet met Eveline uit angst om haar en haar gezondheid te veel te belasten. Ook andere familieleden en hechte vrienden wisten niet wat er werkelijk gaande was. Johan was ervan overtuigd dat het goed zou komen en dat hij het zelf kon oplossen.

Johan werd somberder, terughoudender en begon veel te drinken. Eind december, een jaar voor het delict, zouden Johan en Eveline naar Praag gaan, maar er was niet genoeg geld. Johan durfde dit niet te vertellen, en de dag voor kerst worstelde Johan met suïcidale gedachten. Hij belde Eveline en vertelde haar dat hij op het station stond en dat hij voor een trein wilde springen. Eveline heeft toen aangegeven niet zonder hem verder te kunnen, en heeft hem vervolgens opgehaald van het station. Omdat Eveline dacht dat de suïcidale gedachten het gevolg waren van zijn drankgebruik, bleef Johan zwijgen over de financiële problemen. Op aandringen van Eveline stopte Johan met het drinken van alcohol maar de financiële problemen bleven. Johan bleef in de veronderstelling dat hij het zelf kon oplossen. Hij kocht wekelijks krasloten, maar besteedde hier zoveel geld aan dat zijn schulden nog groter werden.

Een jaar na zijn suïcidepoging zouden Johan en Eveline verhuizen naar Eveline's land van herkomst. De opbrengst van de verkoop van hun huis in Nederland was echter net genoeg om de schulden af te lossen. Hierdoor kon er geen nieuw huis worden gekocht, hoewel Johan Eveline had verteld dat hij een huis in het buitenland had gekocht. Ook voor de vliegtickets was er geen geld. Eveline was hier evenmin van op de hoogte. De dag voor het delict, tevens de dag dat ze naar het buitenland zouden vertrekken, hoopte Johan nog een winnend lot te hebben, maar toen dat niet bleek, leek alle hoop voor Johan verloren. Hij omschreef dit als het terechtkomen in een soort trance: 'Dat je niet meer goed weet wat

je doet, waar je bent. Het was een gevoel van angst, wanhoop en verdriet, spijt dat ik drie jaren niks heb verteld.' Hij bedacht die dag ook om zichzelf en Eveline te doden, maar wist nog niet hoe. Hij heeft de hele dag getwijfeld of hij haar de waarheid zou vertellen of dat hij haar zou ombrengen. De volgende dag, als ze op het punt staan om te vertrekken en de koffers klaar staan, durfde Johan haar nog steeds niet te vertellen over hun daadwerkelijke financiële situatie. Er knapte iets in Johan, waarna hij een hamer pakte en Eveline hiermee op haar hoofd sloeg. Hierna wurgde hij haar en droeg haar naar de bank. Ook printte Johan de afscheidsbrief uit die hij van tevoren geschreven had. Hij heeft geprobeerd zichzelf van het leven te beroven, maar dit mislukte. Ook worstelde hij met de gedachte om suïcide te plegen vanwege zijn religieuze achtergrond: hij moest boeten om vergeving te krijgen. Johan leek hierna als het ware wakker te schrikken en te realiseren wat hij gedaan had. Hij belde vervolgens zelf de politie, die hem aanhield.

Johan keurde zijn eigen daad af, maar wist ook niet wat het alternatief had gebracht. 'Ik was er 100% van overtuigd dat ik daarna mezelf iets zou aan doen, dat we samen zouden gaan. Maar ik kon het niet. Ik heb de afgelopen tijd nog wel suïcidale gedachten gehad, maar dat vind ik laf. Ik wil niet weglopen zonder uitleg te geven. En ik heb straf verdiend. Met straf bedoel ik niet detentie, maar de straf die mijn hart en ziel moeten ondergaan. Dat doet elke dag pijn.' In zijn brief tijdens de rechtszaak verklaarde Johan dat hij veel spijt heeft en bewust was van de pijn en verdriet die hij iedereen heeft aangedaan, maar tegelijkertijd Eveline wilde beschermen nadat ze na zijn eerste suïcidepoging had aangegeven niet zonder hem verder te willen en kunnen. In het rapport concluderen de deskundigen dat Johan last heeft van depressieve klachten en suïcidale gedachten, maar dat er geen sprake is van een stoornis of gebrekkige ontwikkeling ten tijde van het delict. Johan wordt hierom volledig toerekeningsvatbaar geacht. De rechtbank achtte hem schuldig aan moord en veroordeelde Johan tot 15 jaar gevangenisstraf.

3.2.1 Levensgebeurtenissen

De vier daders kenden over het algemeen een levensloop zonder noemenswaardige problemen tijdens hun jeugd. Alleen bij Aziz is over zijn herkomst en voorgeschiedenis veel onduidelijkheid. De milieurapporteur kon Aziz' levensloop, die op tienjarige leeftijd illegaal naar Nederland is gekomen, niet goed in kaart brengen ten behoeve van de Rapportage Pro Justitia.

Er is bij de meeste *uitzichtloze* daders geen hulpverleningsgeschiedenis bekend als gevolg van psychiatrische problematiek, met uitzondering van Aziz. Vijf jaar voor het delict is Aziz in vreemdelingendetentie gebleven waar hij een suïcidepoging heeft genomen. Hij is daardoor in een penitentiair psychiatrisch centrum (PPC) opgenomen geweest. De suïcidaliteit hing volgens de behandelaars van het PPC samen met het verloop van zijn uitzettingsprocedure. Toen hij weer vrij kwam werd hij geacht binnen vierentwintig uur het land te verlaten. Aziz had geen geld om een vliegticket te kopen waardoor tot aan het delict illegaal in Nederland verbleef.

Daarnaast hadden de meeste *uitzichtloze* daders voorafgaand aan het delict een blanco strafblad of het strafblad kende slechts enkele verkeersdelicten. Er was geen sprake van geweld. Er was ook geen sprake van een afhankelijkheid in middelen, met uitzondering van Johan. Hoewel meerdere getuigen hebben verklaard dat Johan veel dronk, vond Johan niet dat hij afhankelijk was van alcohol. Hij erkende dagelijks

veel te drinken, maar vertelde ook dat hij na zijn suïcidepoging en zonder problemen was gestopt met drinken. Hij verklaarde enkele keren AA-bijeenkomsten te hebben bezocht om zijn vrouw een plezier te doen en het beeld te bevestigen dat zijn afhankelijkheid in alcohol het belangrijkste probleem was dat speelde in zijn leven en niet de grote financiële schulden.

Voor deze vier *uitzichtloze* daders zijn het voornamelijk specifieke levensgebeurtenissen of keerpunten die een belangrijke rol hebben gespeeld in hun leven, en hebben uiteindelijk ook bijgedragen aan de situatie die uiteindelijk uitmondde in het delict. Zie bijvoorbeeld de casus van Johan. Bij Johan was er sprake van conflictvermijdend gedrag: de reden dat hij nooit zijn financiële situatie met zijn partner besprak. Johan kende een prettige jeugd en binnen zijn familie hebben er geen noemenswaardige gebeurtenissen plaatsgevonden. Hij is echter wel conflictvermijdend, wat lijkt te zijn ontwikkeld door een incident dat plaatsvond toen hij 40 jaar was. Hij werd slachtoffer van mishandeling, nadat hij als voetganger een automobilist maande tot voorzichtig rijden. Hierop kreeg hij uit het niets twee klappen op zijn gezicht met een boksbeugel. Hij raakte enkele tanden kwijt en liep een verwonding aan zijn oog op. Sindsdien is hij conflicten uit de weg gegaan. Zo heeft hij een slechte deal met zijn zakenpartner nooit opgelost. Hierover verklaarde hij: 'Ik hou er niet van om voor mezelf te vechten. Ik ben gebruikt en misbruikt. Ik had hem juridisch moeten aanpakken. Dat is een stomme fout geweest.' Ook heeft hij een suïcidepoging ondernomen een jaar voor het delict. De aanleiding hiervoor was een geplande reis naar het buitenland waar het geld voor ontbrak. Johan durfde dit niet tegen zijn vrouw te zeggen en legde de schuld bij zijn afhankelijkheid in alcohol neer. Doordat hij de financiële situatie verzweg voor Eveline, werd de situatie steeds erger. Zijn conflictvermijdend gedrag lijkt pas later in zijn leven, na de mishandeling, ontwikkeld te zijn. Johan was getrouwd toen hij Eveline leerde kennen. Hij werd verliefd op haar en besloot alles op te biechten aan zijn toenmalige vrouw. Hoewel zijn vrouw had voorgesteld om eerst uit te zoeken in hoeverre Johan echt verliefd was op Eveline, besloot Johan te scheiden van zijn vrouw omdat hij niet vreemd wilde gaan. Op dat moment besloot hij een moeilijke situatie niet uit de weg te gaan en de situatie met zijn vrouw te bespreken.

3.2.2 Relatie met slachtoffer

In de groep *uitzichtloze* daders ervaaarde de dader zijn relatie met het slachtoffer over het algemeen als goed of zeer goed; een relationeel conflict vormde dan ook niet de reden voor het delict. Dit werd bevestigd in de getuigenverklaringen van hun omgeving. Er was in geen van de gevallen sprake van eerder huiselijk geweld, bekend bij hun omgeving, de politie of een andere organisatie. Getuigen in de zaak van Bob spraken over een liefdevolle relatie tussen Bob en Maria. Volgens hen was er nooit enige vorm van agressie tussen hen. Zo verklaarde een gezamenlijke vriend tijdens zijn verhoor met de politie: 'Bob is nooit gewelddadig, ook niet na een paar borrels. Maria was altijd positief over Bob.' Aziz ontkent zijn vriendin Lara te hebben gedood. Hij verklaarde dat hij haar dood vond en uit wanhoop heeft hij zelf een suïcidepoging ondernomen: 'Toen ontdekte ik dat zij dood was. Ik hield zoveel van haar. Ik was in shock.'

Ik kreeg een black-out. Op dat moment kreeg ik de gedachte om zelfmoord te plegen. Ik heb geprobeerd suïcide te plegen. Ik had mijzelf aan het balkon gehangen. Toen werd ik wakker in het ziekenhuis’.

Voor de andere daders was de relatie met hun slachtoffer het belangrijkste in hun leven. Stijn beschouwde zijn relatie met zijn vriendin als een soort existentiële basis: zonder haar was hij niets, was er geen bestaan. Voor Johan betekende Eveline alles voor hem. Hij verklaarde dat hij niet durfde zijn vrouw te vertellen uit angst dat ze het niet aankon: ze had een slechte gezondheid en hij wilde haar er niet mee belasten. Ook had ze hem vaker laten weten dat ze niet zonder hem zou kunnen. Zo zegt hij ook in zijn laatste woord tijdens de rechtszitting: ‘Op die ochtend was ik op, gebroken. Een lange periode van verborgen en opgekropte stress en in stilte bidden, hopen en dromen. Voor mij was het, op dat moment, de enige mogelijkheid om ons te beschermen. Temeer omdat Eveline mij vorig jaar liet weten niet zonder mij verder te willen, na mijn plan om mezelf van het leven te beroven.’ Na een eerdere suïcidepoging van Stijn had Eveline hem laten weten niet zonder hem te willen blijven leven. Door haar te doden lijkt hij gehoor te hebben gegeven aan de wens van Eveline om niet alleen verder te hoeven leven.

3.2.3 Het delict

Voor deze vier daders was er geen sprake van psychopathologie voor of tijdens de doding of de psycholoog en psychiater konden dat niet vaststellen vanwege de ontkennende houding zoals bij Aziz en Bob. Ook waren er geen aanwijzingen dat de meeste daders onder invloed van middelen waren tijdens het delict, met uitzondering van Bob. Bob had enkele glazen alcohol gedronken ten tijde van het delict. Hij verklaarde tegenover de politie hiervan niks te voelen want hij dronk al jaren iedere avond enkele glazen alcohol.

De motieven die ten grondslag lagen aan het delict in deze groep kunnen worden beschreven als externe factoren. Hun situatie leidde ertoe dat deze daders geen andere uitweg zagen dan het doden van hun partner. In de meeste gevallen hebben deze daders gepoogd ook zichzelf van het leven te beroven.

In drie zaken hebben daders hun partner gedood getriggerd door ernstige financiële problemen. In de eerste casus verzwegen Johan de financiële problemen tegenover zijn vrouw. Hij zou met zijn vrouw Eveline op de dag van de moord verhuizen naar het buitenland; het land waar Eveline vandaan kwam. Zijn vrouw wist echter niet dat zij al jaren met grote financiële problemen kampten. Johan hoopte tegen beter weten in dat het allemaal nog wel goed zou komen met de financiën. Hij loog tegen Eveline over een reeds geregeld huis in het buitenland en gereserveerde vliegtickets. Op de dag van vertrek durfde hij haar niet te vertellen dat hij niets geregeld. Hij had nog hoop gehad de Lotto te winnen maar toen duidelijk werd dat hij niet het winnende lot had wist hij het gewoon niet meer. In een impuls, zoals Johan verklaarde tegenover de politie, heeft haar toen gewurgd. Hij heeft ook gepoogd zichzelf te wurgen, maar dit faalde. Hij is toen naar de politie gegaan om zichzelf aan te geven. Tijdens zijn verhoor met de politie legde hij

uit: 'Ik ben verstrikt geraakt in mijn eigen leugentjes. Ik heb nooit mensen lastig willen vallen met problemen. Het is me ook altijd gelukt het zelf op te lossen, het kwam ook altijd goed. [...] Maar het is helemaal niet goed gekomen. Het is alleen maar van kwaad tot erger gegaan. Daar is de leugen begonnen, de enige leugen die ik had naar mijn vrouw toe, dat ik haar niet durfde te vertellen hoe het financieel was gegaan. Dat heeft veel vervolg gekregen.'

Ook in de tweede casus waren enorme schulden in het spel. Stijn had al vijf jaar een relatie met Esmee. Ze kampten echter met grote financiële problemen, waar Esmee niet van op de hoogte was. Ook niet dat ze uit huis zouden worden geplaatst. Op de dag van uitzetting zag Stijn geen andere mogelijkheid dan het doden van zijn vriendin; hij was bang haar anders kwijt te raken. Hij heeft daarna geprobeerd zichzelf van het leven te beroven. Toen dat mislukte, is hij naar de politie gegaan om zichzelf aan te geven. Uit de analyse van de gesprekken met Johan concludeerden de psycholoog en de psychiater in hun Pro Justitia Rapportage dat er naar de aanloop van het delict geen signaleren geweest zijn dat Stijn zich zou gaan verliezen in gewelddadig gedrag. In het verhoor met de politie heeft Stijn geprobeerd uit te leggen waarom hij Esmee besloot te wurgen: 'We zouden vandaag ons huis uitgezet worden. Ik dacht, ik kan haar dat niet vertellen en toen dacht ik in een waas van nou ja. [...] Ik zag geen oplossing meer. [...] Waarom is ze er niet meer? Omdat ik het haar gewoon niet kon vertellen. Gewoon de schaamte, ik weet het niet.' Stijn was bang dat Esmee hem zou verlaten, de schaamte en angst om verlaten te worden was zo groot, dat het doden van Esmee op dat moment de enige oplossing leek voor Stijn.

In de overige twee casussen speelden financiën een rol, maar is het moeilijker om de daadwerkelijke motieven te achterhalen, omdat beiden ontkennen hun partner te hebben gedood. Bob was 30 jaar gelukkig getrouwd met zijn vrouw Maria. Er was sprake van hoge schulden, waardoor ze hun huis uit zouden worden gezet. Bob ontkent dat hij zijn vrouw heeft vermoord. Volgens hem was Maria op de hoogte van hun schulden en de aanstaande ontruiming. Ze hadden afgesproken er met niemand over te spreken. Bob zou de kwestie afhandelen, want Maria kon er niet tegen. Volgens Bob wilden ze 'als een dief in de nacht vertrekken' en maar een paar spullen meenemen. Hij verklaarde de avond voor de uithuisplaatsing, naar de winkel te zijn gegaan om drank te halen. Toen hij terugkwam, vond hij zijn vrouw flink toetakeld door een stomp voorwerp. Ze is uiteindelijk aan haar verwondingen overleden. De rechtbank ging niet mee in zijn scenario, dat Maria zou zijn gedood door een vreemde. Op basis van bloedsporen en het gegeven dat er geen reële aanwijzingen waren dat er een onbekende zich toegang heeft verschaft tot de woning, heeft de rechtbank Bob veroordeeld voor partnerdoding.

Aziz was vijf jaar samen met Lara toen Lara het uitmaakte. Ze was boos, omdat Aziz contact onderhield met zijn vrouwelijke klanten buiten zijn kapperszaak. Aziz vroeg om zijn spaargeld van enkele duizenden euro's die Lara voor hem in bewaring hield. Aziz verklaarde dat hij met dit geld 'ergens anders een leven opbouwen'. Hij was illegaal in Nederland en beschikte niet over een eigen bankrekening waar hij het geld

op zou kunnen storten. Volgens Aziz begon Lara hem te bedreigen. In het verhoor met de politie legde hij uit: 'Ik zei: Als je mij mijn geld geeft, dan ga ik weg. Zij zei: Je bent illegaal, je hebt geen rechten. Als je mijn huis niet verlaat, dan bel ik de politie en word je teruggestuurd naar je land.' Hij verklaarde naar huis te zijn gegaan en de volgende dag weer terug te keren om met haar te praten en zijn geld terug te krijgen. Toen hij zag dat ze suïcide had gepleegd, heeft Aziz zelf een suïcidepoging ondernomen. Zijn buurman, die de suïcidepoging van Aziz zag, heeft de politie gebeld. De rechtbank ging niet mee in het scenario dat Lara door een ander was gedood, aangezien Aziz zeer kort voor haar overlijden in de woning was. Daarnaast waren er geen aanwijzingen dat een ander dan Aziz in het korte tijdsbestek aanwezig was geweest in de woning of dat Lara problemen had met anderen. De rechtbank heeft Aziz daarom veroordeeld voor partnerdoding.

Samenvattend: hoewel het motief niet in alle zaken bekend is geworden lijkt geld een belangrijke rol te hebben gehad in de aanleiding naar het delict. Met name grote financiële schulden hebben bij deze *uitzichtloze* daders ertoe geleid dat ze geen andere uitweg meer zagen. Ze hebben hun partner gedood en een suïcidepoging ondernomen.

3.3 De *ontoerekeningsvatbare* dader

In onze analyse hebben we acht *ontoerekeningsvatbare* daders geïdentificeerd waarbij de doding heeft plaatsgevonden tijdens een psychose of mede beïnvloed door een onderliggende persoonlijkheidsstoornis, waardoor deze daders weinig tot geen controle meer hadden over hun eigen handelen, zoals in de casus van Yuri.

Casus 2. Yuri

Yuri was 13 jaar oud toen hij en zijn familie naar Nederland kwamen nadat ze gevlucht waren uit het Midden-Oosten. Hij was de jongste in een gezin van vier kinderen en kon zich snel en goed aanpassen in Nederland. Nadat het gezin een woning toegewezen kreeg, vertrok Yuri op zijn twintigste uit huis vanwege spanningen thuis - zijn broer worstelde met drank- en drugsgebruik en de ouders van Yuri hadden het hier zwaar mee. Hij volgde een internationale schakelklas waarna hij naar de horecaschool ging. Deze maakte hij niet af, waarna hij - zonder diploma - aan het werk ging bij verschillende werkgevers. Ook had hij een tijdje zijn eigen supermarkt die hij uiteindelijk moest sluiten. Toen Yuri 23 was en aan het werk was in een restaurant, ontmoette hij Romée. Romée is op dat moment 16 jaar ouder en had al twee kinderen. Ondanks hun leeftijdsverschil gingen ze twee jaar later samenwonen in de buurt van Yuri's bedrijf. Romée ging ook aan het werk in de supermarkt en werd later mede-eigenaar. Toen ze vier jaar samen waren, kregen ze samen een dochter.

Alhoewel de eerste jaren van de relatie goed verliepen, kwamen er spanningen in de relatie. Yuri gebruikte al een tijdje op dagelijkse basis cannabis om de lange werkdagen door te komen. Zijn verslaving bracht spanningen in de relatie en Yuri en Romée kregen steeds vaker ruzie. Getuigen en vrienden van het stel verklaarden dat ze vaak uit elkaar gingen om vervolgens weer bij elkaar terug te komen. Een jaar na de geboorte van hun dochter - toen de verslaving van Yuri z'n hoogtepunt bereikte

- werd Romée door Yuri mishandeld, waarna Yuri aangehouden en veroordeeld werd tot een werkstraf. Hierna onderging hij ook een behandeling bij een psycholoog en de verslavingszorg om van zijn opiumverslaving af te komen.

Een jaar vóór het delict ging de relatie tussen Yuri en Romée definitief uit. Wel hielden ze dagelijks contact vanwege hun dochter. Een paar maanden voor het delict trok Yuri bij Romée in omdat hij zijn eigen woning niet meer kon betalen. Nadat hij weer met Romée samenwoonde, begonnen geleidelijk waangedachtes bij Yuri. Hij werd steeds achterdochtiger en was ervan overtuigd dat er een complot tegen hem gaande was. Ook vermoedde hij dat Romée een relatie met een ander had. Dit ontkende zij, maar toch raakte hij compleet in de ban van deze gedachte. Toen begon ook het vermoeden dat Romée samen met haar vriend drugs zou verstopen in huis om hem in de val te lokken. Zijn toenemende achterdocht en wantrouwen resulteerden in angst en spanningsklachten bij Yuri. Deze werden zo erg dat hij hiervoor kort is opgenomen geweest in een crisiscentrum. Deze behandeling duurde niet lang en Yuri kwam al gauw weer terug bij Romée. Yuri raakte ervan overtuigd dat Romée hem in de val wilde lokken en vermoedde dat zij drugs in zijn auto had gelegd. Zijn overtuiging was zo sterk dat hij hiermee naar de politie is gestapt. Yuri's auto is toen gecontroleerd, maar er is nooit iets gevonden.

Omdat hij zo angstig was, vluchtte Yuri voor een korte periode naar een oom in het buitenland. Zijn oom heeft hem teruggebracht en vond dat hij moest worden opgenomen. Yuri is toen twee dagen opgenomen in een crisiscentrum, maar keerde daarna toch terug naar Romée. Samen zijn ze naar de huisarts gegaan voor een verwijzing voor psychologische hulp. Tevens kreeg hij medicatie voorgeschreven, maar hij heeft deze nooit opgehaald. Na zijn verwijzing bleef hij één nacht in het crisiscentrum, maar hij vertelde dit niet aan Romée. Na zijn zeer korte verblijf in het crisiscentrum bleef hij bij Romée tot aan het delict. De week voorafgaand aan Romées overlijden waren er geen conflicten, maar Yuri was erg angstig en sliep slecht. In de dagen voor het delict raakte Yuri steeds meer ervan overtuigd dat Romée hem in de val wil lokken en vermoedde hij dat de politie hem af luisterde en volgde. Deze achterdocht ging zo ver dat Yuri ook niet meer voor het raam durfde te staan, hij had het idee dat de politie het huis had omsingeld. Ondanks dat hij zo bang was voor achtervolging en omsingeling bracht Yuri hun dochter nog wel naar school. Romée vroeg hem huishoudelijke taken te doen, maar Yuri deed dit niet. Hij zag ook hierin een teken dat er iets aan de hand was, hij hoefde immers nooit huishoudelijke taken te doen. Ook toen Romée hem meevroeg boodschappen te doen, zag hij dit als verdacht. Bij thuiskomst ging zijn achterdocht en angst zo ver dat hij in de tuin checkte of er politie aanwezig was.

In de nacht van het delict was Yuri er dusdanig van overtuigd dat de politie hem zou gaan arresteren, dat hij boven naast Romée op bed ging liggen. Op een gegeven moment kon hij de angst niet meer bedwingen en kreeg hij de overheersende gedachte dat hij Romée moest doden. Dit was de eerste keer dat hij zo'n soort gedachte had. Binnen een paar minuten na deze gedachten, verklaarde hij dat hij een beeldje op Romées nachtkastje pakte en herhaaldelijk op het hoofd van Romée begon te slaan. Romée overleed ter plekke. Nadat Yuri ervan overtuigd was dat zij was overleden, ging hij naar buiten, waar hij realiseerde dat er helemaal geen politie aanwezig was: 'Eerst twijfelde ik toen ik naar buiten keek maar toen zei ik tegen mezelf: Houd jezelf niet voor de gek. Dit komt door de drugs.' Hun dochter was ten tijde van het delict aan het slapen in haar eigen kamer. Yuri heeft de politie gebeld en gevraagd om rustig te komen omdat hij niet wilde dat zijn dochter iets zou meekrijgen. Hij werd direct aangehouden.

Yuri bleef ervan overtuigd dat Romée een vriend had en dat hij in de gaten gehouden werd. Hij was dan ook na het delict nog steeds sterk van mening dat er een complot tegen hem was. Tijdens zijn

verklaringen bevestigde hij wat er was gebeurd. Hij zei spijt te hebben maar hij bleef volhouden dat er een aanleiding was voor de doding. Hij was bang voor wraak en Romée was bezig was met haar (geheime) vriend om drugs te verstoppen bij hem. Het deskundigenrapport spreekt van een depressieve stoornis en een sluimerende psychotische stoornis. Zijn overheersende paranoïdewaan, gepaard met hevige angst en realiteitsverlies, beïnvloedde Yuri voor en tijdens het delict. Hierdoor achtten de deskundigen en de rechtbank Yuri als volledig ontoerekeningsvatbaar. Yuri is veroordeeld tot tbs met dwangverpleging.

3.3.1 Levensgebeurtenissen

In deze casussen speelt hun psychopathologie, en hun hulpverleningsgeschiedenis, een centrale rol in hun levensloop.

Er waren echter wel specifieke gebeurtenissen die een trigger vormde voor het gewelddadig handelen van deze daders. In vier casussen betroffen de triggers specifieke gebeurtenissen die kort voorafgaand aan het delict plaatsvonden. Voor Dimitri was de trigger het nieuws dat zijn kinderen definitief uit huis zouden worden geplaatst. Hij ging de dagen na het vernemen van dit nieuws steeds vreemder gedrag vertonen. Op de dag zelf hoorde hij stemmen die hem de opdracht gaven zijn vrouw te doden: ‘Mijn hoofd is niet goed. Satan in mijn hoofd. Veel lawaai in mijn hoofd’ [...] Ze kreeg andere kleur ogen en mijn hoofd zei ‘doden, doden, doden’. Een ander voorbeeld betreft de casus van Ilias. Ilias was geagiteerd vanaf het moment dat hij op Nederlandse bodem was. Hij wilde zo snel mogelijk weer naar Marokko terug. De dagen voorafgaand aan het delict ervaarde Ilias als zeer onrustig, door de stress rondom het huwelijk van zijn zoon en het continu veranderen van verblijfplaats. Op het moment dat zijn zoon een vliegticket aan het boeken was voor hem, werd Ilias wakker van zijn middagdutje en doodde hij zijn ex-vrouw. Het derde voorbeeld betreft de casus van Julian. Bij Julian was er gebruik van alcohol, in combinatie met medicijnen, in het spel. Dit had een negatieve invloed op zijn gemoedstoestand. Julian was echter wel bewust wat de uitwerking van een combinatie van medicijnen en alcohol zou zijn op zijn gedrag. Door zijn alcoholverslaving nuttigde hij ook de avond van het delict de nodige alcohol. Een laatste voorbeeld is de casus van Kosi. Kosi ervaarde veel stress rondom zijn asielaanvraag. Toen Kosi te horen kreeg dat zijn asielaanvraag was afgewezen raakte hij in een psychose waardoor hij zijn vriendin, met wie hij op dat moment verbleef om een oplossing te zoeken om uitzettingsprocedure te voorkomen, doodde.

In twee gevallen was de relatie een trigger, aldus de psychologen en psychiaters in de Pro Justitia rapportages. In de casus Michael, was de relatie met Rosa een trigger die bij Michael langzaam leidde tot een uiting van zijn schizofrenie. Volgens de psycholoog en psychiater van het Pieter Baan Centrum was Michael schizofreen, maar leefde hij in een relatief veilig omgeving. De bescherming van zijn familie en de structuur van zijn werk hielden hem op de rails. Hij was een vriendelijke man, bij wie geen enkel spoor van agressie te bespeuren was. Door de komst van Rosa werd hier verandering in gebracht. Ze bleek een

destabiliserend effect op Michael te hebben. Ze introduceerde overmatig alcoholgebruik in zijn leven en deed een beroep op zijn gebrekkige emotionele ontwikkeling.

In de casus van Yuri werd zijn ex-vriendin Romée gezien als trigger. Zoals de psycholoog en psychiater in het Pro Justitia rapportage verklaarden ontstond drie maanden voor het delict bij Yuri, naast de al langer bestaande depressieve klachten, geleidelijk aan in toenemende mate achterdocht. Deze achterdocht ontstond, toen hij weer met haar samen ging wonen vanwege huurachterstand bij zijn eigen woning. Hij werd steeds wantrouwend naar Romée. Dit wantrouwen ontwikkelde zich uiteindelijk tot de gedachte dat er sprake was van een complot tegen hem. De achterdocht ging gepaard met angst- en paniekgevoelens, overmatig zweten, slecht slapen en slecht eten. Hij zocht hulp bij zorginstellingen en bescherming bij de politie. Uiteindelijk ontwikkelde de paranoïde zich tot een floride psychose. Hierin had hij de alles overtuigende waan dat hij door Romée in de val werd gelokt door middel van een valse beschuldiging van drugshandel, nadat bijvoorbeeld Romée drugs in zijn auto zou hebben verstoppt. Hij raakte in de dagen voorafgaande het delict ervan overtuigd dat hij vermoord zou worden door de politie, die hem overal in de gaten hield. Volgens Yuri was de woning van Romée omsingeld en stond een scherpschutter klaar om hem neer te schieten. Hij draagt wraak aan als motief voor het, door hem vermeende, in de val gelokt te zijn door zijn ex-vriendin. Wraak vanwege zijn vroegere bedrog door vreemdgaan en (huiselijk) geweld in hun relatie en zijn vroegere opiumverslaving met zijn daaruit voortvloeiende gewelddadig gedrag.

In de casus van Ruben hebben specifieke levensgebeurtenissen uit zijn jeugd een indirecte rol gespeeld in de totstandkoming van het delict. Ruben kende een fijne jeugd totdat hij op zeventienjarige leeftijd zijn moeder verloor en hij getuige was van haar dood. Hij zag zichzelf als een ‘moederskindje’ en raakte depressief door het verlies van zijn moeder. Hij ontving weinig steun: zijn vader was volgens hem ‘ook de kluts kwijt’ en Ruben zocht zijn toevlucht in drugs. Hij staakte zijn opleiding, verloor bestaande, goede vriendschappen en vond steeds meer aansluiting bij mensen die zich bezighielden met drugs. Drie jaar voor het delict heeft Ruben geprobeerd een einde te maken aan zijn leven. Er volgde een kortdurende eerstelijnsbehandeling, waarbij Ruben handvatten aangeboden kreeg hoe om te gaan met zijn rouw en middelenmisbruik. Het leek tot aan het delict goed te gaan, waarbij Ruben maar af en toe grote hoeveelheden drugs gebruikte. Dit had echter niet eerder tot een black-out geleid, zoals tijdens het delict. Zijn drugsgebruik is te herleiden naar het verlies van zijn moeder. Hoe dit gerelateerd is aan het gepleegde delict blijft echter onduidelijk.

Voor de doding hadden de meeste ontoerekeningsvatbare daders een blanco strafblad of hadden niet eerder gewelddadig gedrag buitenshuis vertoond, met enkele uitzonderingen. Een uitzondering betreft de casus van Dimitri. Dimitri was veroordeeld voor het bedreigen van een medewerker van het consultatiebureau. Zijn zoon was ziek en hij voelde zich onvoldoende geholpen. Hij was enkele jaren eerder zijn oudste zoon van nog geen één jaar verloren door een hartafwijking. De angst dat dit zijn andere

zoon zou overkomen heeft ertoe geleid dat hij zich dreigend heeft opgesteld tegenover de medewerker. Volgens deskundigen die hem onderzochten in het Pieter Baan Centrum na het delict, raakte Dimitri makkelijk in conflict met anderen, niet omdat hij gewelddadig was, maar omdat hij geen besef had van de gevolgen van zijn handelen of uitingen in sociale contacten. Dit als gevolg van zijn verstandelijke beperking in combinatie met een schizoaffectieve stoornis. Een ander voorbeeld is de casus van Kosi. Kosi was, voor zijn relatie met Amber, vervolgd voor de mishandeling van een sekswerker. Hij had haar betaald voor een half uur, maar wilde na dit half uur niet weggaan. Een collega-sekswerker schoot te hulp en Kosi sloeg de collega-sekswerker in het gezicht. Deze zaak is uiteindelijk geseponneerd.

3.3.2 Relatie met slachtoffer

In deze groep was de relatie tussen de meeste daders en hun partner goed: buiten de gewoonlijke ruzies en strubbelingen was in de meeste gevallen geen sprake van eerder huiselijk geweld. Ter illustratie: Ilias leefde op goede voet met zijn ex-vrouw en verbleef bij haar als hij in Nederland op bezoek kwam. Een ander voorbeeld: Michael dacht in Rosa de ware te hebben gevonden. De relatie had echter een negatieve invloed op het gestructureerde level van Michael, waardoor zijn schizofrenie langzaam op de voorgrond trede. Dimitri verklaarde een goede relatie met Isabella te hebben, ook al kenden hun relatie de nodige strubbelingen en ruzies. Ze waren beiden analfabeet en sociaal niet vaardig genoeg om alles voor henzelf en hun kinderen te regelen. De kinderen zijn om deze reden een jaar voorafgaand aan het delict uit huis geplaatst wat een druk op hun relatie legde. Een ander voorbeeld is de casus van Julian. De sociale kringen van Julian en Charlotte hadden niet verwacht dat hij haar iets aan zou doen, hooguit zichzelf vanwege zijn depressies en verslaving. Bij Ruben leek er ook geen sprake te zijn van een conflict tussen hem en zijn vriendin Lena. Ze waren erg jong toen ze een relatie kregen en het is eenmalig uitgegaan. En hoewel de hereniging enige strubbelingen kende, waaronder een abortus en een mogelijke scheiding, ging het de laatste maanden juist goed. Lena werd omschreven als een vrouw met een pittig karakter, die erg jaloers kon zijn en flink boos kon worden. Maar Ruben vond het allemaal meevallen en begreep waarom ze soms jaloers of boos was. Volgens zijn familie verafgoodde Ruben zijn vriendin. Een laatste voorbeeld betreft de casus van Kosi. Kosi was erg bang dat Amber hem aan de kant zou zetten, wanneer hij uitgezet zou worden. Hij had niet alleen een goede relatie met Amber, hij kon ook goed overweg met de ouders van Amber. Ze bleven hem ook bezoeken in de gevangenis.

De enige twee uitzonderingen omtrent eerder huiselijk geweld betreffen de casussen van Isaiah en Yuri. Hoewel Isaiah aangaf gelukkig getrouwd te zijn geweest met Zara, zag zijn schoonfamilie dit anders. In diverse verklaringen gaven ze aan dat Isaiah weinig verantwoordelijkheid nam voor zijn echtgenote en afhankelijk was van zijn schoonfamilie voor zijn dagelijkse behoeften. De schoonfamilie beschreef Isaiah als een normaal, vriendelijk en niet agressieve man. Dit kon echter wel plotseling omslaan. Gewoonlijk ging dit gepaard met achterdocht jegens zijn vrouw die hij van vreemdgaan verdacht. Hij sloeg hierbij Zara en zijn kinderen, hetgeen Isaiah ontkent. De schoonfamilie heeft een keer de politie gebeld waarbij Isaiah

werd opgepakt. Echter, omdat hij de volgende dag alweer op de stoep stond, hebben ze sindsdien de politie niet meer gebeld als Isaiah agressief werd. Ze voelden zich in de steek gelaten.

Yuri en Romée kenden elkaar vijftien jaar en hadden een langeafstandsrelatie. Ze hadden ook samen een kind, zij was negen jaar ten tijde van het delict. Hun relatie verliep de eerste jaren goed, maar geleidelijk aan kwamen er meer spanningen in de relatie. Dit was mede het gevolg van de opiumverslaving die Yuri ontwikkelde. Daarnaast was hij gedurende hun relatie altijd angstig dat Romée een ander had, hetgeen zij altijd ontkende. De relatie tussen Yuri en Romée kende steeds meer strubbelingen en konden over de meest uiteenlopende zaken ruzie maken. Vrienden vertelden dat ze niet goed bij elkaar, maar ook niet goed zónder elkaar konden zijn. Ze hebben hun relatie meerdere malen beëindigd en wederom opgestart. Yuri is negen jaar voorafgaand aan het delict veroordeeld geweest voor huiselijk geweld jegens Romée. Ze zijn uiteindelijk uit elkaar gegaan door de vele strubbelingen in hun relatie. In het verhoor vertelde Yuri dat dit beter was voor hem.

3.3.3 Het delict

In deze groep was de partnerdoding het resultaat van onderliggende psychische problematiek, waardoor de daders geen controle meer hadden op hun handelen. Ze zijn door de psycholoog en psychiater in het Pro Justitia rapportage als ontoerekeningsvatbaar of sterk verminderd toerekeningsvatbaar geacht voor het delict.

Een uitzondering betreft Ruben. Bij Ruben was sprake van een black-out ten tijde van het ten laste gelegde, als gevolg van een flinke dosis drugs, waardoor hij geen controle meer had over zijn handelen en in een dergelijke staat van bewustzijn, zijn partner Lena heeft gedood. Ten tijde van het delict waren ze vier jaar samen en woonden ook samen. Op de avond van de moord zijn ze uit eten gegaan om te vieren dat Ruben een baan had. Bij thuiskomst hadden ze enkele alcoholische drankjes gedronken en cocaïne gesnoven. Ruben heeft toen een black-out gehad en kan zich niet meer herinneren dat hij Lena heeft gedood. Hij kan zich ook niet meer herinneren dat hij een suïcidale poging heeft ondernomen. De psycholoog en psychiater konden geen ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens bij Ruben vaststellen en achtten hem volledig toerekeningsvatbaar. De rechtbank concludeerde dat er geen omstandigheden aannemelijk zijn geworden die de strafbaarheid van Ruben uitsloten. We hebben toch besloten om Ruben onder deze groep te scharen omdat hij door een black-out geen controle meer leek te hebben over, en zich niets meer kon herinneren van, het delict.

In de overige casussen werden de daders volledig ontoerekeningsvatbaar of sterk verminderd toerekeningsvatbaar geacht door een psycholoog en psychiater. Zo ook in de casus Dimitri die zijn vrouw Isabella heeft gedood. Dimitri en zijn vrouw Isabella waren acht jaar getrouwd ten tijde van het delict en hadden vier kinderen. Eén kind is door een hartafwijking op jonge leeftijd overleden. Het koppel ontving

ambulante woonbegeleiding, omdat beiden niet in staat waren zelfstandig praktische zaken te regelen. De kinderen zijn een jaar voorafgaand aan het delict uit huis geplaatst. Dimitri is zeventien jaar voor het delict gediagnosticeerd met paranoïde schizofrenie en later is ook een paranoïde persoonlijkheidsstoornis bij hem geconstateerd. Een paar dagen voor het delict kregen Dimitri en zijn vrouw te horen dat hun kinderen definitief uit huis waren geplaatst. Sindsdien begon Dimitri zich vreemd te gedragen, zo begon hij putdeksels op straat schoon te maken. Zijn vreemde gedrag viel ook op bij de buurtbewoners, zo verklaarden ze aan de politie. Op de dag van het delict heeft hij zijn vrouw gedood, omdat hij dacht dat ze een vampier was. De psycholoog en psychiater concludeerde dat hij psychotisch was ten tijde van het delict.

Een andere casus in deze categorie betreft de casus van Michael en Rosa. Michael is op zestienjarige leeftijd vanuit Afrika vertrokken naar Nederland om bij zijn vader te wonen. Zijn vader woonde al in Nederland om geld te verdienen voor zijn gezin, dat nog in Afrika verbleef. Sinds zijn komst naar Nederland heeft Michael verschillende banen onderhouden via een uitzendbureau. Tijdens één van zijn frequente bezoeken aan een seksclub, ontmoette hij Rosa. Ze kregen een relatie. De relatie bleek echter geen positieve invloed te hebben op Michael zijn psychische gezondheid. Hij lijdt aan schizofrenie en zijn gestructureerde leven begon langzaam af te brokkelen met de komst van Rosa. Zonder een noemenswaardige aanleiding bedacht Michael op een gegeven moment dat ze beiden dood moesten. Dit plan heeft hij ook met Rosa gedeeld. Rosa heeft hem geprobeerd te overtuigen dat ze niet dood wilde, dat ze samen wilde blijven en ze verborg het mes. De volgende dag was Michael nog steeds overtuigd van zijn plan, waarop Rosa haar tas inpakte en vluchtte. Michael achtervolgde haar en in zijn portiek heeft hij haar neergestoken. Rosa overleed aan haar verwondingen. Ten tijde van het delict had Michael ook veel gedronken. Michael zelf beschreef zijn gedrag als impulsief: 'Ik verloor de controle'.

Ilias leerde zijn vrouw Amira kennen toen hij zestien jaar was en met haar trouwde. Twee jaar later werd zijn eerste kind geboren en opnieuw twee jaar later zijn tweede kind. Toen hij 25 jaar was vertrok hij naar Nederland om werk te vinden. Zes jaar na aankomst kreeg Ilias een legale status waardoor hij de mogelijkheid kreeg om de procedure voor gezinshereniging op te starten. Niet lang daarna werd hij gediagnosticeerd met een schizoaffectieve stoornis. Hij was daardoor niet meer in staat om te werken. Hij begon te gokken en kwam in financiële problemen terecht. Hij besloot twee jaar voor het delict te migreren naar zijn land van herkomst, omdat hij zijn situatie uitzichtloos vond. Naar zijn idee functioneerde hij beter daar dan in Nederland. Zijn vrouw en kinderen bleven achter in Nederland. Hierdoor zijn ze officieel gescheiden, maar bij elk bezoek aan Nederland verbleef hij bij zijn ex-vrouw. Volgens hem hadden ze een goede verstandhouding met elkaar. De laatste keer dat Ilias terugreisde naar Nederland, verklaarden familie en vrienden dat hij niet goed in zijn vel zat. Hij was teruggevloden om de bruiloft van zijn zoon mee te maken en gaf zelf aan dat het niet goed met hem ging. De dag voor het delict is Ilias, samen met zijn zoon, naar een behandelaar gegaan die hem eerder ook al eens heeft opgenomen

toen hij nog in Nederland woonde. De behandelaar kon echter niets doen omdat Ilias geen verzekering meer had in Nederland en ook niet meer woonachtig was in Nederland. De volgende dag besloot zijn zoon een vliegticket te boeken bij een reisbureau zodat Ilias weer terug kon naar vliegen naar zijn land van herkomst. De psycholoog en psychiater van het Pieter Baan Centrum concludeerden dat Ilias in psychotische toestand zijn ex-vrouw heeft gewurgd.

Julian ontmoette zijn vrouw Charlotte toen ze tieners waren en zijn sindsdien samengebleven. Ze kregen twee kinderen. Hij slikte al jaren antidepressiva vanwege depressies en stond onder behandeling vanwege zijn overmatig alcohol- en cocaïnegebruik. Op de bewuste avond had hij medicijnen gebruikt in combinatie met alcohol, waardoor hij in een delirium terecht kwam. Tegenover de politie verklaarde hij dat hij stemmen hoorde die zeiden: 'De hele wereld gaat eraan. Iedereen moet dood'. Zonder een conflict vooraf viel hij zijn vrouw aan en bracht haar met messteken om het leven. Zijn kinderen waren getuige toen het gebeurde.

Isaiah was al veertig jaar gelukkig getrouwd met zijn vrouw Zara. Ze kregen vijf kinderen. Hij raakte echter op jonge leeftijd verslaafd aan drugs, waaronder heroïne en cocaïne. Hij is hier veelvuldig voor in behandeling geweest, maar het is hem nooit gelukt om langdurig af te kicken. Gedurende het huwelijk kende Isaiah periodes van verwardheid en achterdochtigheid. Hij vermoedde dat zijn vrouw vreemdging en dat zijn schoonfamilie in een complot tegen hem waren. In het jaar van het delict werden er betrekking- en groothedswanen bij Isaiah gediagnosticeerd en in dat jaar nam zijn vijandigheid tegen zijn echtgenote en schoonfamilie toe. Isaiah voelde zich enkele dagen voor het delict niet goed. Hij gedroeg zich onrustig en agressief en vond dat de familie van Zara duivels waren. Hij voelde zich door hen bedreigd. In zijn verhoor legde hij uit dat hij sinds vier maanden gestopt was met cocaïne en verweet hij zijn schoonfamilie dat ze cocaïne verkochten. Om deze reden noemde hij ze duivels. Een dag voor het delict had zijn huisarts de politie en de crisisdienst ingeschakeld, vanwege onrust, slaapproblemen en psychotische klachten bij Isaiah. Geconcludeerd werd dat er sprake was van een psychose, dan wel manisch-psychotisch toestandsbeeld met betrekking- en groothedswanen. Er werden medicijnen voorgeschreven en een nieuw huisbezoek werd afgesproken voor drie dagen later. Een dag later vindt het delict plaats. Van de dag van het delict herinnerde Isaiah zich niet veel. De trigger voor hem was een woordenwisseling met de schoonzus van Zara, omtrent de vraag of Zara al dan niet oud en nieuw met haar familie kon vieren. Hierop vertrok hij vervolgens naar zijn kamer en keerde terug met een mes in zijn handen. Hij verwondde zijn schoonzus en vervolgens ook zijn echtgenote. Hij worstelde met zijn dochter en verwondde uiteindelijk zichzelf. Zara is overleden aan haar verwondingen. De schoonzus heeft de aanval overleefd.

Een andere voorbeeld in deze categorie vormt de casus van Yuri en Romée. Hoewel zij al van elkaar waren gescheiden ten tijde van het delict, woonde hij tijdelijk bij haar vanwege een huurachterstand bij zijn eigen woning. Hij kon zijn huis niet meer betalen en zat financieel aan de grond. Tijdens zijn verblijf bij

Roméé begon hij steeds meer irrationele gedachten te krijgen over haar en was bang dat ze drugs in zijn auto of kleren zou verstoppen en hem vervolgens zou beschuldigen van drugsbezit, zodat hij opgepakt zou worden. Hoewel zijn familie hem probeerde te overtuigen dat Romée dit niet zou doen, vertelde hij in zijn verhoor: 'Ik wist niet meer wie ik moest geloven'. Hij is zelfs met zijn auto naar de politie gereden om deze te laten controleren op drugs. De politie heeft hier niet aan meegewerkt. Zijn gedachten werden steeds wanhopiger. Romée en zijn familie wilden dat hij hulp in zou schakelen, zo verklaarde de zus van Yuri. In de week voor het delict is hij door de crisisdienst een nacht opgenomen en is daarna weer vertrokken. Hij bleef echter met de gedachten rondlopen dat Romée hem in de val wilde lokken met drugs. Tijdens het verhoor legde hij uit wat er op de avond van het delict gebeurde: 'Ik zei tegen haar: Gerechtigheid zal er ooit wel zijn, in dit leven of in het hiernamaals. Ik had heel sterk het gevoel: dit is het voor mij. Zij heeft mij erin geluisd.' Er ontstond door de hetgeen Yuri verkondigde een woordenwisseling, waarna Romée boos naar bed is gegaan. Yuri vertelde verder dat hij geen oplossing meer zag. Hij ging naar boven om tijd te rekken, voordat de politie hem zouden oppakken. Hij wilde het 'drama' van het oppakken uitstellen voor hun dochter. Hij is toen bij Romée in bed gaan liggen en is, ondanks de gespannenheid, in slaap gevallen. Even later werd hij wakker en ging toen voor het eerst aan 'opties' denken. Zo kwam de optie voorbij dat hij haar zou doden, zo zegt hij in het verhoor. Hij zag een beeldje naast het bed en heeft daarmee op Romées hoofd geslagen. Hij wilde haar op dat moment dood hebben, zegt hij en bleef doorslaan en controleren of ze dood was. Tijdens zijn verhoor bleef hij bij zijn motief omtrent het delict: 'Dit had nooit mogen gebeuren, dat wat ik heb gedaan. Ik wil echter wel zeggen dat er een aanleiding is dat het zo ver is gekomen. Romée was met haar vriend bezig om drugs te verstoppen om zodoende mij te beschuldigen.'

De laatste casus betreft Kosi. Bij Kosi was het de stress rondom zijn verblijfsvergunning en uiteindelijk de gekregen afwijzing die hebben geleid tot het delict. Kosi is tien jaar eerder vanuit West-Afrika naar Nederland gekomen. Sindsdien is hij bezig geweest met het aanvragen van een verblijfsvergunning. In de tussentijd leerde hij Amber kennen en kregen ze een relatie. Ze waren twee jaar samen, toen Kosi te horen kreeg dat zijn verblijfsvergunning zou worden geweigerd. Hij ging naar Amber toe om te zoeken naar een oplossing, hij wilde haar namelijk niet kwijt. De afwijzing leidde tot achterdocht bij Kosi. Zijn gedachten waren: 'Ze willen mij niet. Iedereen wil mij weg hebben.' Amber had net voor het delict ruzie met Kosi en had hem 'schaap' genoemd. Ook dit voelde als een afwijzing en bracht teweeg dat Kosi dacht dat iedereen tegen hem was. Hij ging terug naar huis. Amber achtervolgde hem. Kosi pakte de brandblusser die bij de deur stond en begon Amber ermee te slaan. Volgens de psycholoog en psychiater in het Pro Justitia rapportage ging de doding niet om een relationeel conflict met Amber, maar vooral omdat ze aanwezig was op het moment dat hij in een kortdurende psychose terecht kwam.

Samenvattend: in deze zaken speelde de psychopathologie en/of een combinatie met middelenmisbruik van de dader een zodanige rol, waardoor hij verminderde tot geen controle meer had over zijn handelen

en zijn partner doodde. Hoewel de relaties tussen dader en slachtoffer over het algemeen goed waren, vormde voornamelijk een (relationeel) conflict, zoals een ruzie met een schoonzus of de kinderen die definitief uit huis werden geplaatst, de trigger voor deze daders, die kampten met forse psychische problematiek, om tot dodelijk geweld over te gaan.

3.4 De *gekrenkte* dader

In onze analyse hebben we vijftien *gekrenkte* daders geïdentificeerd. Dit betreffen casussen waarbij de aanleiding voor het delict, volgens de dader, bij het slachtoffer te vinden is: in de ogen van de daders werden ze gekrenkt door het slachtoffer waardoor ze hun (ex-)partner hebben gedood. Een voorbeeld is het verhaal van Willem die zijn vrouw Julia doodde.

Casus 3. Willem

Willem groeide zelf op in een streng maar gezellig gezin. Ondanks een stabiele thuissituatie werd Willem op school zwaar gepest vanwege zijn overgewicht. Dat heeft een grote impact gehad op Willem. Later op zowel school als werk onderscheidde Willem zich door zijn inzet en doorzettingsvermogen. Hij werd op het werk zeer gewaardeerd, en naast zijn werk was Willem ook sociaal geliefd in zijn dorp vanwege zijn gezellige persoonlijkheid en actieve rol bij het organiseren van festiviteiten.

Willem was recent gescheiden toen hij Julia leerde kennen. Een jaar later traden ze in het huwelijk. Julia was op dat moment in verwachting van hun eerste kind. Willem had al twee kinderen uit zijn eerste huwelijk, maar het contact verslechterde nadat hij Julia ontmoette. Julia beïnvloedde de relatie tussen Willem en zijn kinderen: zij stond negatief tegenover de kinderen en was het oneens met de financiële regeling. Volgens kennissen en vrienden werd Willem publiekelijk getreiterd en gekleineerd door Julia. Willem ging hier nooit op in uit angst haar te verliezen. De schoonmoeder van Willem omschreef hem tevens als ziekelijk jaloez. Een ander kenmerk van Willem is dat hij door zijn opvoeding en ervaringen met pesten conflicten vermeed en een laag zelfbeeld had. Dit kwam ook naar voren in het psychologisch rapport. Volgens getuigen wilde Julia zes jaar eerder de relatie met Willem verbreken, maar bleek toen in verwachting te zijn van hun tweede kind. Ondanks dat er veel ruzie was tussen Willem en Julia werd Willem toch verrast toen Julia aankondigde te willen gaan scheiden, en beschreef het als “donderslag bij heldere hemel”. De aankondiging van Julia riep ook vervelende herinneringen op: het eerste huwelijk van Willem is ten einde gekomen toen hij zijn ex-vrouw op heterdaad betrapte met zijn beste vriend. De buitenechtelijke relatie was voor zijn ex-vrouw de reden om van Willem te scheiden. Julia gaf echter geen reden voor de scheiding en wees beschuldigingen van overspel – Willems grootste nachtmerrie – van de hand. Dit ondanks dat Willem roddels hierover uit hun sociale kring had gehoord. Nadat Julia bekend maakte te willen gaan scheiden, heeft Willem drie weken voor het delict eenmalig concrete suïcidale plannen gehad. Willem heeft toen bij het spoor gestaan, maar uiteindelijk de huisarts gebeld en medicatie gekregen. Deze heeft hij echter niet genomen vanwege angst voor mogelijke verslaving. Ook in de dagen voor de daad worstelde Willem met suïcidale gedachten.

Zowel tijdens als na de breuk plaatste Julia veel berichten op social media over haar privéleven en haar relatie met Willem, die door veel mensen uit hun omgeving werden gezien. Willem ervaarde dit als

pesten en voelde zich uitgelachen. Op de avond van het delict was Willem in een café toen hij door zijn omgeving geattendeerd werd op een nieuw bericht op social media van Julia. Hij begreep het bericht niet helemaal, maar voelde zich hierdoor wel persoonlijk aangevallen. Nadat Julia haar telefoon niet opnam, besloot Willem haar thuis op te zoeken. Bij binnenkomst betrakte hij haar met de buurman terwijl zij aan het vrijen waren. Tegen over de politie verklaarde hij: 'Ik stortte in. Toen gebeurde er iets raars met mij. Er stapte als het ware iemand uit mij. Er werd geschreeuwd, geslagen.' Een gevecht ontstond, waarbij Willem een mes te pakken kreeg. Na een korte worsteling met de buurman stak hij beiden neer. Zowel Julia als de buurman overleden ter plekke. Willem realiseerde zich dan dat zijn kinderen boven lagen te slapen en leek toen langzaam bij zinnen te komen. Voor zijn aanhouding belde Willem zowel zijn vader als schoonmoeder en vertelde hij hun wat hij gedaan had. Volgens Willem zelf leek hij pas volledig te realiseren wat er gebeurd was toen zijn vader ter plaatse arriveerde en Willem in zijn gezicht sloeg. "Dat vond ik heel erg. Toen pas werd ik echt wakker, weer helder. Ik wilde het allemaal zo goed doen. En nu dit?"

Willem verklaarde later dat er voor hem sprake was van een dreigende situatie. De rechtbank verwierp deze verklaring, aangezien Willem als eerste heeft uitgehaald en het mes vasthad. Volgens de rechtbank was er sprake van aanvallend handelen gezien het aantal en soort verwondingen bij beide slachtoffers. Ook het beroep op psychische overmacht werd verworpen. Alhoewel de deskundigen twijfelen of er sprake is geweest van acute depersonalisatie tijdens de daad, zijn ze het er wel over eens dat Willem niet leed aan een depersonalisatiestoornis of andere psychische problematiek ten tijde van het delict. De rechtbank achtte hem schuldig aan dubbele doodslag en veroordeelde Willem tot 19 jaar gevangenisstraf.

Vanwege de grote hoeveelheid aan casussen die onder deze subtype vallen, en om de leesbaarheid van deze paragraaf te behouden, zullen we niet alle 15 casussen apart introduceren en bespreken. We zullen de overeenkomsten tussen de casussen bespreken en ter illustratie de casussen van Willem, Koen, Pepijn, Joep en Max bespreken.

3.4.1 Levensgebeurtenissen

In deze groep ligt voornamelijk een relationeel conflict ten grondslag aan de partnerdoding, is er een conflictueuze relatie tussen dader en slachtoffer en is er sprake van een persoonlijkheidsstoornis bij de dader, dat deels van invloed is geweest op hun disproportioneel handelen. De meeste daders waren niet bekend bij de betreffende instanties met geweld, jegens hun partner of buitenshuis. Met andere woorden: ze hadden geen strafblad. De levensgebeurtenissen die samen lijken te hangen met het delict zijn voornamelijk terug te voeren naar de ervaringen en relaties die de dader had met zijn eigen familie en later ook met het eigen gezin. De relatie tussen dader en slachtoffer zal in de volgende paragraaf worden beschreven.

Ter illustratie: Willem groeide op in een warm, ouderwets en gezellig gezin met duidelijke normen, waarden en vaste rolpatronen. Hij wilde een traditioneel leven opbouwen, waarbij gezelligheid, betrouwbaarheid en een conflictvrij bestaan rondom traditionele waarden, normen en rolpatronen voorop moesten staan. Ook kreeg hij vanuit de opvoeding conflictvermijding mee. Door de nadruk op traditionele

normen waarden had hij weinig oog voor de behoeftes van zijn partners. Conflicten met hen vermeed hij ook. Hij is eerder getrouwd geweest met Karen, maar deze relatie eindigde nadat Karen vreemdging. Toen Willem ook Julia betrapte op overspel was hij buiten zinnen. In zijn verhoor vertelde hij: ‘Niet weer een mislukt huwelijk, niet weer afgeserveerd worden, niet weer als minkukel opzijgezet worden.’

Een ander voorbeeld betreft de casus van Joep. De moeder van Joep had meerdere buitenechtelijke relaties toen hijzelf nog jong was. Zijn broertje was ook het resultaat van een buitenechtelijke relatie. Dit heeft mogelijk zijn kijk op relaties beïnvloed, omdat hij tijdens zijn relatie met zijn toenmalige vrouw Sanne regelmatig sekswerkers bezocht. Hij zag dit voornamelijk als een puur fysieke en seksuele aangelegenheid, die voor hem op relationeel gebied geen emotionele waarde had.

De laatste illustratie is de casus van Max. Max is opgegroeid in een gezin waarbij zijn vader alcoholist was en zijn vader zijn moeder sloeg. Ook Max kreeg wel eens klappen, maar dat ervaarde hij niet als mishandeling. Zijn ouders zijn uiteindelijk gescheiden en Max gaf zijn moeder hiervan de schuld: ‘Mijn moeder probeerde mijn vader. Dezelfde trucjes probeerde ze ook bij mij. Ze was mentaal zwak en liet te veel met zich sullen en vernederen. Ze was geen domme vrouw, maar wel toegeeflijk.’ Zijn grootvader had zijn eigen moeder gedood, waardoor Max op vroege leeftijd al geconfronteerd werd met geweld. Ook ziet hij vrouwen als degenen die voornamelijk het probleem creëren.

3.4.2 Relatie met slachtoffer

Over het algemeen leefden dader en slachtoffer ten tijde van het delict in onmin met elkaar. Dit betroffen voornamelijk casussen waarbij de partnerdoding het gevolg was van een scheiding die de dader niet zag aankomen. Ter illustratie, in de Pro Justitia rapportage concludeerden de psycholoog en psychiater in de zaak van Pepijn het volgende: Voor Pepijn was Annemieke een ideale vriendin en zijn grote liefde. Ze luisterde naar hem en vulde zijn emotionele tekorten aan. Pepijn deed veel voor haar, maar claimde en controleerde haar ook meer dan gemiddeld. Hij verdroeg haar emotionele en woede-uitbarstingen. Zelf wilde hij haar uitbarstingen zo snel mogelijk smoren, om een goede relatie te behouden. Er leek naast de relatie met Annemieke geen ruimte voor een andere affectieve relatie, zoals met zijn ouders of vrienden. Zij was de enige relatie die van belang was voor hem, maar leek niet in staat om een wederkerige relatie aan te gaan waarin hij zijn volwassen autonomie kon handhaven tegenover Annemieke. Een ander voorbeeld betreft de casus van Joep. Joep wilde een nieuw leven opbouwen met Nadia. Hij zag in haar zijn toekomst. Hij noemde het ook ‘het hoogtepunt’ van zijn relatie, toen Nadia besloot te stoppen als sekswerker. Toen ze het uitmaakte met Joep, net voorafgaand aan het delict, omdat ze hem niet meer vertrouwde en dreigde om weer als sekswerker aan de slag te gaan, voelde hij zich gekrenkt. Hij had het gevoel alles te hebben opgegeven voor haar. Hij wilde haar niet kwijt en raakte in paniek. Over het delict verklaarde hij: ‘Ik heb haar niet gestoken omdat ik haar haatte. Ik heb haar gestoken omdat ik van haar hield’.

Bij de overige daders was sprake van grote onvrede over de relatie, zoals bij de relatie tussen Koen en Ella. Ella treiterde Koen veelvuldig, onder andere over zijn uitvindingen en zijn vergeetachtigheid. Ook familie en vrienden beaamden de slechte relatie, maar Koen had haar nooit mishandeld. Ze vonden eerder dat Koen emotioneel werd mishandeld door Ella. Een ander voorbeeld in deze categorie betreft de relatie tussen Willem en Julia. Willem werd veelvuldig gekrenkt door zijn vrouw Julia, in het bijzijn van anderen of door middel van socialmediaberichten. Hij ervaarde deze berichten ook als digitaal pesten en voelde zich niet meer veilig en vertrouwd in zijn eigen omgeving. Ook vrienden en familie beaamden in verklaringen naar de politie dat Julia Willem voornamelijk treiterde en kleineerde. Ze hadden regelmatig ruzie. Zij gaf aan, dat Willem haar te weinig aandacht schonk. Willem negeerde deze signalen.

Een ander voorbeeld betreft de casus Max en Amara. Zij kenden een valse start van hun relatie: Amara was nooit op komen dagen tijdens hun eerste afspraak. Max voelde zich in de maling genomen, zo vertelde hij tijdens zijn verhoor. Toen ze later contact zocht om uit te leggen waarom ze niet was komen opdagen, wilde hij in eerste instantie niks met haar te maken hebben. Hij was hier uiteindelijk op teruggekomen, omdat hij haar ‘wel charmant vond’, zoals hij uitlegde in het verhoor. Ze waren vier maanden samen toen Amara de relatie verbrak. Max is toen onderzoek gaan doen naar wie Amara was: ‘Ik heb op internet haar karakter gezien in de vorm van een narcistische persoonlijkheidsstoornis. Sadisme, wreedheid, zelfverheerlijking. Alles paste! Niemand mocht haar tegenspreken, en ze twijfelde nooit!’

3.4.3 Het delict

In deze groep was krenking één van de belangrijkste motieven voor de dader om zijn (ex-)partner te doden. In enkele casussen was er sprake van een langdurige vernedering door het slachtoffer. De casus van Willem en zijn vrouw Julia valt in deze subcategorie. Het stel was tien jaar getrouwd toen Julia aan Willem vertelde dat ze van hem wilde scheiden. Hoewel ze al enige tijd niet goed door een deur konden met elkaar, verklaarde hij aan erg van dit nieuws geschrokken te zijn. Volgens hem kwamen ze net terug van een fijne en gezellige vakantie. Ze besloten voorlopig nog samen te blijven wonen. Een maand na deze aankondiging was Willem in een bar aan het werk. Op een gegeven moment werd hij door een van de stamgasten geattendeerd op een Facebook-post van Julia, waarbij Willem zich persoonlijk aangevallen voelde. Hij vertrok naar huis om verhaal te halen en betrapte bij thuiskomst zijn vrouw met de buurman. Willem voelde zich vernederd, ook omdat zijn voormalige vrouw Karen ook was vreemdgegaan tijdens hun huwelijk. Tijdens het verhoor vertelde hij: ‘Ik stortte in. Het voelde als een dolksteek. Toen gebeurde er iets raars met mij... er stapte als het ware iemand uit mij. Er werd geschreeuwd en geslagen.’ Er ontstond een worsteling, waarbij Willem de buurman en Julia heeft neergestoken. Beiden zijn overleden als gevolg van hun verwondingen. In de casus van Koen en zijn vrouw Ella was ook sprake van langdurige vernedering. Koen was al een kwart eeuw met Ella getrouwd, maar leefde al jaren in onmin met haar. Uitstapjes en familiebezoek deden ze nog wel samen, maar thuis leefden ze gescheiden. Ella was een zeer

dominante vrouw en stond erom bekend dat ze haar man continu belachelijk maakte en treiterde. Hun sociale omgeving was hier vaak getuige van, zoals zij ook hebben verklaard tegenover de politie. Koen had het vermoeden dat ze van hem af wilde door hem dement te laten verklaren, waardoor hij zijn geliefde thuis zou moeten verlaten. Na een ruzie hierover brengt Koen Ella om het leven.

In de overige zaken was de dader gekrenkt door de beëindiging van de relatie door het slachtoffer, zoals in de volgende casus. Na een jaar samen te zijn geweest besloot Annemieke het uit te maken met Pepijn. Voor hem kwam dit als een verrassing en hij wilde haar niet laten gaan. Toen ze voet bij stuk hield over het beëindigen van de relatie, liep hij naar beneden en pakte een mes: Tijdens verhoor vertelde hij: 'Ik had daar geen gedachte bij. Toen ging het heel snel, ik ging naar boven met alleen maar verdriet en wist niet meer wat te doen. Ik liep op haar af en toen gebeurde het al. Ze begon te gillen en mijn naam te roepen. Zelf raakte ik in paniek en dacht: 'Wat ben ik nou aan het doen?'. De deskundigen in het Pro Justitia rapportage concluderen echter dat er geen sprake lijkt te zijn van een impulsdoorbraak, maar een wel overwogen daad om de krenking ongedaan te maken. Een ander voorbeeld betreft de casus Joep, die na ruim 30 jaar getrouwd te zijn geweest zijn huwelijk zag stranden, toen zijn echtgenote ontdekte dat hij sekswerkers bezocht. Vlak na de echtscheiding ontmoette hij sekswerker Nadia. Ze kregen een relatie. Na vier maanden samen zijn, besloten ze naar het buitenland te verhuizen. Een dag voordat ze zouden vertrekken, kreeg Joep het nieuws dat allerlei zaken rondom hun visum niet in orde waren en ze niet konden vertrekken. In zijn verklaring vertelde Joep dat er ontstond ruzie tussen hem en Nadia. Nadia pakte daarop haar koffers. Ze zei dat ze hem niet meer kon vertrouwen en dat ze weer ging werken als sekswerker. Hij wilde haar niet kwijt, was gekrenkt door hetgeen ze zei en heeft haar gedood.

Bij de meeste daders in deze groep is een persoonlijkheidsstoornis gediagnosticeerd die deels invloed heeft gehad op hun handelen. Zo ook in de casus Max, die aangaf een diepe haat te voelen voor zijn ex-vriendin Amara. Volgens hem had ze hem financieel en emotioneel gebroken. Hij was, op aansporing van Amara, aan een opleiding begonnen en heeft hier veel geld in gestoken. Toen het uitging was hij er kapot van. Hij vond dat Amara hem financieel kapot had gemaakt vanwege de door hem betaalde, dure opleiding en nu vrolijk verder ging met haar leven. Hij verklaarde tijdens zijn verhoor: 'Na de relatie, zonder enige verdriet, ging ze gewoon verder jagen'. Max vertelde dat hij toen op haar is gaan 'jagen' en haar gaan stalken. Ook is volgens hem toen het plan geboren om haar te doden. De psycholoog en psychiater concludeerde dat mede onder invloed van een obsessief/compulsieve persoonlijkheidsstoornis rees bij Max de gedachte dat Amara slecht was en dat ze ook andere mannen kapot zou maken, zoals zij dat bij hem had gedaan. Dit heeft bij hem ertoe geleid om haar, zoals hij verklaarde in zijn verhoor, 'te vernietigen'. In zijn obsessie was hij niet meer in staat om realistisch naar de situatie te kijken en heeft hij zichzelf er volledig in vastgebeten. Een ander voorbeeld betreft de casus van Koen. Koen was gediagnosticeerd met autisme, waardoor hij moeite ondervond om zich op een gezonde wijze te handhaven in een partnerrelatie. Koen had een vermijdende copingstrategie en een onvermogen om zich

in anderen in te leven. Hij had beperkt ontwikkelde vaardigheden om met zijn gevoelens van paranoia om te gaan, wat uiteindelijk één van de aanleidingen vormde om zijn vrouw Ella te doden.

Hoewel sommige daders hun excessief gewelddadig handelen als zodanig erkenden, legden ze voornamelijk de schuld bij het slachtoffer. Dit bleek uit hun verhoren. Ter illustratie: Willem zei enorme spijt te hebben zijn vrouw en buurman te hebben gedood. Echter, in een later onderzoek door de psycholoog en psychiater voor het Pro Justitia rapportage zette hij zichzelf neer als een degelijke, hardwerkende, hondstrouwe, altruïstische man, die na het delict op veel compassie en begrip van zijn omgeving kreeg. Volgens hem begrepen anderen dat bij elke man de stoppen zouden doorslaan, wanneer een man zijn vrouw met de buurman zou betrappen. Willem verklaarde dat hij het niet goed was wat hij had gedaan, maar hij vond het ook niet verwerpelijk. Een ander voorbeeld betreft de casus van Max. Max noemde Amara de ‘mannenvernietiger’ en zei tijdens zijn verhoor: ‘Zij moest zelf vernietigd worden. Ik voel geen schaamte en geen schuld. Ik ben blij dat ik het heb gedaan. Ik heb een extreem slecht persoon gedood. Ze is gestraft voor haar wreedheid. Ze kan nooit meer iemand kwetsen.’ Een laatste voorbeeld betreft de casus Koen. Volgens Koen was hij niet de moordenaar. In zijn verhoor legde hij uit: ‘Zij heeft gezorgd dat ik haar vermoord heb. Dat kwam ook vannacht bij mij op. Omdat zij mij zoveel treiterde. Zij maakte mij witheet. Potverdorie, ik zit hier als moordenaar, maar zij is zelf haar eigen moordenaar.’

Samenvattend: in tegenstelling tot de *uitzichtloze* dader en de *ontoerekeningsvatbare* dader, komt bij de *gekrenkte* dader de doding met name door een relationeel conflict tussen dader en slachtoffer, waarbij de dader gekrenkt en vernederd is door het slachtoffer. Dit kan iets structureels zijn, wat kenmerkend is voor hun relatie, of doordat de relatie wordt beëindigd. De meeste daders zijn ook gediagnosticeerd met een persoonlijkheidsstoornis die deels van invloed was op hun handelen ten tijde van het delict. Echter, ze werden maar verminderd toerekeningsvatbaar geacht door de psycholoog en psychiater, in tegenstelling tot de ontoerekeningsvatbare dader. In de meeste gevallen hanteert de dader een externaliserende attributiestijl, ofwel leggen ze de verantwoordelijkheid voor het delict (mede) bij het slachtoffer neer.

3.5 De zelfverdedigende dader

In totaal hebben we zeven daders geïdentificeerd die een conflictueuze relatie hadden met het slachtoffer, gekenmerkt door veel ruzie en geweld. Tijdens een ruzie waarbij het slachtoffer, volgens de dader, het geweld initieerde, doodde de dader zijn (ex-)partner als gevolg van zelfverdediging. Een voorbeeld is de casus van Angelo.

Casus 4. Angelo

Angelo was de oudste van een groot gezin die woonden op de Nederlandse Antillen. Hij kende een fijne kindertijd. Zijn moeder was zorgzaam en lief, en hij had dan ook een goede band met haar. Zijn vader was streng, maar vriendelijk. Echter, toen Angelo 12 jaar was, overleed zijn moeder bij een brand

in hun woning. Deze brand was volgens familie aangestoken door zijn vader na een ruzie. Angelo ging een tijdje wonen bij zijn opa en oma, maar trok later bij een schoolvriend in. Na zijn middelbare school te hebben afgerond volgde hij een opleiding als schilder, en had daarna meerdere banen in verschillende sectoren. Op zijn 29^e kwam Angelo voor het eerst in aanraking met justitie. Hij verklaarde hierover dat tijdens een ruzie hij een steen naar zijn vriendin had gegooid waardoor ze ongelukkig viel en met haar hoofd tegen de stoeprand. Ze overleed enkele dagen later. Volgens Angelo was zijn vriendin gewelddadig naar hem toe waardoor hij de steen gooide, maar het Openbaar Ministerie verklaarde dat zij met een betonblok was gedood. Angelo kreeg vijf jaar gevangenisstraf, en kwam na drie jaar vrij. Op aanraden van zijn familie vertrok hij naar Nederland, maar ook hier kwam hij meermaals in aanraking met justitie voor onder andere mishandeling, rijden onder invloed, uitkeringsfraude, poging tot doodslag en bedreiging. Angelo ontkende alle delicten en legde de schuld van zijn strafblad buiten zichzelf.

Ook in Nederland had Angelo meerdere banen. Ten tijde van het delict werkte hij zowel als schilder, inpakker en schoonmaker, en in het weekend kluste hij extra bij. In Nederland heeft hij meerdere relaties gehad, en met een van zijn ex-vriendinnen kreeg hij een zoon. Toen Angelo 61 was, ontmoette hij Elena via familie. Ondanks dat Elena een zoon en dochter had die bij haar woonde, gebruikte ze regelmatig drugs en kwamen er veel mensen over de vloer die dit ook deden. Na een paar maanden werd ze gedwongen uit huis gezet, en hielp Angelo haar aan een nieuwe woning. Na een korte periode betaalde Angelo haar huur, waardoor hij in de financiële problemen kwam. Uiteindelijk moest hij noodgedwongen zijn huis verkopen, waarna hij ging samenwonen met Elena en haar kinderen in een nieuwe woning. Elena bleef leunen op Angelo. Ze hield zich niet aan de regels die zij met Angelo had opgesteld: zij bleef dealen en werd, nadat ze betrapt werd op haar werk met drugs, ontslagen. Ook de financiële uitbuiting zette zich voort. Angelo gaf Elena zijn bankpas op haar verzoek, en Elena spendeerde zijn geld. Geld was een veelvoorkomend onderwerp van hun ruzies, waarbij Elena Angelo regelmatig bedreigde met fysiek geweld. Angelo erkende dat Elena erg dominant was en veel macht in de relatie had: ‘Door mijn zwakheid kan een vrouw mij makkelijk domineren.’ Op de vraag waarom Angelo bij Elena bleef, antwoordde hij: ‘Sommige dagen met haar waren goed, maar sommige dagen ook niet. Het schommelde. Toen ik haar leerde kennen, was zij een hele lieve vrouw ... Ik kon niet weg van haar. Ze had macht over mij. Ze deed wat ze wilde met mij en ik kon daar niets tegen doen. Ik zat aan haar vast. Ik kan niet beschrijven wat het is. Zij was erg dominant, waardoor ik geen ‘nee’ tegen haar durfde te zeggen. Ik heb mijn leven aan haar overgegeven, zoveel hield ik van haar.’

Op de dag van het delict gingen Elena en Angelo samen op stap om een bedrijf te starten. Bij thuiskomst confronteerde Angelo haar met hun huurschuld. Aan het einde van de maand zouden ze hierom uit huis gezet worden, maar hij had het nog niet aangedurfd om dit met haar te bespreken vanwege haar korte lontje. Toen hij haar eenmaal confronteerde, werd Elena kwaad en begon Angelo te slaan. Ze was ten tijde van de ruzie onder invloed van drugs. Hij werd kwaad, pakte een mes op de gang en stak haar drie keer. Hij legde de oorzaak van Elena’s dood bij haar: ‘Ik denk dat het komt doordat zij mij zoveel heeft geslagen, terwijl ik zei dat ze mij niet moest aanraken. Ik ben weggelopen, maar ze kwam me steeds achterna. Ik heb zoveel geprobeerd, maar ik ben boos weggegaan. Normaal word ik niet gemakkelijk boos, maar ik ben heel boos geworden die dag. Ik weet niet waarom.’

Na het delict vluchtte Angelo uit huis. Elena’s minderjarige dochter trof haar moeder levenloos aan. Toen hij opgepakt werd door de politie, ontkende hij meteen alle betrokkenheid. Hij legde de schuld neer bij anderen, inclusief Elena’s zoon. Ook in de verhoren daarna bleef hij ontkennen, maar bekende uiteindelijk Elena te hebben gedood: ‘Ik liep in de gevangenis op de gang en toen heb ik besloten dat ik het moest erkennen. Eerder had ik angst, was ik bang en geblokkeerd. Ik heb dingen verdraaid’.

In het psychologisch rapport concluderen de deskundigen dat Angelo een verstandelijke beperking heeft en een persoonlijkheidsstoornis van het ontwijkende en afhankelijke type. De deskundigen beamen dat Angelo zichzelf wegcijfert in relaties en zo steeds financieel in de problemen komt. Ook kan Angelo uiteindelijk alleen maar handelen in de vorm van agressie, maar zet zichzelf achteraf als het slachtoffer neer. Dit patroon is ook terug te zien in zijn eerdere relaties: 'Die eerste steekt mij bijna dood en het - haar dood - was niet mijn bedoeling. Ik heb daar spijt van. Ik weet niet waarom die vrouwen zo tegen mij doen. Het maakt mij kapot. Geestelijk. Spijt, verdriet en alles. Pijn en verscheuring in mijn hart'. Rekening houdend met de conclusie van de deskundigen, achtte de rechtbank hem minder toerekeningsvatbaar. Angelo is veroordeeld voor doodslag en heeft tien jaar gevangenisstraf gekregen.

3.5.1 Levensgebeurtenissen

Deze daders ondervonden problemen in verschillende levensgebieden. In de meeste casussen was er sprake van een afhankelijkheid in middelen ten tijde van het delict of een afhankelijkheid in middelen in het verleden. Een voorbeeld is de casus van Gijs. Gijs was al jaren verslaafd aan alcohol en cocaïne. Voorafgaand aan het delict had hij samen met Vera cocaïne gebruikt. Door zijn alcoholverslaving kende Gijs ook een hulpverleningsgeschiedenis. Hij was een klein jaar voor het delict voor tien dagen opgenomen en is daarna gestart met ambulante nazorg, geleid door een verslavingsinstantie. De begeleiders, alsook de sociale omgeving van Gijs en Vera, waren beducht voor een escalatie in geweld indien Gijs en Vera samen drugs zouden gebruiken. De begeleiders hadden om die reden de omgeving van Gijs en Vera de opdracht gegeven beiden in de gaten te houden om een escalatie als gevolg van middelengebruik te voorkomen. Een tweede voorbeeld betreft de casus van Floris. Hij is vijftien jaar verslaafd geweest aan cocaïne en zou zelfstandig zijn afgekickt. Eenmaal is hij klinisch opgenomen geweest in de psychiatrie, omdat hij psychotisch zou zijn geweest door excessief drugsgebruik. Daarnaast heeft hij jarenlang dagelijks cannabis gebruikt. Een jaar voor het delict was Floris daarmee gestopt vanwege geldgebrek. Hij ontkende onder invloed te zijn geweest ten tijde van het delict.

Daarnaast hadden de meeste daders hoge financiële schulden. De reden voor deze schulden lijkt samen te hangen met het delict. Ter illustratie, Angelo had een huurschuld die hij aan het afbetalen was, totdat Elena de financiën overnam. Volgens Angelo is hij nooit begeleid door schuldhulpverlening en betaalde hij altijd op tijd. Toen Elena zijn geldzaken overnam, zou ze zijn schuld niet meer hebben afbetaald. Hier maakten ze vaak ruzie over. Volgens Angelo 'plunderde' Elena zijn bankrekening en moest hij geld afstaan aan haar. De problemen rondom de afbetaling van zijn schuld was ook de aanleiding voor de ruzie op de dag van het delict.

Een ander voorbeeld betreft de casus van Floris. Floris was voorafgaand aan zijn relatie met Hannah ruim dertig jaar getrouwd geweest met Ilse. Ze hadden een succesvol bedrijf en voldoende geld om rijkelijk te leven. Door een slechte deal met een buitenlandse zakenpartner, werden ze failliet verklaard. Het

spaargeld dat ze hadden, werd door Ilse geconfisqueerd. Hierdoor raakte hij in één keer alles kwijt: zijn vrouw, zijn huis, zijn baan en zijn bezittingen. Floris kwam hierdoor op straat te leven. In een verklaring vertelde hij: ‘Alles was nieuw en onbekend voor mij. Mijn vrouw kwijt, mijn huis kwijt, geen werk of inkomen, mijn hele leven kreeg een andere wending’. Ook bij Floris was de financiële situatie het startpunt van vele ruzies, waaronder hun ruzie op de dag van het delict. Floris en Hannah waren beiden werkloos ten tijde van het delict. De uitkering van Floris werd stopgezet toen hij ging samenwonen met Hannah. Hierdoor werd hij afhankelijk van haar en haar uitkering. Beiden hadden hoge schulden en het was de bedoeling dat ze samen in de schuldsanering zouden gaan. Ze kregen echter vaak ruzie omdat Hannah, volgens Floris, het geld opmaakte aan onder andere wiet. Hier was Floris het niet mee eens, gezien hun financiële situatie.

De meeste daders hadden ook een strafblad. Er zat echter wel verschil in lengte en typen delicten waarvoor ze veroordeeld zijn. Gijs was veroordeeld voor enkele verkeersovertredingen. Tim was uitsluitend voor diefstallen veroordeeld. Deze diefstallen werden voornamelijk gepleegd om zijn verslaving te onderhouden, zo bleek uit de Rapportage Pro Justitia. Daan, Hugo, Angelo en Floris zijn eerder veroordeeld voor (huiselijk) geweldsdelicten. Daan is op jonge leeftijd in aanraking gekomen met justitie en is voor onder andere mishandeling, diefstal en verkeersdelicten veroordeeld. Angelo is eerder veroordeeld voor poging tot doodslag op zijn toenmalige vriendin en doding van een andere vriendin. Angelo ontkende echter alle delicten die op zijn strafblad staan. Op de vraag van de psycholoog hoe hij dan aan een strafblad was gekomen, antwoordde hij: ‘Er zijn andere Antillianen die misschien mijn naam telkens gebruiken. Het kan niet dat ik dat allemaal was.’ Floris was veroordeeld voor huiselijk geweld tegen zijn ex-vrouw. Hierbij was geen sprake van fysiek geweld; hij heeft zijn ex-vrouw gestalkt door haar en haar familie vele berichtjes te sturen. Hij verklaarde: ‘Ik wilde gewoon mijn geld terug.’ In een gesprek met de reclassering erkende hij dat hij zich grensoverschrijdend heeft gedragen. Echter, hij verklaarde daarnaast dat hij uit zelfverdediging had gehandeld omdat zijn ex-vrouw en haar familie hem met dood hebben bedreigd en ze hem financieel misbruikt hadden.

Een laatste observatie is dat de meeste daders gediagnosticeerd waren met een persoonlijkheidsstoornis. De typen stoornissen lopen uiteen. Bijvoorbeeld: Gijs was gediagnosticeerd met een gemengd persoonlijkheidsstoornis met voornamelijk afhankelijke trekken (afhankelijk van middelen) en onderliggende borderlinestructuur. Daan daarentegen, was gediagnosticeerd met een antisociale persoonlijkheidsstoornis. Deze persoonlijkheidsstoornis had, volgens de psychologen en psychiaters in de Pro Justitia rapportages, invloed op hun handelen ten tijde van het delict. Een voorbeeld betreft de casus van Floris. De psycholoog en psychiater hebben bij Floris een aanpassingsstoornis met een gemengde stoornis van emotie en gedrag met chronisch beloop gediagnosticeerd. Zo concludeerden ze dat de op relatief korte termijn ontstane problemen op werk en persoonlijk vlak bij Floris hebben geleid tot een problematische sociale positie. Hierbij is een groot contrast ontstaan met zijn voorheen bourgondische

leven en zijn huidige situatie. Dit heeft bij Floris geleid tot gevoelens van somberheid, wanhoop, frustratie en uitzichtloosheid. Floris kreeg ook niet de kans zich te herstellen en zich aan te passen aan zijn nieuwe bestaan, aangezien de sociale problematiek zich maar bleef opstapelen. Hij is in deze periode in verminderde mate in staat geweest om zijn emoties en gedragingen te reguleren en hij slaagde er niet in adequate ondersteuning te vinden. Met name tijdens conflicten leidde dit tot agressie en impulsieve uitingen, waar hij voorheen niet bekend mee was. Rondom de tenlastelegging is er een korte periode van relatieve rust en voorspoedige ontwikkelingen in bijvoorbeeld zijn huisvesting. Relatieproblemen met Hannah verstoren deze periode. Gevoelens van hoop en positieve verwachtingen veranderden wederom in teleurstelling, onmacht en frustratie. De gebeurtenissen rondom het delict lijken te ontstaan door het zich niet kunnen adapteren aan steeds verschillende stressoren, waarbij eerder adequaat geachte coping mechanismen niet langer toereikend waren. Floris, maar ook de andere daders, werden hierdoor verminderd toerekeningsvatbaar geacht.

3.5.2 Relatie met slachtoffer

In deze zeven casussen kan de relatie getypeerd worden als zeer conflictueus, waarbij veel sprake was van ruzie. Ook kwam er geweld aan te pas, waarbij in sommige zaken het geweld vooral vanuit het slachtoffer kwam, zoals in de relatie tussen Nick en Norah. Volgens Nick voelde zijn relatie met Norah goed. Hij verklaarde wel dat vanaf het begin van hun relatie hij vaak geconfronteerd werd met haar verbale agressie. Op de vraag wat de aanleiding of oorzaak was van de agressie van Norah, had Nick moeite met het formuleren van een antwoord. Hij gaf verschillende redenen, waaronder dat Norah in een eerdere relatie mishandeld werd en is verkracht door haar toenmalige vriend. Norah was echter niet alleen tegen Nick agressief. Ook haar eigen moeder en vader moesten het regelmatig ontgelden. Volgens Nick bepaalde Norah wat er wel en niet gebeurde. Haar zin was leidend. Nick begreep zelf niet waarom hij zich zo aan haar 'uitleverde'. Het enige wat hij voelde, was dat hij bij haar wilde zijn en dat hij haar van haar agressie af wilde helpen. In zijn verhoor met de politie legde hij uit dat tijdens het delict alles wat hij had opgekropt er in een keer uit is gekomen: haar vreemdgaan, haar vele drinken, dat ze als sekswerker wilde werken en het verwijt dat haar psychische problematiek door hem alleen maar erger zou zijn geworden.

Een ander voorbeeld is de casus van Angelo. Ook Angelo gaf aan veelvuldig het slachtoffer te zijn van gewelddadige uitbarstingen van Elena. Zo vertelde hij tijdens zijn verhoor, dat ze regelmatig dreigde hem 'kapot te slaan' wanneer ze weer ruzie kregen over geld. Als hij een probleem wilde bespreken met Elena deed hij dit vaak via WhatsApp, omdat ze verbaal agressief kon reageren. Elena was volgens hem uit op 'geld, macht en seks'. Op de vraag van een politieambtenaar waarom hij de relatie niet verbrak, vertelde hij: 'Ik weet niet waarom ik niet bij haar ben weggegaan. Het huis was van mij en zij woonde bij mij, maar ik weet niet waarom. Sommige dagen met haar waren goed, maar sommige dagen ook niet. Het schommelde. Toen ik haar leerde kennen, was zij een hele lieve vrouw. Langzaam is zij zo geworden. Ze ging meer jointjes roken en ander drugs gebruiken. Ik kon niet weg bij haar. Ze had macht over mij. Ze

deed wat ze wilde met mij en ik kon daar niets tegen doen. Ik zat aan haar vast. Ik kan niet beschrijven wat het is. Zij was erg dominant, waardoor ik geen ‘nee’ tegen haar durfde te zeggen. Ik heb mijn leven aan haar overgegeven, zoveel hield ik van haar. Ik heb mijn hypotheek niet betaald om haar te kunnen helpen; ik ben ook mijn koophuis kwijt, en toen ben ik zelf in de problemen gekomen.’ Angelo leek te veel in de relatie geïnvesteerd te hebben om zomaar weg te lopen. Het is overigens de vraag of Angelo daadwerkelijk zich passief opstelde tijdens agressieve buien met Elena. In een verklaring vertelde de zoon van Elena, dat hij haar al eens had gewaarschuwd over de agressie van Angelo. Daarnaast is Angelo al eerder veroordeeld geweest voor zware mishandeling van zijn toenmalige vriendin met de dood ten gevolge. Volgens Angelo betrof dit ook zelfverdediging, aangezien zijn toenmalige vriendin hem met een mes aanviel. Volgens het Openbaar Ministerie heeft Angelo haar met een betonblok dusdanig mishandeld dat ze daaraan is overleden.

In andere relaties was er vaak sprake van wederzijdse agressie. Zo ook in de relatie tussen Daan en Laura. Daan en Laura hadden een turbulente relatie waarbij ze regelmatig agressief naar elkaar toe waren. Volgens Daan was Laura een zeer jaloers persoon. Daan was verslaafd aan alcohol en drugs. Deze combinatie zorgde vaak voor ruzies, waarbij ze ook fysiek agressief naar elkaar toe waren. Hun omgeving bevestigde dit beeld. In verschillende verklaringen werd verteld dat Laura onvoorspelbaar kon zijn wanneer ze middelen had misbruikt. Ze kon extreem jaloers reageren en heeft Daan ook wel eens geslagen. Een ander voorbeeld betreft de relatie tussen Gijs en Vera. Volgens hun sociale omgeving waren ze Bonnie en Clyde, ze konden niet met elkaar, maar ook niet zonder elkaar. In verschillende verklaringen van hun omgeving kwam het beeld naar voren, dat Vera een explosief persoon was, vooral na alcoholgebruik. Ze zou vaak agressief reageren en werd door anderen vaak als de agressor gezien in de relatie. Gijs, die met regelmaat drugs en alcohol gebruikte, liep aan het begin van hun relatie vooral weg tijdens een agressieve bui van Vera. Aan het einde van hun relatie deelde hij aan Vera wel eens een tik uit of sloeg terug. De reclassering vroeg aan hun sociale omgeving om een oogje in het zeil te houden, omdat gevaar voor escalatie door iedereen, waaronder professionele hulporganisaties, werd erkend.

3.5.3 Het delict

In deze groep speelde de conflictueuze relatie tussen slachtoffer en dader, gekenmerkt door veel ruzie en geweld een belangrijke rol in de totstandkoming van het delict. Volgens de dader werd ten tijde van het delict het geweld geïnitieerd door het slachtoffer, waardoor de dader zijn (ex-)partner doodde als gevolg van zelfverdediging.

Tim en Sophie waren na een driejarige relatie uit elkaar gegaan. Op de avond van het delict was Sophie langsgelopen bij Tim. Ze kregen ruzie. Tijdens het politieverhoor verklaarde hij: ‘Sophie maakte de fout mij aan te vallen, ik maakte de fout terug te slaan’. Hij vertelde dat na een woordenwisseling Sophie hem onverhoeds van achteren met een massieve vaas wilde slaan. Hij kon de eerste slag nog net met zijn arm

afweren en de tweede slag ving hij op door de vaas te pakken. Uit angst en in paniek zou hij Sophie drie tot vier klappen hebben gegeven. Het zou niet de bedoeling zijn geweest haar om het leven te brengen. Zo vertelde hij: ‘Ik heb in een waas van zelfverdediging gehandeld.’

Angelo was vijf jaar samen met Elena toen hij haar doodde. Op de dag van het delict kregen zij ruzie over een huurachterstand, waardoor ze over een paar weken uit huis zouden worden gezet. Angelo wilde weten waarom Elena de huur niet meer had betaald. Volgens Angelo werd Elena woedend en begon zij zich gewelddadig te uiten door met haar vuisten op het hoofd van Angelo te slaan. Hij werd kwaad, wilde dat het geweld zou ophouden en pakte een mes dat dichtbij lag. Hij heeft haar drie keer gestoken voordat hij wegluchtte uit het appartement.

Daan en Laura hadden ruzie omdat ze Laura dacht dat Daan vreemdging. Volgens Daan kregen ze op de bewuste avond ‘onwijze ruzie’. Beiden hadden cocaïne en alcohol gebruikt. Laura kwam met een mes op hem af dat hij kon afweren, waardoor zij hem in de hand stak. Daan gooide het mes weg en heeft Laura ‘een paar flinke beuken verkocht’. Hieraan is Laura overleden. Tijdens zijn verhoor vertelde hij: ‘Ik had geen zin om ervoor te bloeden. Als ik niet had opgekeken toen ze aan kwam zetten met dat mes was ik misschien wel dood geweest. Toen ben ik gaan nadenken wat ik moest doen. Ik had geen zin om de bak in te draaien.’ Hij heeft haar geprobeerd te laten verdwijnen door haar lichaam in een koffer met beton in de rivier te gooien.

De relatie van Gijs en Vera werd gekenmerkt door ruzie en geweld naar elkaar toe. Enkele dagen voorafgaand aan het delict, hadden ze een afspraak bij de GGZ om over hun relatie te praten. Ze moesten een half uur wachten, waardoor Gijs op een gegeven moment is weggegaan met de gedachte: ‘Dit heeft toch allemaal geen zin’. Een vriend van Gijs was met hem naar huis gegaan om een oogje in het zeil te houden. De vriend is later op de avond weggegaan, toen bleek dat Vera drugs had gekocht. De afspraak was dat Gijs en Vera geen drugs meer zouden gebruiken. De vriend is door dit voorval boos naar huis gegaan. Die nacht kregen Gijs en Vera ruzie, waar fysiek geweld bij aan te pas kwam. Vera dreigde dat ze versterking zou halen om Gijs een lesje te leren. In zijn verhoor verklaarde Gijs: ‘Ik raakte in paniek. Ik kon alles niet meer rijmen, dat ze die vent [versterking] wilde bellen. Ik wilde dat stoppen. Ik ben meteen naar de keuken gelopen en heb het mes gepakt en ben meteen weer terug naar de woonkamer gelopen. Ik heb haar toen neergestoken. [...] Ik wilde haar absoluut niet afmaken. Ik wilde dat ze stopte met bellen. Ik wilde dat ze stopte met mij te treiteren, mij op mijn ziel te trappen. Ik was in paniek, dit was niet de bedoeling. Ik wilde een waarschuwend prikje geven. Ze moest het alleen maar even voelen.’ Gijs was bang voor wat er komen zou; om zichzelf te beschermen, stak hij Vera neer.

Hugo en Lotte waren slechts enkele weken samen toen Hugo besloot het uit te maken. Na een avondje stappen, waarbij beiden alcohol hebben gedronken en cocaïne hebben gebruikt, wilde Hugo de spullen

ophalen die hij nog bij Lotte had liggen. Als ze bij haar thuis arriveren, krijgen ze daar ruzie over. Lotte wilde niet dat Hugo weg zou gaan en probeerde hem tegen te houden. Op de salontafel lag nog een mes van Hugo, waarmee eerder die avond de coke is gesneden. Volgens Hugo kwam Lotte tijdens hun ruzie, al schreeuwend, met het mes op hem af. Hij weerde het mes af, pakte het en legde het weg. De ruzie bleef echter doorgaan. Volgens Hugo schopte en sloeg Lotte hem, ook op gevoelige plekken. Hugo wilde dat ze zou stoppen en sloeg Lotte met zijn vuist in het gezicht. Lotte viel op de grond en raakte bewusteloos. In zijn verklaring bij de politie legde hij uit, dat hij na de vuistslag is gaan nadenken over zijn vervolgstappen. Hij had net een nieuwe baan gekregen en hij was bang deze kwijt te raken, als ze erachter zouden komen dat hij haar had geslagen. Hij heeft haar toen enkele malen met een koekenpan geslagen. Hij legde uit: 'Ik heb haar geslagen met een koekenpan. Zij moest haar mond houden. Ik zag die pan en dacht alleen maar haar het zwijgen op te leggen'. Hij heeft voordat hij vertrok de jas die ze droeg in brand gestoken en de gaspit van het fornuis opengedraaid. In zijn verhoor vertelde hij: 'Het is een uit de hand gelopen ruzie. Die brandstichting dat had ik nooit moeten doen. Het is een soort kortsluitingsreactie geweest. Onrecht kan ik niet hebben.' Hiermee doelde hij op het agressieve gedrag van Lotte waar ze zich vaker schuldig aan maakte. Hugo vertelde verder: 'Ze is ook een zwaar agressieve persoon in huis af en toe en dan doe ik niks terug. Ze is ook meerdere malen met justitie in aanraking geweest voor vechtpartijen. Ik ben steeds de boosdoener, maar zij is ook niet de liefste.'

Floris heeft tijdens een conflict zijn partner Hannah gedood middels wurging. In het verhoor vertelde Floris dat hij en Hannah intermitterend samen waren. Ten tijde van het delict woonden ze sinds drie maanden weer samen. De avond voor het delict kregen Floris en Hannah onenigheid. In de ochtend ontstond er gelijk weer een discussie, waarbij Hannah spullen zou hebben gegooid naar Floris, waaronder een bus tabak en een lamp. Hij vertelde in het verhoor dat hij haar hand zou hebben vastgepakt om haar te laten stoppen. Er zou een vechtpartij zijn ontstaan, waarbij Hannah Floris op zijn rug schopte. Tijdens de vechtpartij zou ook de tand van Floris zijn losgeraakt. Floris vertelde dat hij boven op Hannah is gaan zitten om haar weer rustig te krijgen. Hij verklaarde in het verhoor: 'Ik weet niet meer wat er is gebeurd. In één keer ging het licht uit. Het gebeurde allemaal in een waas.' Toen de 'waas wegtrok' realiseerde hij zich dat hij zijn handen om haar keel had en dat ze niet meer bewoog. Op de vraag van de politie over waarom hij Hannah's keel dichtkneep, antwoordde Floris: 'Ik vind het heel erg. We houden van elkaar en dan gebruikt ze tegen mij fysiek geweld.' Hij vond dat Hannah het gewelddadige gedrag initieerde en dat hij geprobeerd heeft haar te stoppen. Toen zijn tand losraakte, 'ging het licht uit' bij hem en wurgde hij Hannah.

Nick en Norah waren nog geen jaar samen toen hij haar doodde na een avondje stappen. Norah vertelde Nick die avond dat ze drugs had gebruikt en had gedeald. Ook zou zij hem meerdere keren in zijn gezicht hebben geslagen en heeft ze met een andere jongen gezoend; zaken die Nick toen allemaal negeerde. De politie was die avond ook getuige van de agressie van Norah jegens Nick. De politie verklaarde:

‘betrokkene [Nick] incasseerde deze klappen (...), zich enkel afweerde en zelf geen klappen uitdeelde.’ Norah heeft toen ook tegen de politie verklaard dat ze nooit geslagen was door Nick, maar dat zij hem wel sloeg. Eenmaal thuis kregen ze ruzie over geld en zou Norah een mes naar hem hebben gegooid. De ruzie liep hoog op en Norah zou, volgens Nick, hebben gezegd dat ze hem wilde vermoorden. Opnieuw negeerde Nick haar agressie en liep weg. Toen hij weer terug de kamer in kwam, gooide Norah opnieuw een mes naar Nick en kwam ze ‘met pure woede in haar ogen’, aldus Nick, op hem af. Hij dacht dat Norah hem ging vermoorden. Nick heeft Norah toen meerdere malen met messteken om het leven gebracht.

Samenvattend: volgens deze daders handelden ze uit zelfverdediging vanwege de agressieve situatie veroorzaakt door het slachtoffer. Deze daders hadden niet zozeer de intentie het slachtoffer te doden, ze wilden alleen dat het geweld zou stoppen.

3.6 De *blaffende en bijtende* dader

In totaal hebben we er zeventien casussen gecategoriseerd als de *blaffende en bijtende* dader. Dit type betreft een dader bij wie sprake is geweest van eerder huiselijk geweld jegens zijn (ex-)partner, en die, gevoed door krenking en vernedering, voornamelijk door hun (recentelijke) scheiding, zijn (ex-)partner heeft gedood. Een voorbeeld is de casus van Gio.

Casus 5. Gio

Gio en Jolie ontmoette elkaar kort na zijn vrijlating uit de gevangenis in eind jaren 90. Gio was veroordeeld tot vier en een half jaar gevangenisstraf voor zware mishandeling en bedreiging. Zowel zijn ex-vrouw als zijn kinderen werden geestelijk en lichamelijk mishandeld door Gio. Zelf heeft Gio een moeilijke jeugd gehad: er was sprake van verwaarlozing en chaos. Het gezin verhuisde vaak en de ouders van Gio zijn gescheiden toen hij 11 was. Zijn vader was alcoholist en is in 1981 veroordeeld voor moord op zijn toenmalige partner. Ook zijn oudere broer worstelde met middelenmisbruik. Gio is uiteindelijk op zijn 15^e op zichzelf gaan wonen onder toezicht van de kinderrechter.

Gio en Jolie trouwden drie jaar na hun ontmoeting, maar scheiden alweer na een maand toen Gio in aanmerking kwam voor een nieuwe woning. Ondanks de scheiding blijven ze wel samen. Datzelfde jaar werd hun eerste zoon geboren. Hun tweede zoon volgde een jaar later. Ook Jolie en hun twee kinderen werden door Gio mishandeld. De kinderen zijn, toen ze 4 en 3 jaar waren, hierom uit huis geplaatst. Buurtbewoners omschreven Gio als vriendelijk en sociaal naar de buitenwereld. Toch liet Gio zijn donkere kant ook aan buitenstaanders zien. Gio werd vaak uit de rechtbank gezet tijdens de jaarlijkse zittingen over de ouderlijke macht vanwege agressief gedrag. Ook de gezinsvoogd van de twee kinderen werd bedreigd. Jolie was op deze momenten ook agressief. Zo verklaarde de gezinsvoogd tegen de politie na de dood van Jolie: ‘Ik woon in Utrecht en daar kwam ik eens Jolie en Gio tegen. Toen kreeg ik de ergste bedreigingen naar mijn hoofd van beiden. Ik denk dat Jolie voornamelijk volgde hoe Gio

zich uitte omdat ze in zijn levensstijl meeging. Jolie was helemaal onder de invloed van Gio en niet tegen hem opgewassen.’ De dominante houding van Gio ten opzichte van Jolie leek kenmerkend voor hun relatie. De gezinsvoogd verklaarde verder: ‘Hij hield van controle. Hij moest haar domineren [...] Ik proefde een sfeer van afhankelijkheid. Gio zei dan bijvoorbeeld dat zij niets zonder hem kon doen. Gio stond altijd voor haar of antwoordde op de vragen die bijvoorbeeld in de rechtbank gesteld werden. Hij was dan niet boos als hij dat zei maar in een autoritaire vorm uitte zich dat naar haar.’ Een collega van Jolie omschreef haar als teruggetrokken en bang. Jolie mocht van Gio geen contact met anderen hebben, en volgens de ouders van Jolie dreef Gio haar weg bij haar eigen familie. Een paar dagen voor het delict zette Gio Jolie uit huis nadat hij haar had mishandeld. Jolie vertrok daarna naar een collega waar ze tijdelijk verbleef.

Op de dag van het delict zocht Jolie Gio op. Jolie wilde naar Duitsland verhuizen met Gio en de kinderen. Dit zag Gio niet zitten. Hij had haar bovendien uit huis gezet. Zo verklaarde hij: ‘Ze wilde bij mij terugkomen. Ik zeg, nee, ik heb je eruit gezet, je blijft buiten. Ze vroeg waarom. Ik heb gezegd je dringt me dit op, dat kan gewoon niet, dat werkt gewoon niet. Als je nou rustig de tijd neemt, dan moet het altijd wel lukken.’ Een discussie ontstond over de omgangsregeling en haar spullen. Gio gaf Jolie de schuld dat zij de kinderen niet konden zien omdat ze aangifte had gedaan van mishandeling. Hier werd Jolie boos om. Tevens wilde Gio dat Jolie haar spullen meenam, wat zij niet wilde totdat ze een nieuwe woonruimte had. Volgens Gio werd Jolie vervolgens agressief en begon te dreigen met aangifte doen van mishandeling, misbruik en aanranding. Dit leek het omslagpunt voor Gio te zijn: ‘Ik schrok me kapot want ik heb 3 1/2 jaar gezeten voor de kat zijn kut [...] Ik wist helemaal niet wat er gebeurde, ik dacht dat mijn hoe wereld instortte, ik wist niet meer wat ik kon doen. Ik wist niet dat het zo uit de hand zou lopen, ik pakte haar bij de keel, ik denk, nou dan hou je bek daar ‘s over dicht...’

Jolie overleed ter plekke aan verstikking. Gio verklaarde later aan zijn zus dat Jolie hem wilde aangeven voor verkrachting van de kinderen, waarna een worsteling ontstond en Gio ‘Sterf dan wijf’ dacht. Daarna heeft hij haar keel dichtgeknepen.

Gio weigerde mee te werken aan het psychiatrisch onderzoek. Wel is er een eerdere rapportage uit 1997 vanwege de mishandeling van zijn ex-vrouw en kinderen. Hierin concludeerden de deskundigen dat er sprake bij Gio was van een gemengde persoonlijkheidsstoornis met angstig-vermijdende, theatrale en antisociale trekken. Tevens vonden de deskundigen dat Gio indirect communiceert, conflict vermijdend was en er sprake was van idealiseren-devalueren en splitsen was: psychologische afweermechanismen waarbij de persoon zichzelf en anderen overdreven positieve of negatieve kenmerken toebedeelt, en anderen als volledig goed of slecht ziet. Door de weigering om mee te werken, konden de bevindingen uit 1997 niet opnieuw bevestigd worden. Hierdoor konden er ook geen uitspraken gedaan worden over het recidiverisico of advies gegeven worden omtrent een eventuele behandeling. De rechtbank achtte hem schuldig aan moord en veroordeelde Gio tot 18 jaar gevangenisstraf.

Vanwege de grote hoeveelheid aan casussen die onder deze subtype vallen, en om de leesbaarheid van deze paragraaf te behouden, zullen we niet alle zeventien casussen apart introduceren en bespreken. We zullen de overeenkomsten tussen de casussen bespreken en ter illustratie de casussen van Lucas, Liam, Zayn, Damian, Gio, Malik en Raoul bespreken.

3.6.1 Levensgebeurtenissen

Deze groep ouders wordt gekenmerkt door een veelheid aan problematische gebeurtenissen tijdens hun jeugd, waaronder getuige of slachtoffer zijn van huiselijk geweld, alsook problematiek in hun huidige levensloop, waaronder grote financiële problemen, werkloosheid en middelenmisbruik.

Enkele ouders kenden een problematische jeugd. Malik werd affectief verwaarloosd door zijn ouders. Volgens de zus van Malik was dit cultuurgebonden: mannen binnen hun cultuur uiten geen emoties. Malik's ouders waren gescheiden toen hij dertien jaar was. Toen zijn ouders nog getrouwd waren, werd zijn moeder regelmatig mishandeld door zijn vader. Damian kende een geschiedenis van kindermishandeling; hij werd door zijn vader ernstig mishandeld, evenals andere familieleden. En Zayn maakte op jonge leeftijd seksueel misbruik mee, gepleegd door zijn broers. Dit zou, volgens Zayn, door de familie in de doofpot gestopt zijn.

Daarnaast wordt deze groep gekenmerkt door problemen in de volwassenheid, waarbij problemen zich concentreren op de afwezigheid van een zinvolle dagbesteding en problemen met inkomen en schulden. Daarnaast betrof het een opeenstapeling van problemen. Een voorbeeld hiervan is de casus van Malik. Malik had 10.000 euro schuld. Toen het bedrijf waarvoor hij 22 jaren heeft gewerkt hem ontsloeg, was Malik hele dagen thuis. Zijn WW-aanvraag werd afgewezen, wat tot nog meer frustratie bij hem leidde. Volgens Malik's zus voelde Malik dat hij als kostwinner en hoofd van het gezin gefaald had. Zijn zus verklaarde: 'Iemand moest daar de schuld van krijgen en dat was Leyla'. Malik gaf Leyla ook de schuld van zijn vaders dood; zijn vader overleed aan longkanker. Het overlijden van zijn vader heeft Malik in alle leefgebieden ontregeld. Een ander voorbeeld is de casus van Damian. Nadat zijn huwelijk met Yuna was ontbonden, leidde Damian een zwervend bestaan. Hij was niet alleen zijn vrouw kwijt, maar hij verloor ook zijn huis, na de ontdekking dat hij hennepplanten in zijn woning teelde. Damian sliep soms bij vrienden die hem onderdak boden. Hij was ten tijde van het delict werkloos. Hij vertelde dat Yuna de kinderen verwaarloosde door haar overmatig internetgebruik. Vanwege het gewelddadige gedrag van Damian tegen Yuna zijn de kinderen onder toezicht gesteld door Bureau Jeugdzorg. De gezinsvoogd verklaarde ook: 'Een uithuisplaatsing was noodzakelijk omdat de kinderen opgroeiden in een voortdurende crisissituatie waarin sprake was van meervoudige problematiek, waaronder huiselijk geweld, die de ontwikkeling en veiligheid van de kinderen ernstig in gevaar bracht. Zo was er voortdurend dreiging van een agressieve impulsdoorbraak van vader en werd er niet voldaan aan de basisbehoefte van de kinderen'. Volgens de gezinsvoogd was de veiligheid van de kinderen ook in gevaar gebracht toen Damian besloot hennep te telen.

Naast deze factoren, zijn andere belangrijke voorspellers, zoals een bezit van een wapen, stalking en verslaving tevens aanwezig in deze groep. Wat opvalt is dat weinig bekend is over de aanwezigheid van een persoonlijkheidsstoornis bij deze ouders. Hoewel er in sommige gevallen aanwijzingen waren voor onderliggende persoonlijkheidsproblematiek, kon dit niet worden bevestigd door de psycholoog of

psychiater die deze daders onderzoekt. De meeste daders weigerden namelijk mee te werken aan het onderzoek in het Pieter Baan Centrum. Over dit specifieke kenmerk kunnen we daarom geen uitspraken doen.

3.6.2 Relatie met slachtoffer

In alle zeventien casussen was sprake van huiselijk geweld, al dan niet gemeld bij de betreffende instanties, vanuit dader naar slachtoffer. Dat betrof voornamelijk fysiek geweld. In sommige casussen ging het om incidenteel of eenmalig huiselijk geweld. Een voorbeeld hiervan is de casus van Liam. Een paar weken voorafgaand aan het delict vertelde Fleur aan Liam dat ze bij hem weg zou gaan. Getuigen verklaarden dat Liam ‘door het lint ging’. Hij pakte het hoofd van Fleur en sprong samen met haar van de trap naar beneden. Hierdoor liep Fleur meerdere verwondingen op. Vervolgens pakte Liam een mes toen ze op de grond lag en bedreigde hij haar met de woorden ‘ik zou je strot door kunnen snijden.’ Liam kan zelf moeilijk omschrijven waarom hij haar toen heeft aangevallen. Hij wilde haar niet terug, want hij wilde absoluut niet terug naar de situatie ‘zoals zij hem eerder had aangedaan’. Hij legde uit: ‘Van dat meisje hield ik echt. Maar ze heeft me meer pijn gedaan dan het verlies van mijn eigen vader.’ De zwaarte van de mishandeling, alsook de doodsbedreiging blijken uit eerder onderzoek belangrijke voorspellers van partnerdoding.

Een ander voorbeeld van eenmalig huiselijk geweld is de casus van Damian. Zijn vrouw Yuna heeft aangifte van mishandeling gedaan nadat zij ruzie kregen over haar computergebruik. Hij pakte het toetsenbord van haar af, waardoor ze op de grond viel en een schram opliep. Damian verklaarde: ‘Ze bleef maar achter de computer chatten. Ik had geen vertrouwen meer in haar. Na haar val ben ik naar de kinderspeelplaats gegaan om de kinderen te halen. Toen ik terugkwam was de politie er al en die heeft haar meegenomen voor een pleister en aangifte. Ze heeft toen aangifte gedaan.’ Volgens Damian betrof het een eenmalig incident dat nauwelijks noemenswaardig was, gezien zijn referentie naar de pleister die Yuna zogenaamd kreeg van de politie.

In andere relaties was het huiselijk geweld meer structureel van aard en betreft het een combinatie van psychisch en fysiek geweld. Zo ook in de casus van Raoul. Volgens getuigen was Raoul vaak onder invloed van alcohol, was veel buitenshuis en op straat te vinden, en had hij vaak ruzie met Aurora. Tijdens deze ruzies zou Raoul Aurora geslagen hebben en haar met de dood hebben bedreigd.

Een ander voorbeeld betreft de casus van Zayn. Zayn zou Esra regelmatig psychisch hebben mishandeld en haar meerdere malen hebben bedreigd. Hun kinderen zijn hier af en toe getuige van. Zo verklaarde hun dochter: ‘Ik zag hem soms, uit de la, een mes pakken en tegen mijn moeder schreeuwen. Dan werd hij boos.’ Zayn heeft ook bij verschillende personen doodsbedreigingen jegens Esra geuit, waaronder bij hun dochter en bij de moeder van Esra. Hierover heeft Esra aangifte gedaan bij de politie, vier maanden

voor het delict. In haar verklaring stond het volgende: ‘Ik ben ruim 10 jaar getrouwd met Zayn. Twee weken geleden heeft Denis naar mijn moeder gebeld in Turkije. Zayn heeft gezegd tegen mijn moeder dat ik als eerste dood zal gaan, maar dat zij niets tegen mij moest zeggen. Donderdag 10 november 2011 heeft Zayn mij bedreigd en mishandeld. Ik hoorde Zayn zeggen: Als jij wilt scheiden van mij ga ik je doodmaken, ik heb wapens. Ik wil u nog zeggen dat Zayn deze week onze oudste dochter heeft gebeld op haar mobiel. Zayn zei tegen haar: Ik ga jullie vinden en ga je moeder dood maken.’

Een laatste voorbeeld betreft de casus van Lucas. Toen Lucas en Roos nog samen waren, sloeg Lucas haar en hun kinderen regelmatig. Dit ging soms zo ver dat Roos in elkaar zakte, waardoor Lucas nog langer doorging, volgens de verklaringen van hun kinderen. Toen ze na 37 jaar uit elkaar gingen vanwege financiële problemen, heeft Lucas meerdere malen bedreigd Roos te doden, indien ze een nieuwe relatie zou aangaan. Deze doodsbedreigingen uitte hij niet alleen aan haar, maar ook aan hun kinderen en aan andere familieleden.

Enkele daders hebben ook in eerdere relaties, dus voorafgaand aan hun relatie met het slachtoffer, zich schuldig gemaakt aan huiselijk geweld. Een voorbeeld is de casus van Gio. Gio was gewelddadig in alle relaties. In zijn relatie voor Jolie heeft hij vier jaar vastgezet vanwee mishandeling van zijn toenmalige vrouw en kinderen. Ook Jolie en hun kinderen mishandelde hij veelvuldig. Volgens hun sociale omgeving was Gio een dominante man die Jolie behandelde als zijn bezit. Hij had Jolie meerdere keren bedreigd met de woorden: ‘Als je me verlaat, dan schiet ik je kapot’. Een ander voorbeeld betreft de casus van Raoul. In een eerdere relatie werd Raoul veroordeeld voor poging tot en bedreiging met zware mishandeling, omdat zijn ex-partner de relatie verbrak. Volgens Raoul viel het geweld allemaal erg mee. Ook in zijn relatie met Aurora is hij veroordeeld voor mishandeling.

In de meeste relaties was ook sprake van controlerend gedrag vanuit de dader jegens het slachtoffer, zoals in de casus van Malik. Tussen Malik en Leyla was sprake van een traditioneel huwelijk. Malik werd door getuigen als dominant ervaren: hij verwachtte dat alles werd uitgevoerd zoals hij het had bedacht. Leyla zou hem daarin weinig hebben tegengesproken. Toen Malik en Leyla uit elkaar waren, nam het controlerende gedrag toe. Getuigen verklaarden dat Malik zeer achterdochtig was naar zijn vrouw en niet van haar wilde scheiden, omdat hij haar die vrijheid niet wilde gunnen. Volgens de kinderen van Malik en Leyla, belde Malik hen vaak met de vraag hoe laat Leyla ging werken of met de vraag of ze thuis was. Volgens hen belde Malik soms wel tien keer per dag. Ook de ruzies tussen Malik en Leyla bleven aanhouden. Hierbij bedreigde Malik haar ook en heeft hij haar eens met een mes proberen te steken. Een ander voorbeeld betreft de casus van Lucas. Zijn kinderen en andere familieleden omschreven Lucas als een zeer dominante en agressieve man. Lucas beschouwde Roos ook als zijn bezit. Hij dreigde haar te vermoorden indien ze een ander zou nemen, onder het mom ‘als hij haar niet kon hebben zou niemand haar hebben.’

3.6.3 Het delict

De motieven van deze zeventien casussen zijn divers. Enkele daders voelden zich gekrenkt als gevolg van echtscheiding. Ze waren met name gekrenkt door het gedrag van de (ex-)partner tijdens of na de beëindiging van de relatie. Lucas vermoorde zijn ex-vrouw Roos omdat ze een nieuwe relatie kreeg. Drie dagen voor de doding bezocht Lucas de woning van zijn ex-vrouw Roos. Op dat moment waren enkele kinderen van Lucas en Roos aanwezig, alsook de nieuwe vriend van Roos. Lucas wist niet dat Roos een nieuwe relatie had en was hiervan, volgens zijn kinderen, 'zeer gechoqueerd'. Tijdens het politieverhoor verklaarde Lucas het volgende: hij sprak die avond met Roos in de keuken waar hij haar zou hebben gesmeekt om bij hem terug te komen en met hem verder te gaan. Hij zou zijn veranderd. Roos zou duidelijk hebben gemaakt, dat ze nu een eigen leven had met haar vriend. Op de dag van het delict bezocht Roos Lucas. Tijdens dit bezoek ontstond er een woordenwisseling. Lucas sloeg Roos enkele keren met een hamer, waarna de hamer uit zijn hand vloog. Toen Roos haar kleinzoon riep, heeft hij tape over haar mond en neus geplakt en haar handen achter haar rug gebonden. In het verhoor legde Lucas uit waarom hij dat deed: 'Ik wilde niet dat ze zou weggaan.' Ze is door verstikking om het leven gekomen. In zijn verhoor bekende hij zijn ex-vrouw te hebben gedood. Hij verklaarde: 'Ze heeft me laten barsten. Ik vind het verschrikkelijk wat er gebeurd is. Ik ben nu alles kwijt: mijn vrouw, mijn huis, mijn baan alles.' Volgens familie en gezamenlijke vrienden heeft Lucas haar al meerdere malen bedreigd met de dood, als ze een nieuwe vriend zou krijgen. Volgens hun zoon had Roos aan Lucas verzwegen dat ze een nieuwe vriend had, uit angst dat Lucas haar zou doden.

Een ander voorbeeld van krenking als gevolg van scheiding en de manier waarop de scheiding zich voltrok is de casus van Liam. Liam heeft zijn partner gedood omdat ze vreemdging. Liam was een jaar samen met Fleur toen hij erachter kwam dat ze was vreemdgegaan. Fleur heeft de relatie toen beëindigd. Op de dag van het delict zou Fleur langskomen om haar spullen op te halen. Voordat ze arriveerde, dronk Liam een paar biertjes en snoof hij cocaïne. Tegenover de politie verklaarde hij dat hij zichzelf in een roes wilde brengen, want hij liep sinds ze vreemd was gegaan rond met de gedachte om haar te doden. Hij dacht dat hij dit niet nuchter zou kunnen doen. Toen Fleur langskwam, zijn ze naar de zolder gegaan om haar spullen op te halen. Toen Fleur hem duidelijk maakte niet meer terug te zullen komen, stak hij haar meermalen met een mes die hij daar verborgen hield. Tijdens het verhoor vertelde Liam waarom hij Fleur doodde: 'Van dat meisje hield ik echt. Maar ze heeft me meer pijn gedaan, dan het verlies van mijn eigen vader'. Op de vraag of hij haar de consequenties had verteld indien ze vreemd zou gaan, zei hij: 'Al eerder. Dat ze niet vreemd moest gaan. Dat ik dan niet voor mezelf zou instaan. Ik heb haar wel eens gezegd dat ik haar eigenlijk af moest maken als ze me dit flikte.'

Een laatste voorbeeld van krenking als gevolg van scheiding en de manier waarop de scheiding zich voltrok is de casus van Zayn. Zayn vermoorde zijn vrouw Esra omdat ze hem had verlaten en omdat ze hem het

recht ontnam zijn kinderen te zien. Na een huwelijk van vijftien jaar verliet Esra Zayn en nam hun vier kinderen mee naar een blijf-van-mijn-lijf huis. Ze was met name de verbale bedreigingen en het onvoorspelbare en intimiderende gedrag van Zayn zat. Uit de verhoren met Zayn bleek, dat hij zeer gefrustreerd was over het feit dat hij zijn kinderen al vier maanden niet had gezien. Hij bleef Esra bellen en wist tot twee keer toe haar verblijf in verschillende blijf-van-mijn-lijf huizen te achterhalen. Hij wachtte haar daar dan op en drong dan aan om zijn kinderen te mogen zien. Esra weigerde dit telkens. Ze wilde wachten tot de echtscheiding rond was en er een omgangsregeling getroffen zou zijn. Uit getuigenverklaringen bleek dat ze uiteindelijk was ingestemd; ze vond dat de kinderen ook hun vader moesten zien. Zayn verklaarde over het delict het volgende: twee dagen voor het delict hadden ze als gezin afgesproken en verliep de dag in goede harmonie. Aan het einde van de dag beloofde Esra Zayn de volgende dag te bellen, om een afspraak te maken voor een gesprek over de kinderen. Toen Esra de volgende dag belde, gaf ze aan van de afspraak te willen afzien. Zayn was zeer ontstemd hierover: hij vond dat hij het recht had als vader om te horen hoe het met zijn kinderen gaat: ‘Ik dacht, shit, dit gaat niet goed. Wanneer krijg ik de kans om met haar te praten?’. De volgende dag stemde Esra met tegenzin in om af te spreken met Zayn. Tijdens hun afspraak heeft Zayn haar gedood. In zijn verhoor verklaarde hij: ‘Ze zei, ik heb niets te praten met jou. Ik heb gezegd ik heb recht om te weten hoe het met mijn kinderen is. Even bijpraten, even rechtekken. Nee hoor, ze zei, ik heb schijt aan jou. En toen. Ja, gebeurd is gebeurd’. Hij vond dat Esra hem niet eerlijk behandelde. Hij vertelde: ‘Ik heb daar recht op [op het zien van zijn kinderen]. Als jij mij mijn rechten uit handen pakt, dan ben ik in staat om de dingen te doen om niet te willen doen. Geef me geen aanzet, geef me geen opzet voor dat gekke ding dat ik niet wil doen’. In andere zaken betrof de doding een ruzie, die al vaker tussen dader en slachtoffer had plaatsgevonden en waarbij dader geweld gebruikte tegen het slachtoffer, maar nu uitmondde in dodelijk geweld. Een voorbeeld betreft de casus van Gio. Gio vermoorde zijn ex-vrouw Jolie omdat ze tijdens een ruzie dreigde hem aan te geven voor aanranding, misbruik en mishandeling. Gio en Jolie waren al enige tijd uit elkaar en hij wilde dat ze haar spullen zou komen ophalen. Toen Jolie geen actie ondernam ontstond er ruzie. Tijdens zijn verhoor verklaarde hij: ‘Ik dacht dat mijn wereld instortte, ik wist echt niet meer wat ik kon doen. Ik pakte haar bij de keel, ik denk, nou dan hou je je bek daarover dicht en dan zie je in, dat is mijn gedachten geweest. Ik heb er ook niet meer losgelaten. Ik weet niet waarom...’. Hij was bang opnieuw te moeten zitten voor huiselijk geweld, iets wat volgens hem nooit is gebeurd bij zijn toenmalige vriendin, nog voor Jolie. Hij verklaarde in het politieverhoor: ‘Ik schrok me kapot want ik heb drieënhalf jaar gezeten voor de kat zijn kut. Ik heb alles terugzien, ik wist helemaal niet wat er gebeurde, ik dacht dat mijn wereld instortte, ik wist niet meer wat ik kon doen. Ik wist niet dat het zo uit de hand zou lopen, ik pakte haar bij de keel, ik denk, nou dan hou je je bek daar eens over dicht...’

Een ander voorbeeld betreft de casus van Malik. Malik was ten tijde van het delict twintig jaar getrouwd met Leyla. Samen hadden ze twee kinderen. Ze woonden echter twee jaar voor de partnerdoding niet meer samen, omdat Malik Leyla had mishandeld. Hij is voor de mishandeling veroordeeld tot vier

maanden gevangenisstraf. Na zijn detentie woonde hij bij zijn moeder. Op de ochtend van het delict is hij naar de woning van Leyla gegaan met het verzoek om daar de dag door te brengen. Er ontstond een woordenwisseling tussen hen, waarbij Malik Leyla in haar buik heeft gestoken. Daarna heeft hij een computerkabel gepakt, die hij haar nek heeft gedraaid. Hij is aan de kabel blijven trekken totdat hij dacht dat ze dood was. Hij is daarna naar de woning van zijn moeder gelopen en heeft daar een joint gerookt. Vervolgens is hij naar de woning van zijn broer gelopen en heeft zijn broer gevraagd om de woning van Leyla te bezoeken. Tijdens zijn verhoren beriep Malik op zijn zwijgrecht. Hij wilde niets kwijt over de toedracht van de doding. Pas enkele verhoren later vertelde hij over de moeizame relatie met Leyla en de constante ruzies tussen hen. Hij wilde die dag bij haar verblijven, want hij kon nergens anders naar toe. Toen zij daar niet mee instemde, 'flipte ik gewoon', vertelde Malik in zijn verhoor: 'Ik weet het niet precies, maar ja, weer ruzie. Ik werd boos. Ik weet het niet. En ik ben doorgedraaid. Ik had geen reden om haar om het leven te brengen. De reden was dat we ruzie hadden, verder niet.' Op de vraag van de politie hoe dit voorkomen had kunnen worden, antwoordde Malik: 'Ja, was ze maar weggegaan. Ja, ik weet het niet. Ik denk 't wel. Ik weet het niet. Dingen gebeuren zo.'

In de overige zaken zijn de motieven niet te achterhalen door de ontkennende houding van de dader of doordat de dader de doding wel bekende, maar zich op zijn zwijgrecht heeft beroepen. Zo ook in de casus van Raoul die, na een relatie van vijf jaar met zijn vriendin Aurora, haar heeft gedood. De dochter van Aurora heeft haar moeder gevonden. Raoul heeft zich gemeld bij de politie toen hij hoorde dat ze hem zochten. Over de toedracht van het delict heeft Raoul geen enkele verklaring afgegeven. Hij heeft zich tijdens de verhoren met de politie, maar ook tijdens het onderzoek in het Pieter Baan Centrum, beroept op zijn zwijgrecht.

Samenvattend: dit type betreft een dader waarbij sprake is geweest van eerder huiselijk geweld jegens zijn (ex-)partner en die, gevoed door krenking en vernedering vanwege hun (recentelijke) scheiding, zijn (ex-)partner heeft gedood. Dit type verschilt van het type 'de gekrenkte dader', omdat in deze groep eerder huiselijk geweld tussen dader en slachtoffer heeft plaatsgevonden, alsook andere risicokenmerken van partnerdoding aanwezig waren. Deze kenmerken zullen in de overige paragrafen verder worden uitgewerkt.

3.7 Reflectie op de gevonden typologie

In een eerder kwantitatief onderzoek onder alle partnerdodingen in Nederland in de periode 2010-2015 vonden we onder mannen die hun vrouwelijke (ex-)partner doodden drie typen daders: de *Virgin Killers*, de *Disharmonische groep* en de *Blaffende en Bijtende groep*. In dit vervolgonderzoek deze typologie deels bevestigd. Echter, inzichten in de specifieke levensgebeurtenissen hebben geleid tot een nuancering in de eerste twee typen daders. Deze inzichten hebben ertoe geleid de typologie uit te breiden naar vijf

typen daders. Een overzicht van deze typen, en hun bijbehorende factoren of levensgebeurtenissen, is in Tabel 3.2 te vinden.

3.7.1 De *uitzichtloze* dader

Het eerste type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *uitzichtloze* dader. De *uitzichtloze dader* doodt zijn partner als gevolg van externe stressoren: grote financiële problemen en de opeenstapeling van problematiek als gevolg van deze schulden ziet de dader geen andere weg meer dan het doden van zijn partner. Deze dader is niet bekend met (huiselijk) geweld en de relatie tussen dader en slachtoffer was ten tijde van het delict over het algemeen goed tot zeer goed. Het doden van de partner leidt in de meeste gevallen ook tot een suïcidepoging, de dader kan namelijk niet zonder zijn partner leven. De totstandkoming van het delict is niet het gevolg van bekende risicofactoren voor partnerdoding, maar een gevolg van zeer specifieke levensgebeurtenissen die de dader heeft gevormd in zijn handelen en gedrag. In deze groep is er geen sprake van psychopathologie of middelenmisbruik vooraf of ten tijde van het delict. Ook kennen ze geen hulpverleningsgeschiedenis.

Tabel 3.2 Een typologie van partnerdoding

	De uitzichtloze dader	De ontoerekeningsvatbare dader	De gekrenkte dader	De zelfverdedigende dader	De blaffende en bijtende dader
Motief delict	Externe stressoren	Psychopathologie	Krenking	Zelfverdediging	Krenking
Eerder huiselijk geweld	Nee	Soms	Nee	Ja (dader <i>en</i> slachtoffer)	Ja
Strafblad	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Psycho-pathologie	Nee	Ja	Ja	Ja	Onbekend
Middelen-misbruik	Nee	Soms	Soms	Ja	Soms
Hulpverlenings-geschiedenis	Nee	Ja	Soms	Soms	Ja

Deze dader past in de beschrijving van de *Virgin Killer*, een conventionele man die een baan heeft, een rustige buurman en goede huisvader is, en die uit het niets zijn partner doodt. Omdat de conventionele man niet eerder geweld heeft gebruikt is de partnerdoding onverklaarbaar. De term *Virgin Killer* is in eerder onderzoeken naar partnerdoding ook al eens gebruikt. In een studie naar fataal geweld in het Verenigd Koninkrijk is gebleken dat deze daders minder vaak een problematische jeugd of volwassenheid kenden dan daders van andere type doding. Daders van partnerdoding werden, om deze reden, beschreven als de gewone of conventionele man.⁸⁵ Echter, in een vervolgonderzoek onder daders van partnerdoding bleek de term *Virgin Killer* niet geheel toepasbaar. Dobash en collega's vergeleken daders van partnerdoding zonder strafblad met daders van partnerdoding met strafblad en zagen dat de motieven omtrent het delict tussen beide groepen niet verschilden. Ongeveer de helft van daders zonder strafblad hadden eerder huiselijk geweld gepleegd en de relatie tussen dader en slachtoffer kenmerkte zich door jaloezie, bezitterigheid en angst voor verlating.⁸⁶ Met andere woorden, deze *uitzichtloze* dader, de *Virgin Killer* die zijn partner uit het niets lijkt te doden, is nog niet in eerder onderzoek gevonden.

Wat dit type dader onderscheidt van de overige typen daders van partnerdoding zijn de volgende twee aspecten: (1) het delict is tot stand gekomen door externe factoren en (2) de symbiotische relatie tussen dader en slachtoffer. Hoewel grote financiële schulden tot op heden niet als voorspeller van partnerdoding

⁸⁵ Dobash, R. E., Dobash, R. P., Cavanagh, K., & Lewis, R. (2004). Not an ordinary killer - Just an ordinary guy: When men murder an intimate women partner. *Violence Against Women, 10*(6), 577-605.

⁸⁶ Dobash, R. E., Dobash, R. P., & Cavanagh, K. (2009). 'Out of the blue'. Men who murder an intimate partner. *Feminist Criminology, 4*(3), 194-225.

wordt gezien, blijkt uit dit onderzoek dat dit wel degelijk een risicokenmerk is voor partnerdoding. Ook bij de *zelfverdedigende* dader spelen grote financiële schulden een rol in het delict.

Daarnaast is de symbiotische relatie tussen dader en slachtoffer kenmerkend voor dit type dader. In eerder onderzoek naar doding-zelfdoding onder partners is gebleken dat niet-suïcidale daders hun partners vooral doden uit narcistische motieven terwijl suïcidale daders voornamelijk hun partner doodden door angst voor verlating.⁸⁷ Deze bevinding weerspiegelt de rol van afhankelijkheid, oftewel symbiose, vanuit de dader jegens slachtoffer. Wanneer het slachtoffer dreigt de relatie te beëindigen, lijkt de dader een deel van zijn identiteit te verliezen vanwege de symbiotische aard van zijn relatie met het slachtoffer. Het slachtoffer is onderdeel van de dader geworden. Wanneer emotionele afhankelijkheid niet voldoende is om het slachtoffer te overtuigen om te blijven, doodt de dader haar. Wanneer de dader zich weer voegt bij het slachtoffer door suïcide te plegen, behoudt hij de relatie die hij in het echte leven niet kon behouden.⁸⁸ In dit huidige onderzoek zien we een soortgelijke relatie tussen dader en slachtoffer terug: deze daders zagen geen andere uitweg dan het doden van hun partner. Ze durfden niet hun schulden op te biechten, onder andere om hen niet kwijt te raken, en deden een suïcidepoging om niet te hoeven leven zonder partner.

3.7.2 De *ontoerekeningsvatbare* dader

Het tweede type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *ontoerekeningsvatbare* dader. De *ontoerekeningsvatbare* dader heeft een psychose of stoornis ten tijde van het delict en/of was zodanig onder invloed van middelen, waardoor hij geen controle meer heeft over zijn handelen. Er is soms sprake van huiselijk geweld jegens het slachtoffer maar de dader heeft geen strafblad. De dader heeft een geschiedenis van hulpverlening vanwege de aanwezige psychopathologie. Het delict is het gevolg van specifieke gebeurtenissen of triggers waardoor de stoornis op de voorgrond is getreden.

Dit type dader is ook in andere onderzoeken naar partnerdoding gevonden, waaronder het literatuuronderzoek van Kivisto dat in het inleidend hoofdstuk al is gepresenteerd. In zijn artikel presenteert Kivisto vier typen daders van partnerdoding, waaronder de dader met een psychotische stoornis ten tijde van het delict. Volgens Kivisto zijn daders met een psychotische stoornis ten tijde van het delict doorgaan ouder dan de andere type daders van partnerdoding. Ze kennen weinig tot geen geschiedenis van eerder (partner)geweld en relationele kenmerken als verlating, jaloezie en afgunst zijn minder prominent of helemaal niet aanwezig.⁸⁹ Kivisto's type komt overeen met onze

⁸⁷ Liem, M., & Roberts, D. W. (2009). Intimate partner homicide by presence or absence of a self-destructive act. *Homicide Studies, 13*(4), 339-354.

⁸⁸ Liem, M., & Roberts, D. W. (2009). Intimate partner homicide by presence or absence of a self-destructive act. *Homicide Studies, 13*(4), 339-354.

⁸⁹ Kivisto, A. J. (2015). Male perpetrators of intimate partner homicide: A review and proposed typology. *J Am Acad Psychiatry Law, 43*, 300-312.

ontoerekeningsvatbare dader: ook zij kennen weinig tot geen (huiselijk) geweld en hun relatie met het slachtoffer is over het algemeen als goed te bestempelen.

Wat deze daders onderscheidt van de overige daders van partnerdoding is hun psychiatrische stoornis. Zoals in het inleidend hoofdstuk is gepresenteerd is een psychiatrische stoornis een risicokenmerk van fataal geweld in het algemeen, en specifiek partnerdoding. De prevalentie van een psychiatrische stoornis bij daders van fataal geweld ligt tussen de 5 en 21 procent.⁹⁰ Deze percentages verschillen wanneer we naar partnerdodingen kijken. Zo hebben onderzoekers in het Verenigd Koninkrijk aangetoond dat 20 procent van de daders van partnerdoding te maken heeft gehad met een psychiatrische stoornis ten tijde van het delict en één in tien mannen hun partner hebben gedood tijdens een psychose.⁹¹ In een Nederlandse studie hebben onderzoekers aangetoond dat bij een derde van de daders die hun partner hebben gedood een psychiatrische stoornis was gediagnosticeerd. Dit percentage ligt echter een stuk lager in vergelijking met daders die familicides hebben gepleegd: in bijna twee derde van deze groep was een psychiatrische stoornis gediagnosticeerd.⁹² Daarnaast laten diverse studies zien dat individuen die gediagnosticeerd zijn met een psychiatrische stoornis een tien tot twintig keer groter risico lopen om fataal geweld te plegen, in vergelijking met de algemene bevolking.⁹³ Deze prevalentiestudies laten zien dat er een samenhang bestaat tussen psychopathologie en fataal geweld. Maar een oorzakelijke relatie is moeilijker vast te stellen.⁹⁴ Hoewel in dit huidige project naar voren is gekomen dat bij meerdere daders het delict mede het gevolg is van een psychiatrische stoornis, zoals bij de *gekrenkte* daders, is in deze groep van *ontoerekeningsvatbare* daders wel een causaal verband vast te stellen. Volgens de psycholoog en psychiater kan het delict volledig of bijna volledig verklaard worden vanuit een psychiatrische stoornis, waardoor het fatale geweld niet kan worden toegerekend aan de dader.

3.7.3 De *gekrenkte* dader

⁹⁰ Zie bijvoorbeeld Cote, G., & Hodgins, S. (1992). The prevalence of major mental disorders among homicide offenders. *International Journal of Law and Psychiatry*, 15, 89-99; Fazel, S., & Gram, M. (2004). Psychiatric morbidity among homicide offenders: A Swedish population study. *American Journal of Psychiatry*, 163, 1397-1403; Large, M., Smith, G., & Nielssen, O. (2009). The relationship between the rate of homicide by those with schizophrenia and the overall homicide rate: A systematic review and meta-analysis. *Schizophrenia Research*, 112, 123-129; Nielssen, O., & Large, M. (2010). Rates of homicide during the first episode of psychosis and after treatment: A systematic review and meta-analysis. *Schizophrenia Bulletin*, 36(4), 702-712; Schanda, H., Knecht, G., Schreiner, D., Stompe, T., Ortwein-Swoboda, G., & Waldhoer, T. (2006). Homicide and major mental disorders: A 25-year study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 110, 98-107; Swinson, N., Flynn, S. M., While, D., Roscoe, A., Kapur, N., Appleby, L., & Shaw, J. (2011). Trends in rates of mental illness in homicide perpetrators. *The British Journal of Psychiatry*, 198, 485-489.

⁹¹ Oram, S., Flynn, S. M., Shaw, J., Appleby, L., & Howard, L. M. (2013). Mental illness and domestic homicide: A population-based descriptive study. *Psychiatric Services*, 64(10), 1006-1011.

⁹² Liem M, & Koenraadt F (2008). Familicide: A comparison with spousal and child homicide by mentally disordered perpetrators. *Criminal Behavior & Mental Health* 18, 306-318.

⁹³ Zie bijvoorbeeld Large, M., Smith, G., & Nielssen, O. (2009). The relationship between the rate of homicide by those with schizophrenia and the overall homicide rate: A systematic review and meta-analysis. *Schizophrenia Research*, 112, 123-129; Schanda, H., Knecht, G., Schreiner, D., Stompe, T., Ortwein-Swoboda, G., & Waldhoer, T. (2006). Homicide and major mental disorders: A 25-year study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 110, 98-107.

⁹⁴ Een verdieping over de (oorzakelijke) relatie tussen psychopathologie en fataal geweld is te vinden in: Aarten, P. & Liem, M. (2021). Homicide and mental disorder. In: Sijtsma, J. J. & Garofalo, C. (Eds): Clinical Forensic Psychology. Palgrave Macmillan.

Het derde type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *gekrenkte* dader. De *gekrenkte* dader legt de schuld van zijn handelen bij het slachtoffer. De motieven die ten grondslag liggen aan de doding zijn vernedering en scheiding, en volgens de dader geïnitieerd door het slachtoffer. De relatie tussen dader en slachtoffer is conflictueus ten tijde van het delict, maar er is geen sprake van huiselijk geweld. De dader heeft een persoonlijkheidsstoornis die deels van invloed is op de totstandkoming van het delict. Sommige daders zijn onder invloed van middelen ten tijde van het delict, of zijn afhankelijk van middelen. Sommige daders kennen een hulpverleningsgeschiedenis, maar dit zijn geen factoren die kenmerkend zijn voor deze groep.

Net als de *zelfverdedigende* dader en de *blaffende en bijtende* dader, speelt een relationeel conflict met het slachtoffer een belangrijke rol in de totstandkoming van het delict. Echter, wat deze daders onderscheidt van de *zelfverdedigende* en *blaffende en bijtende* daders is de afwezigheid van huiselijk geweld: tussen dader en slachtoffer heeft, zover bekend bij justitie of de sociale omgeving, geen eerder geweld plaatsgevonden. Ook voor deze groep is de term *virgin killers* toepasselijk: mannen die nooit eerder gewelddadig gedrag hebben getoond, opeens hun partner doden. Echter, in tegenstelling tot de *uitzichtloze* daders, moeten de oorzaken voor de doding niet gezocht worden in externe stressoren, maar in de aard van de relatie met het slachtoffer. Dader en slachtoffer hadden geen goede relatie ten tijde van het delict, en sommigen werden jarenlang vernederd door hun partner. In combinatie met hun persoonlijkheidsstoornis lijkt een bijdrage te hebben gehad in de totstandkoming van het delict.

Wat kenmerkend is aan deze groep is hun externe attributie van hun handelen: de doding heeft plaatsgevonden door toedoen van het slachtoffer. Volgens Sykes en Matza zoeken daders naar verweren om hun gedrag te rechtvaardigen. Deze rechtvaardigingen worden door Sykes en Matza neutralisatietechnieken genoemd en zij onderscheiden vijf technieken. Ten eerste, ontkenning van verantwoordelijkheid: daders verklaren dat hun dader het gevolgd van de situatie waren waarbij ze handelden onder omstandigheden die buiten hun macht lagen. Te denken valt aan slechte vrienden, een slechte opvoeding, een slechte buurt. De tweede neutralisatietechniek is ontkenning van schade of nadeel aan de kant van het slachtoffer: daders bagatelliseren hun gedrag door te spreken over de minimale consequenties die slachtoffers zouden ervaren als gevolg van hun gedrag. Een derde neutralisatietechniek betreft ontkenning van slachtofferschap: daders zien hun handelen als een reactie op het gedrag van het slachtoffer. Een vierde neutralisatietechniek betreft de veroordeling van veroordelaars: daders leggen de schuld bij anderen neer waardoor ze de aandacht van hun eigen handelen proberen te verschuiven naar degene die hun gedrag veroordelen. Te denken valt aan de politie die racistisch hebben gehandeld of rechters die corrupt zijn. De vijfde en laatste neutralisatietechniek is de daders beroep op hogere plichten: daders hebben gehandeld als gevolg van een dilemma waarin ze terecht zijn gekomen tussen bijvoorbeeld

de belangen van een groep vrienden en de belangen van de maatschappij.⁹⁵ Bij de *gekrenkte* daders zien we vooral de derde neutralisatietechniek naar voren komen: door toedoen van het slachtoffer hebben ze hun partner gedood. De verklaring van Koen is hier een treffend voorbeeld van: ‘Potverdorie, ik zit hier als moordenaar, maar zij is zelf haar eigen moordenaar’. Dit citaat laat zien dat Koen niet wil erkennen dat zijn vrouw Ella het slachtoffer is in dit verhaal, het was door haar jarenlange getreiter dat hij haar heeft gedood.

3.7.4 De zelfverdedigende dader

Het vierde type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *zelfverdedigende* dader. Bij de zelfverdedigende dader is sprake van geïnitieerd geweld door het slachtoffer ten tijde van het delict en de heeft dader uit zelfverdediging zijn partner gedood. De relatie tussen dader en slachtoffer bestaat uit wederzijds geweld, dat al een langere geschiedenis kent in de relatie. Er is sprake van psychopathologie en middelenmisbruik bij de dader, en in de meeste gevallen ook bij het slachtoffer. De combinatie van middelenmisbruik en psychopathologie speelt een rol in de totstandkoming van het delict.

Deze daders onderscheiden zich van de andere daders door het wederzijds geweld dat aanwezig is in de relatie met het slachtoffer: dader en slachtoffer zijn beiden de agressor als ook het slachtoffer in de relatie en deze agressie wordt versterkt door het gebruik van alcohol en/of drugs. In criminologische termen wordt dit de slachtoffer-dader overlap genoemd en is in wetenschappelijk onderzoek naar fataal geweld geen onbekend fenomeen.⁹⁶ In partnerdodingsonderzoek wordt dit fenomeen vooral gevonden onder vrouwelijke daders die zich proberen te verdedigen tegen het geweld tegen mannelijke partners.⁹⁷ Zoals uit dit onderzoek blijkt, gebruiken ook mannen geweld om zichzelf te verdedigen tegen het geweld van hun partners. Wat echter nog onduidelijk is gebleven is de reden waarom deze mannelijke daders opeens disproportioneel geweld laten zien: is dit door de invloed van middelen en/of hun persoonlijkheidsstoornis? En was hun handelen gericht op het stoppen van de agressie van het slachtoffer op dat moment of als een reactie op de agressie die zie gedurende hun relatie met het slachtoffer hebben meegemaakt? Hoewel we over causale relaties met het delict weinig kunnen zeggen, lijkt de opeenstapeling van problematiek op meerdere vlakken tot een hoogtepunt te zijn gekomen bij de dader. In combinatie met een relatie waarbij de dader ook niet schuw is zich gewelddadig te uiten heeft dit bijgedragen aan de totstandkoming van het delict.

⁹⁵ Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664-670.

⁹⁶ Broidy, L. M., Daday, J. K., Crandall, C. S., Sklar, D. O. & Jost, P. F. (2006). Exploring demographic, structural, and behavioral overlap among homicide offenders and victims. *Homicide Studies*, 10, 155-180; Dobrin, A. (2001). The risk of offending on homicide victimization: A case control study. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38, 154-173.

⁹⁷ Belknap, J., Larson, D., Abrams, M. L., Garcia, C., & Anderson-Block, K. (2012). Types of intimate partner homicides committed by women: Self-defense, proxy/retaliation, and sexual proprietariness. *Homicide Studies*, 16, 359-379.

3.7.5 De *blaffende en bijtende* dader

Het vijfde en laatste type dader dat we hebben geïdentificeerd is de *blaffende en bijtende* dader. De *blaffende en bijtende* dader is een dader die zijn partner (veelvuldig) heeft mishandeld en door krenking en controledrang zijn (ex-)partner uiteindelijk doodt. De dader heeft een strafblad en heeft een persoonlijkheidsstoornis. Het delict is het gevolg van een serie aan negatieve gebeurtenissen gedurende de levensloop.

Dit type dader wordt het meest geïdentificeerd in partnerdodingsliteratuur, en komt ook altijd als subtype voor in de reeds bestaande typologieën van daders van partnerdoding. In zijn typologie noemt Kivisto deze dader, waarbij de doding het eindpunt van een continuüm van geweld lijkt te zijn, de chronische mishandelaar.⁹⁸ Een theoretische verklaring voor dit type dader kan gezocht worden in de ‘male proprietariness’ theorie. Deze theorie gaat ervan uit dat mannen de voorplantingsorganen ‘kopen’ van hun vrouwen: het huwelijk wordt op deze manier gezien als een koopcontract.⁹⁹ Hiermee kan de man ‘vaststellen’ dat zijn genetisch materiaal wordt doorgegeven. Aan deze gedachte werd vroeger zoveel waarde gehecht dat overspel door de vrouw een legitieme reden voor partnerdoding was in de Verenigde Staten.¹⁰⁰ Volgens deze theorie vinden mannen niet alleen dat zij exclusief recht hebben op hun vrouw, maar ook dat zij als enige aanspraak kunnen maken op hun vrouw. Het dreigen met geweld of met doding worden dan ook gezien als noodzakelijk om de controle over hun vrouw te behouden.¹⁰¹ Een bekende uitspraak die gebruikt wordt om deze theorie te omschrijven is: “Als ik haar niet heb, dan mag niemand haar”. Dergelijke uitspraken hebben we ook in deze groep daders gevonden. Jaloezie en bezitterigheid zijn belangrijke emoties die daders laten zien in hun relatie met hun partner.

Deze theorie is veelvuldig onderzocht waarbij eerdere studies laten zien dat controle over het slachtoffer voornamelijk wordt gekregen door middel van het uiten van (doods)bedreigingen en het gebruik van geweld.¹⁰² In een meta-analyse blijken de volgende kenmerken, die ook te vinden zijn in de ‘male proprietariness’ theorie, de belangrijkste voorspellers van partnerdoding te zijn: controlerend gedrag vanuit de dader naar het slachtoffer, toegang tot een wapen, eerder niet-fatale wurging van de dader, eerdere verkrachting van het slachtoffer door de dader en eerdere bedreiging met een wapen door de

⁹⁸ Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., & Addad, M. (2010). Typology of intimate partner homicide: Personal, interpersonal, and environmental characteristics of men who murdered their female intimate partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(4), 494-516; Kivisto, A. J. (2015). Male perpetrators of intimate partner homicide: A review and proposed typology. *J Am Acad Psychiatry Law*, 43, 300-312.

⁹⁹ Daly, M., & Wilson, M. (1988). *Homicide*. Aldine de Gruyter.

¹⁰⁰ Daly, M., & Wilson, M. (1988). *Homicide*. Aldine de Gruyter.

¹⁰¹ Serran, G., & Firestone, P. (2004). Intimate partner homicide: A review of the male proprietariness and the self-defense theories. *Aggression and Violent Behavior*, 9(1), 1-15.

¹⁰² Johnson, H., Eriksson, L., Mazerolle, P., & Wortley, R. (2017). Intimate Femicide: The Role of Coercive Control. *Feminist Criminology*, 1-27.

dader.¹⁰³ Kenmerken als niet-fatale wurging, eerdere (doods)bedreigingen en controlerend gedrag vanuit de dader naar het slachtoffer hebben we ook in deze casussen geïdentificeerd.

¹⁰³ Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020). Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse, 21*(3), 527-540.

4 Resultaten

Vrouwen die hun mannelijke (ex-)partner doden

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bespreken we de acht casussen van vrouwen die hun mannelijke (ex-)partner hebben gedood. Gezien de kleine aantallen was het niet mogelijk om tot een eenduidige typologie te komen, zoals we bij de mannelijke daders hebben kunnen doen. Wel zien we enkele overeenkomsten in de acht vrouwen wat betreft motieven voor doden van de (ex-)partner, de relatie tussen dader en slachtoffer en hoe specifieke levensgebeurtenissen een rol hebben gespeeld in de totstandkoming van het delict. Deze casussen, inclusief de overeenkomsten, zullen hieronder in meer detail worden besproken. We starten het hoofdstuk met de casus van Maud.

Casus 6. Maud

Maud groeide op in een chaotische thuissituatie. Haar ouders gingen uit elkaar toen zij 2 jaar oud was. Haar moeder verklaarde dat haar vader vaak gewelddadig was en nauwelijks omkeek naar de kinderen. Dit werd overigens tegengesproken door de vader van Maud, die verklaarde dat hij juist werd tegengehouden in het zien van zijn kinderen. Op school ging het goed met Maud - ze had geen problemen en ze ontmoette via een schoolvriendin Joris toen ze 14 was. Thuis liep het echter wel stroef: meerdere malen werd er melding gemaakt bij de politie vanwege ruzie. Maud had conflicten met haar halfzus, halfbroer, haar vader en diens partner, en Mauds moeder. Mauds moeder deed ook aangifte van mishandeling toen Maud 17 was nadat zij had geprobeerd haar moeder te wurgen. Hierna werd Maud uit huis gezet door haar moeder, waarna ze verbleef bij Joris of haar halfzus.

De veel aanwezige conflicten gingen ook door toen Maud volwassen werd. Tussen Joris en Maud ontstond een jarenlang patroon van (gewelddadige) ruzies, waar de politie vaak bij betrokken raakte en moest bemiddelen. Over een periode van ongeveer 8 jaar is - bijna altijd door Maud - meer dan tien keer aangifte gedaan van mishandeling, bedreiging, huisvredebreuk en verkrachting, zonder dat Maud of Joris ooit de relatie definitief beëindigde. Zoals de deskundige ook rapporteerde in het Pro Justitia rapportage, is het onduidelijk of deze aangiftes gebaseerd waren op daadwerkelijke gebeurtenissen, of dat het in Mauds beleving was. Ze werd meerdere malen na een aangifte opgenomen en maakte dan ook een verwarde indruk. De gewelddadige ruzies waren wederzijds. Ook Joris had aangifte gedaan nadat Maud hem aanviel in door hem genoemde 'aanvalsbuien'.

Alhoewel het op haar studie en werk goed afging met haar, worstelde Maud veel met psychische problematiek. Over de jaren heen is ze meerdere keren (gedwongen) opgenomen en onder

behandeling geweest bij de crisisdienst. Tijdens deze opname diagnosticeerde de psychiater Maud met bipolaire stemmingsstoornis. De problematiek zette zich ook door toen Maud en Joris ouder werden van een zontje. Ook hier ging van alles mis: Joris en Maud maakten veel ruzie, en toen de baby een maand oud was werd de eerste melding bij Jeugdzorg gemaakt. Een paar maanden later ging het weer mis – Maud sliep en at nauwelijks en begon Joris te slaan als hij hun zoon oppakte uit zijn stoel. Maud werd weer opgenomen en Joris deed aangifte van huiselijk geweld. Ook tijdens verlof van de GGZ-kliniek was ze agressief richting Joris. Ook na de opname liep het niet lekker als zij en Joris ruzie blijven maken. Kort voor het delict plaats vond, maakten de twee ruzie, waarbij Joris haar (volgens Maud) bedreigd en mishandeld had.

Maud had in gesprekken met haar broer uitgesproken dat zij zelfmoord wilde plegen en ook Joris wilde doden. Joris zou haar geslagen hebben, ervoor hebben gezorgd dat hun kind uit huis geplaatst was, en haar leven kapot had gemaakt. Ook had Maud een vuurwapen in huis dat zij liet zien aan haar broer. Maud meldde zich een tijd later vrijwillig bij een ggz-kliniek waar haar broer haar kwam opzoeken om kleding te brengen. Zij vertelde hem daar: 'Ik denk dat ik het gedaan heb.' Alhoewel haar broer haar in eerste instantie niet geloofde, is hij toch naar haar woning gegaan waar hij Joris dood aantrof. Joris is overleden aan meerdere pistoolschoten.

Na haar aanhouding beriep Maud zich op haar zwijgrecht en weigerde ze mee te werken met (verder) onderzoek. Hierdoor kon de eerder gestelde diagnose niet bevestigd of herzien worden. Tevens ontkende ze Joris gedood te hebben of een vuurwapen in bezit te hebben gehad. Op basis van haar aanschaf van het vuurwapen, telefoongegevens, camerabeelden en sectiebevindingen veroordeelde de rechtbank Maud voor moord. Zij kreeg 9 jaar gevangenisstraf opgelegd met tbs en dwangverpleging.

4.2 Levensgebeurtenissen

Er zijn weinig overeenkomsten te vinden tussen deze acht vrouwen en de levensgebeurtenissen of kenmerken, zoals hulpverleningsgeschiedenis, psychische gezondheid en middelenmisbruik, die volgens eerder onderzoek een belangrijke rol spelen in de totstandkoming van het delict. Echter, wanneer we inzoomen op de casussen, kunnen we specifieke kenmerken identificeren die een rol hebben gespeeld in de totstandkoming van het delict. Bij Maud was er sprake van problematiek in meerdere levensgebieden: thuis was ze getuige van geweld tussen haar vader en moeder en liet ze zelf ook gewelddadig gedrag zien naar haar moeder en andere familieleden. Hierdoor is ze uit huis gezet en is ze gaan samenwonen met Joris. Ook haar relatie met Joris kende veel geweld, waarbij beiden gewelddadig naar elkaar waren. Hun kind is ook uithuisgeplaatst als gevolg van een onveilige thuissituatie.

Bij sommige vrouwen speelde een persoonlijkheidsstoornis een rol in de totstandkoming van het delict. Zo ook in de casus van Brenda. Brenda, die haar man heeft gewurgd uit altruïstische bewegingen, is door een psycholoog en psychiater in het Pieter Baan Centrum gediagnosticeerd met PDD-NOS, een vorm van autisme. Brenda had moeite zich in anderen in te leven, en ervaarde moeilijkheden in het aanvoelen van sociale situaties. Ze had weinig inzicht in de gevoelens en gedachten van andere mensen. Op school of op haar werk had ze het gevoel dat ze gepest werd. Zo heeft ze als leidinggevende bij een bedrijf gewerkt

waar ze na een aantal jaar in de ziekte werd belandde, omdat ze het gevoel had gepest te worden. Ze verklaarde hierover: 'Ik werd aan de kant gezet. Er was geen aandacht voor mij en ik werd gek van de roddelcultuur. Ik keek niet goed, ik klopte niet goed. Ik heb tegen de directeur gezegd dat het niet meer ging. Het ging om flauwe dingen en voelde mij niet gewaardeerd'. Daarnaast leefde Brenda al een tijdje in een depressieve toestand, wat haar gedrag en werkelijkheidsbeleving deed verkleuren en waardoor ze haar perceptie op toekomstperspectief verloor. Voor haar had het leven geen zin meer, wat ze ook heeft dit ook gecommuniceerd naar Gert. De combinatie met het besef dat ze haar dochter, die in een gesprek aangaf ook ongelukkig te zijn, niet een beter leven had kunnen geven, bracht haar de trigger die leidde tot een impulsdoorbraak. Deze doorbraak werd vervolgens versterkt door de hoeveelheid alcohol die Brenda had gedronken op die avond.

Een ander voorbeeld is Dana. Volgens de twee psychologische rapportages van het Pieter Baan Centrum was er bij Dana sprake van een persoonlijkheidsstoornis met borderline en afhankelijke trekken. Zowel de psycholoog als de psychiater waren van oordeel, dat er bij Dana ook sprake was van een chronische depressieve stoornis en alcoholmisbruik. Deze ziektebeelden waren tijdens het delict in een actieve fase. Hierdoor achtten beide deskundigen Dana verminderd toerekeningsvatbaar.

Daarnaast zijn deze vrouwen niet alleen geconfronteerd met geweld tijdens hun kindertijd of in hun intieme relaties in hun volwassentijd, ze kunnen ook gewelddadig gedrag vertonen. Een voorbeeld is Maud, die haar moeder heeft mishandeld alsook haar partner Joris. Een ander voorbeeld is Maya. Hoewel Maya regelmatig werd mishandeld door haar partner, heeft zij zich ook schuldig gemaakt aan geweld. Ze is eerder in aanraking geweest met justitie door een toenmalige vriendin van haar partner Joost te stalken, te bedreigen en te mishandelen. Ze had ten tijde van het delict ook al meerdere veroordelingen op haar naam voor onder andere winkeldiefstal, vernieling en rijden onder invloed.

Hoewel het belang van deze problematiek in de totstandkoming van het delict niet onderschat moet worden, hebben we te weinig casussen om duidelijke uitspraken over te doen over de precieze mate waarin de problematiek van invloed is geweest op het delict. Wat deze vrouwen wel gezamenlijk delen, is een problematische relatie met het slachtoffer en dat de aard van deze relatie aanknopingspunten biedt om mogelijke verklaringen voor de doding te achterhalen.

4.3 Relatie met slachtoffer

In alle acht zaken was er sprake van een slechte relatie tussen slachtoffer en dader ten tijde van het delict. In vijf zaken was er sprake van huiselijk geweld, waarbij het slachtoffer de dader mishandelde of waarbij het slachtoffer én de dader zich hieraan schuldig maakte. In de casus van Maya was sprake van structureel geweld vanuit het slachtoffer, Joost, naar Maya toe. Toen Joost en Maya gingen samenwonen begon Joost

haar te mishandelen. Maya verklaarde dat hij jaloers was op en fysiek geweld pleegde tegen haar. Hierdoor is ze, na de geboorte van haar eerste dochter, bij haar moeder en grootmoeder gaan wonen. Ze bleef echter contact houden met Joost, ondanks de ruzies en mishandelingen. De relatie tussen Maya en Joost is enkele malen verbroken. Tijdens elke relatiebreuk bleef Joost toenadering zoeken, waardoor Maya opnieuw een relatie met hem aanging en de cyclus van geweld continueerde. Maya verklaarde tot aan het delict structureel mishandeld te zijn door Joost.

In de casus van Alicia maakten Alicia en Lars zich beiden schuldig aan huiselijk geweld. Alicia was jaloers aangelegd. Lars werkte als rijinstructeur en mocht volgens een collega geen rijles aan vrouwen meer geven, omdat Alicia dat niet wilde. De jaloezie en de dominante houding van Alicia kwamen volgens kennissen ook naar voren tijdens haar schooltijd. Als ze vriendjes had, gedroeg ze zich jaloers en eiste ze graag alle aandacht op. Ook heeft Alicia Lars wel eens met een telefoon op zijn hoofd geslagen. Lars kon agressief zijn, waarbij hij Alicia sloeg en haar keel dichtkneep. Desondanks is de relatie nooit uitgegaan en had Lars, een maand voor het delict, haar naam nog op zijn lichaam laten tatoeëren. Een ander voorbeeld van wederzijds gewelddadig gedrag betreft de casus van Maud. Tussen Joris en Maud ontstond een jarenlang patroon van (gewelddadige) ruzies, waarbij de politie vaak werd ingeschakeld en dan moest bemiddelen. Over een periode van ongeveer acht jaar is, bijna altijd door Maud, meer dan tien keer aangifte gedaan van mishandeling, bedreiging, huisvredebreuk en verkrachting, zonder dat Maud of Joris ooit de relatie definitief beëindigde. Het bleef echter onduidelijk of deze aangiftes gebaseerd waren op daadwerkelijke gebeurtenissen, of dat het Mauds beleving was. Ze werd meerdere malen na een aangifte opgenomen en maakte dan telkens een verwarde indruk. De gewelddadige ruzies waren wederzijds: ook Joris had aangifte gedaan nadat Maud hem aanviel tijdens door hem genoemde 'aanvalsbuien'.

Niet alleen in hun huidige relatie was sprake van fysiek geweld. Ook in eerdere relaties waren enkele van deze vrouwen het slachtoffer van huiselijk geweld. Een voorbeeld betreft Dana, die in bijna al haar relaties fysiek mishandeld werd. Een ander voorbeeld vormt Alicia, die voorafgaand aan de relatie met Lars een relatie had met Rob. De relatie tussen Alicia en Rob was erg tumultueus: er was sprake van veel ruzies en jaloezie bij Alicia. Rob mocht van Alicia geen contact hebben met andere vrouwen. De ruzies tussen Rob en Alicia werden ook vaak fysiek gewelddadig vanuit beide kanten. Alicia beet, sloeg en krabde Rob tijdens deze ruzies en, volgens hem, sloeg hij wel eens terug om haar rustig te krijgen. Rob verklaarde tegenover de politie dat deze heftige ruzies drie keer hebben geleid dat Alicia een mes gebruikte, waarbij ze eenmaal het mes naar hem toe gooide en twee keer in zijn hand en borst stak. Rob was destijds zo verliefd op Alicia, dat hij bij haar bleef. Alicia ontkent deze steekincidenten.

In de overige drie zaken was er geen sprake van huiselijk geweld, echter de relatie tussen dader en slachtoffer werd gekenmerkt door ruzie en strubbelingen. Zo ook in de casus van Dana. Het jaar voorafgaand aan het delict hadden Dana en Cees erg veel ruzie. Cees was boos om het drankgebruik van

Dana en vond dat ze te weinig kookte. Door toenemende ruzies en spanningen wordt Dana, in de maanden voor het delict, steeds banger voor Cees. Een ander voorbeeld betreft de casus van Brenda. De tijd voor het delict werd gekenmerkt door toenemende spanningen volgens de dochters van Brenda: Het stel had veel ruzie en nuttigde veel alcohol. Deze ruzies waren voornamelijk het gevolg van de situatie waarin ze zaten: Gert zat arbeidsongeschikt thuis vanwege aanhoudende gezondheidsissues en Brenda ervaarde pesterijen op het werk. Daarnaast kreeg Brenda last van depressieve klachten vanwege de problemen op werk en de zorgen om haar dochters: haar jongste dochter had een verstandelijke beperking en haar oudste dochter werd gepest. De laatste casus betreft Marjolein. Ook haar relatie met Guus kende goede en slechte momenten. Marjolein hield van Guus en was bang om hem kwijt te raken. Guus lag echter in scheiding, had last van stemmingswisselingen en worstelde met alcohol- en drugsgebruik. Ook ging hij veelvuldig vreemd. Marjolein verklaarde dit gedrag te accepteren, zolang hij maar bij haar terug zou komen. Marjolein verklaarde dat ze, achteraf gezien, in alle relaties compleet verloren was. Ze gaf aan niet goed alleen te kunnen zijn en het fijn te vinden als iemand haar speciaal vindt.

Samenvattend: in alle casussen speelde de aard van de relatie tussen dader en slachtoffer een belangrijke rol in de totstandkoming van het delict. Er zijn echter ook specifieke levensgebeurtenissen die hebben bijgedragen in de partnerdoding, zoals hieronder verder zal worden uitgelegd.

4.4 Motieven delict

In deze casussen zien we voornamelijk het motief zelfverdediging terug: de meeste vrouwen verklaarden uit zelfverdediging hun (ex-)partner gedood te hebben. Hun (ex-)partner was ten tijde van het delict gewelddadig tegen hen, waardoor zij zich genooddaakt voelden om zichzelf te verdedigen. Een voorbeeld betreft de casus Alicia. Ten tijde van het delict waren Alicia en haar partner Lars pas één jaar samen. Ondanks de korte duur beschreven ze hun relatie als 'serieus'. Zo vertelde ze de psycholoog en psychiater in het Pieter Baan Centrum dat zij en Lars een jaar later zouden trouwen. In de week voorafgaand aan het delict kregen ze heftige ruzie, iets wat in de laatste periode van hun relatie steeds vaker voorkwam. Bij hun laatste ruzie, daags voor het delict, beëindigde Lars de relatie. Hierop vertelde Alicia vertelde hem dat ze zwanger was, waarna hij alsnog besloot bij haar te blijven. Een paar dagen later kreeg ze een miskraam. Volgens de moeder van Lars was het hele verhaal een leugen, om Lars aan haar te blijven binden. Op de dag van het delict was er opnieuw ruzie, waarbij Alicia later tegen de politie verklaarde dat Lars haar keel dichtkneep. Uit zelfverdediging heeft Alicia Lars toen gestoken met een mes. De politie geloofde haar verhaal niet, omdat ze in eerdere verhoren tegenstrijdige verklaringen aflegde, waaronder de verklaring dat Lars gedood was door een ander. De politie besloot een gesprek tussen Alicia en haar moeder af te luisteren, waarin Alicia opnieuw bevestigde dat ze uit zelfverdediging handelde. Ze zei: 'Ja, gewoon, het was zelfverdediging ... hij greep me gewoon bij de keel [...] En toen eh, je bent ontrouw hier en bla bla bla. Zei ik: wat praat jij? Ik begon alleen maar te lachen want vond het zo stupid. Ik zei: wat praat jij? [...] En

toen kreeg ik geen lucht meer. Heb ik gewoon die mes gepakt en heb ik gewoon gestoken. [...] Ja, maar niet op zo'n manier dat ik hem dood wilde hebben of zo.' Tijdens de rechtszitting verklaarde Alicia dat ze geen straf verwachtte: 'Ik heb geen strafbaar feit gepleegd, want ik handelde uit noodweer. Het zou raar zijn als ik daarvoor word veroordeeld, ik was zelf in levensgevaar. Als ik hem niet gestoken had, was ik er zelf niet meer geweest en had mijn moeder mij nu niet meer gehad.' Alicia is veroordeeld voor doodslag en heeft negen jaar gevangenisstraf opgelegd gekregen.

Een ander voorbeeld waarbij zelfverdediging als motief werd genoemd, is de casus van Maya. Maya ontmoette Joost toen ze veertien jaar oud was. Ze was toen zwanger van een andere man die niet verder betrokken was in haar leven. Sindsdien kennen ze een turbulente relatie met veel fysiek geweld. Ze zijn ook meerdere keren uit elkaar gegaan. Maya is op haar vijftiende voor het eerst moeder geworden en heeft drie kinderen gekregen, waaronder ook een kind met Joost. Maya verklaarde tegenover de politie dat ze net voor het delict besloot van Joost te scheiden, zodat ze zich zou kunnen richten op haar kinderen en op haar opleiding. Op de dag van het delict kregen Maya en Joost ruzie over geld. Zo verklaarde ze: 'Ik was mijn spullen aan het inpakken en Joost vraagt waar ik naartoe ga. Ik zei dat het hem niks aanging. Hij loopt naar zijn broek en ziet dat er geld weg is. Ik wilde weggaan en hij roept tegen me dat ik zijn geld moet teruggeven. Hij kwam op me af en begon aan mijn tas te trekken. Ik wilde hem het geld niet geven. Ik was woedend en boos, hij moest van mijn spullen afblijven. Hij begaf zich toen richting de tafel om het mes te pakken wat daar lag. Ik bukte me snel naar de tafel en pakte het mes en hij kwam toen heel snel op me aflopen. Hij moet toen in het mes gelopen zijn welke ik vasthield. Hij kwam naar mij toe, ik heb niets gevoeld, ik heb niet gestoken, hij moet in het mes gelopen zijn'. Maya verklaarde dat ze niet doorhad wat er gebeurde. Ze is vervolgens naar buiten gegaan, heeft het mes in de brievenbus gegooid en wilde wegrijden toen ze Joost in elkaar zag zakken. Ze heeft Joost in de auto gezet en is direct naar het ziekenhuis gereden, waar Joost overleed. In haar verklaring leek Maya erg ontdaan door alles wat er gebeurd was. Ze verklaarde: 'Ik heb spijt van wat er is gebeurd, ik hou altijd van Joost. Ik begrijp niet waarom mij dit moest overkomen. Ik begrijp dat ik dit gedaan moet hebben. Het is nooit mijn bedoeling geweest, het is nooit in mij opgekomen om hem te doden. We hebben wel vaker ruzie gehad en gevochten en juist omdat ik wist dat het tussen ons altijd een moeilijke relatie zou blijven had ik besloten de relatie definitief te verbreken.' Maya lijkt uit zelfverdediging te handelen toen ze het mes pakte, omdat ze dacht dat Joost het mes zou pakken. Ze leek niet de intentie te hebben Joost te doden, wat blijkt uit het feit dat ze hem direct naar het ziekenhuis heeft gebracht toen ze realiseerde wat er was gebeurd.

Een ander voorbeeld betreft de casus van Anna. Anna leerde haar ex-vriend Sven op haar vijftiende kennen. Ondanks het leeftijdsverschil van zeventien jaar begonnen ze een relatie. Toen Anna er een einde aan probeerde te maken, begon Sven met overmatig bellen en sms'en en wachtte haar op bij school. Hij bleef aandringen en Anna leek niet van hem af te kunnen komen. In haar verklaringen over haar relatie met Sven vertelde ze het volgende: 'Ik heb heel vaak aangegeven dat ik niet met hem verder wilde, maar

hij luisterde niet ... Hij deed dan weer loze beloftes en hield mij aan het lijntje.' Anna vertelde dat ze steeds banger begon te worden voor hem, maar om escalatie te voorkomen ging Anna vaak mee in de wensen van Sven. Ze vertelde: 'Ik was continu bang en ik was alleen nog maar met hem bezig. Het beheerste mijn leven. Ik wist dat, als ik niet opnam, ik een probleem zou hebben.' De impact van de obsessieve relatie was groot. Anna vertelde dat ze nachtmerries had, zich terugtrok en vriendinnen verloor. Vier jaar na hun eerste ontmoeting deed Anna aangifte, nadat Sven probeerde binnen te dringen bij haar thuis en haar moeder trachtte te steken. Volgens was haar moeder juist de reden dat Anna meer afstand van hem nam. Sven werd opgepakt, vervolgd en veroordeeld, maar ging ook in de penitentiaire inrichting door met Anna lastigvallen en kreeg zelfs een belverbod. Twee maanden na de vrijlating van Sven, belde Anna Sven en stelde een ontmoeting voor in een bos. Anna wilde hem op de hoogte brengen van haar nieuwe relatie met Jasper. Jasper is meegegaan naar de ontmoeting. Toen hij tijdens het gesprek in het bos zag dat het gesprek tussen Sven en Anna verhit raakte, is hij er naartoe gerend en heeft Sven meerdere klappen met een honkbalknuppel gegeven. Anna, die een mes had meegenomen, heeft Sven toen gestoken. Sven overleed aan zijn verwondingen. Anna en Jasper waren in eerste instantie weggegaan, maar zijn later teruggekomen om Sven te begraven. Doordat Jasper een slechte rug had, hebben ze de moeder van Anna gevraagd om te helpen. Sven is vier maanden later gevonden door voorbijgangers. Hoewel het motief zelfverdediging niets te maken had met een direct gevaar voor haar leven ten tijde van het delict, lijkt Anna te hebben gehandeld vanwege een mogelijk gevaar. Dit gevaar heeft ze met name gebaseerd op voorgaande ervaringen met hem. Ze verklaarde tegenover de politie ook: 'Ik had een pistool bij hem gezien, hij wist waar ik werkte en hij had bedreigd het dit keer goed te zullen doen.' Echter, volgens de verklaring van Jasper had Anna in de maand vooraf geroepen dat ze Sven ging 'afmaken' en dat ze gek werd van zijn stalking. Volgens Jasper had Anna hem gehersenspoeld en net zo lang doorgedramd dat hij dacht bij het gesprek aanwezig te moeten zijn. Zij ontkende dit. Anna en Jasper zijn door de rechtbank schuldig bevonden van doodslag en hebben tien jaar gevangenisstraf gekregen.

In drie casussen was er sprake van een combinatie van motieven, waarbij zelfverdediging een van de motieven was. De eerste casus betreft Dana. Dana en Cees zijn acht jaar samen, waarvan zeven jaar getrouwd ten tijde van het delict. Hoewel de relatie in het begin zeer goed was, namen de spanningen en ruzies in de maanden voor het overlijden van Cees toe. Dana verklaarde dat ze steeds banger werd voor Cees. Op de dag van het delict was Dana aan de telefoon met een familielid. Het gesprek ging over het drugsverleden van Dana en het moeten afstaan van haar dochter. Dana vond het een onbehaaglijk gesprek, en toen ze ophing, begon Cees haar te sarren. In het verhoor verklaarde ze: 'Hij bleef maar doorgaan en doorgaan. Hij zei: Hou nou eens op met dat gezeik, ik begrijp je wel. Ook toen ik had opgehangen. Toen schold hij me uit voor vuile alcoholist.' Een heftige ruzie ontstond tussen Dana en Cees. Cees gooide de telefoon van Dana door de kamer en in reactie gooide Dana zijn telefoon naar hem toe. Ook kreeg Dana een stomp van Cees en gooide hij bier over haar heen. Ze ging naar het toilet. Toen ze terugkwam, confronteerde ze Cees met zijn acties. Ze vertelde hierover: 'Toen ik terugkwam vroeg ik hem waarom ik

dit had verdiend. Hij zei dat ik het huis uit moest. Hij zei dat hij mij de deur uit zou gooien en het slot zou veranderen en dat ik bij de burens moest slapen. Ik ben heel bang geworden. Ik zei tegen Cees: 'Waarom doe je zo?'. Hij stond op en zei 'Nou pleur ik je de deur uit!'. Ik heb in blinde paniek een mes gepakt. Hij wilde me bij de keel grijpen. Ik heb een beweging gemaakt. Ik wist niet of ik hem had geraakt, ik was in paniek.' Dana rende hierna naar haar burens, die vervolgens de politie belden. Omstanders deden nog een poging om Cees te reanimeren, maar hij overleed ter plekke. In het verhoor verklaarde Dana dat Cees het mes inliep. Ze verklaarde: 'Is hij dood? Ik heb het niet zo bedoeld. Sluit mij maar op. Ik ben zo erg. Ik heb het niet expres gedaan. Het was een ongeluk. Echt waar. We hebben zo'n ruzie gehad.' Dana lijkt niet alleen uit zelfverdediging te hebben gehandeld; gezien haar verklaring dacht ze dat Cees naar haar keel wilde grijpen. Ze lijkt echter ook uit angst voor verlating te hebben gehandeld. Pas op het moment dat Cees Dana uit huis dreigde te gooien, en dreigend op haar afkwam, pakte Dana het mes waar ze Cees dodelijk mee verwondde.

De tweede casus betreft Farah. Na zes jaar getrouwd te zijn met Mo, besloten ze te gaan scheiden. De meningsverschillen waarbij Farah zich gekleineerd voelde door Mo, bracht hun tot de scheiding. In de verklaringen van Mo omschreef hij Farah ook als 'niet echt intelligent' en 'door haar ouders niet goed opgevoed'. Ook zei hij dat ze zonder hem niet goed kon functioneren. Ondanks de officiële scheiding bleven ze bij elkaar wonen. Via haar werk ontmoette ze Rafael. In haar eerste verklaringen vertelde Farah dat Rafael haar bij de eerste ontmoeting verkrachtte en dat hij hier opnames van had gemaakt. Toch bleven ze elkaar zien en Farah raakte steeds hechter met hem. Ze praatten veel over hun eigen gezin en spraken vaak af op zijn kantoor. Verder dan zoenen is het nooit gekomen volgens Farah. Ze besloten om geen relatie te beginnen vanwege hun gezinnen. In haar eerste verklaringen vertelde Farah dat Rafael haar, een paar dagen voor het delict, had mishandeld. Zij dacht dat hij dit had gedaan om haar bang te maken. Ze voelde zich afgewezen en misbruikt door hem en besloot hem op te wachten bij de moskee waar hij naartoe ging voor zijn gebeden. Vervolgens heeft zij Rafael in zijn auto doodgeschoten, met een vuurwapen die ze van Rafael had gekregen. Een paar maanden later veranderde Farah's verklaring drastisch. Ze verklaarde dat ze nooit was verkracht door Rafael en dat ze alleen een vriendschappelijke relatie had met hem. Ze verklaarde dat haar ex-man Mo haar had gedwongen om Rafael te doden toen hij achter de vriendschap tussen haar en Rafael kwam. In de week voor het delict begon Mo haar dagelijks te mishandelen en te verkrachten. Hij maakte hier ook foto's van en dreigde deze foto's online te zetten. Farah werd hierbij regelmatig vastgebonden en geslagen met een riem. Mo begon ook over het doden van Rafael en stelde voor dat Farah de moord zou moeten plegen, omdat zij een lagere straf zou krijgen. Mo had het vuurwapen aangeschaft. Farah kon niet op tegen de dwang van Mo. Ze vertelde: 'Een paar dagen heeft hij gezegd: als je het nu niet doet, vermoord ik je kinderen. Hij ging weer door met mij te mishandelen. Hij zei die vrijdag: kijk goed naar je kinderen, misschien zie je ze niet meer, misschien is het de laatste keer dat je ze ziet. Die vrijdag voor mij was het de laatste druppel. Ik keek naar mijn dochter en zag alleen maar mijn kinderen voor me.' Uit het politieonderzoek kwamen enkele bevindingen naar

voren die de verklaring van Farah bevestigden. In het huis van haar en Mo werden namelijk tiewraps, een riem en naaktfoto's gevonden. Tevens had Farah letsel passend bij slaan en schoppen. Hoewel Farah in eerste instantie uit psychische dwang lijkt te hebben gehandeld, is het motief zelfverdediging hier ook van toepassing, waarbij ze Rafael doodde om zichzelf en haar kinderen te beschermen tegen Mo.

De derde casus betreft een combinatie psychische motieven, boosheid en zelfverdediging tegen mogelijk meer geweld vanuit het slachtoffer. Maud en Joris kennen een conflictueuze relatie. Hun relatie verergerde toen ze ouders werden. Door de vele (gewelddadige) ruzies, waarbij de politie regelmatig ter plaatse kwam, is hun baby uit huis geplaatst. Kort voor het delict plaatsvond maakten de twee ruzie, waarbij Joris haar, volgens Maud, bedreigd en mishandeld had. Maud had in gesprekken met haar broer uitgesproken dat ze suïcide wilde plegen en tevens Joris wilde doden. Joris zou haar geslagen hebben en ervoor hebben gezorgd dat hun kind uit huis geplaatst was. Hij had haar leven kapot had gemaakt. Ook had Maud een vuurwapen in huis dat ze liet zien aan haar broer. Maud meldde zich een tijd later vrijwillig bij een GGZ-kliniek, waar haar broer haar kwam opzoeken om haar wat kleding te brengen. Ze vertelde hem daar: 'Ik denk dat ik het gedaan heb.' Alhoewel haar broer haar in eerste instantie niet geloofde, is hij uiteindelijk toch naar haar woning gegaan. Daar trof hij Joris dood aan. Joris is overleden aan meerdere pistoolschoten. Maud heeft tijdens de verhoren een beroep gedaan op haar zwijgrecht, waardoor de daadwerkelijke toedracht van de doding onbekend is gebleven.

De overige casussen betreffen andere motieven dan zelfverdediging. Zo doodde Marjolein haar partner uit angst voor verlating. Marjolein en Guus waren ten tijde van het delict een jaar samen en kende, volgens Marjolein, vanaf het begin van hun relatie goede en slechte momenten. Op de avond van het delict hadden Marjolein en Guus ruzie. Hij was boos geworden op Marjolein, omdat ze contact had opgenomen met zijn dochter via sociale media. Guus dreigde dat hij bij haar weg zou gaan. Marjolein reageerde met: 'Ga dan, je zegt al weken dat je zou gaan en je gaat maar niet'. Guus is toen zijn jas gaan pakken en Marjolein heeft een mes uit de keuken gehaald. Marjolein heeft Guus daarna één keer gestoken, waaraan Guus is overleden. Zes maanden na het delict veranderde Marjolein haar verhaal echter. Ze verklaarde dat Guus zou zijn overgegaan tot suïcide door zichzelf met een mes in de borst te steken. Vanwege schaamte tegenover zijn kinderen, zou Guus gevraagd hebben aan Marjolein om de schuld op zich te nemen. Marjolein verklaarde verder dat ze dit niet eerder heeft verteld, vanwege de belofte die ze Guus had gegeven. De rechtbank achtte Marjoleins nieuwe verklaring onwaarschijnlijk, onder andere door een bericht wat ze aan de vriend van Guus zou hebben gestuurd. Hierin zei ze dat Guus haar tot het uiterste dreef en er een grens was bereikt. Tevens zei ze dat ze de rest van haar leven hiervoor zou moeten boeten. Ook had Marjolein geen enkele poging ondernomen om Guus te redden, wat bleek uit het gegeven dat ze pas één uur later de politie heeft gebeld.

In de laatste casus lijkt er sprake van een altruïstische doding. Brenda en Gert waren elf jaar samen ten tijde van het delict. De tijd rondom het delict werd, volgens de dochters van Brenda, gekenmerkt door toenemende spanningen: Het koppel had veel ruzie en zowel Brenda als Gert dronk veel alcohol. Het drankgebruik van Brenda nam erg toe nadat ze pesterijen op haar werk ervaarde. Door deze problemen en de zorgen om haar 17- en 19-jarige dochters kreeg Brenda steeds meer depressieve klachten. Een dag voor het delict hebben Brenda en Gert een gesprek waarin ze beiden benoemden dat het leven geen zin meer had. Brenda verklaarde tegen de politie dat Gert ook de wens uitte om niet meer verder te willen. Brenda wilde niet alleen uit het leven stappen, maar wilde haar dochters meenemen. Het blijft echter onduidelijk of dit een gezamenlijk besluit was, of dat dit besluit alleen door Brenda genomen werd. Een dag later voerde Brenda een gesprek met haar dochter, die in dit gesprek aangeeft ook heel ongelukkig te zijn en zich buitengesloten te voelen. Dit gesprek, en het gesprek wat ze de dag ervoor had gevoerd met Gert, leek voor Brenda de trigger te vormen om haar plan door te zetten. Brenda verklaarde dat ze Gert met een sjaal heeft gewurgd. Toen zij vervolgens hetzelfde wilde doen bij haar jongste dochter, schrok de dochter wakker en begon te huilen en te schreeuwen. Brenda is toen gestopt, is veel alcohol gaan drinken en is vervolgens de hele nacht naast de inmiddels overleden Gert gaan liggen. Brenda heeft nog nagedacht over de mogelijkheid om haar beide dochters om het leven te brengen, maar heeft dat niet door kunnen zetten. Ze verklaarde dat ze in de auto was gestapt met de intentie om suïcide te plegen, wat mislukte. Tijdens het verhoor met de politie verklaarde ze: 'Ik heb dit uit liefde voor mijn gezin willen doen. De bedoeling was met ons vieren in het hiernamaals te zijn. Kon ik het maar terugdraaien. Nu ben ik een moordenaar.' Brenda is veroordeeld voor doodslag en poging tot doodslag en heeft negen jaar gevangenisstraf en TBS opgelegd gekregen.

Samenvattend, uit deze acht casussen blijkt zelfverdediging het voornaamste motief te zijn bij de doding van hun (ex-)partner. Zoals hieronder verder wordt uitgelegd, speelt de slechte relatie tussen slachtoffer en dader hierin een belangrijke rol.

4.5 Reflectie

Deze bevindingen vormen een belangrijke overeenkomst met eerder onderzoek: vrouwen doden hun partners voornamelijk uit zelfverdediging.¹⁰⁴ De doding lijkt het gevolg te zijn van een problematische relatie met het slachtoffer waarbij sprake is van eerder huiselijk geweld, bedreiging of controlerend gedrag vanuit het slachtoffer naar de vrouwelijke dader toe. Deze kenmerken zijn niet alleen voorspellers van mannelijke daders die hun vrouwelijke partner doden, maar lijken ook een rol te spelen in partnerdodingen gepleegd door vrouwelijke daders. Echter, er is geen vergelijking te trekken tussen deze vrouwelijke daders en de mannelijke daders die uit zelfverdediging hebben gehandeld. Bij de mannelijke

¹⁰⁴ Belknap, J., Larson, D., Abrams, M. L., Garcia, C., & Anderson-Block, K. (2012). Types of intimate partner homicides committed by women: Self-defense, proxy/retaliation, and sexual proprietariness. *Homicide Studies, 16*, 359-379.

daders was er sprake van wederzijds geweld tussen dader en slachtoffer en de combinatie van middelenmisbruik en psychopathologie heeft een rol gespeeld in de totstandkoming van het delict. Hoewel we enkele casussen zijn tegengekomen waar ook sprake was van wederzijds geweld tussen dader en slachtoffer, was dat in de meeste casussen niet het geval. De verschillen tussen mannelijke daders en vrouwelijke daders omtrent de levensgebeurtenissen, relatie met het slachtoffer en het delict bevestigen eerder onderzoek dat we partnerdoding genderspecifiek moeten onderzoeken.

Er dient echter een vervolgonderzoek plaats te vinden waarbij meerdere casussen kunnen worden bekeken om tot een (betere) typologie van vrouwelijke daders te komen. De casussen die in dit hoofdstuk zijn gepresenteerd indiceren dat er ook andere motieven een rol hebben gespeeld in de totstandkoming van het delict zoals angst voor verlating en een altruïstische doding. Een compleet overzicht van de levensgebeurtenissen van deze vrouwen, de relatie met het slachtoffer en de motieven van het delict zullen dit mogelijk maken.

5 Conclusie

Implicaties voor beleid, praktijk en onderzoek

5.1 Inleiding

In dit concluderende hoofdstuk zullen we ten eerste reflecteren op de implicaties voor beleid en praktijk waarbij we specifiek stilstaan bij de mogelijkheid tot vroegsignalering om partnerdoding te voorkomen. Daarnaast zullen we stil staan bij de tekortkomingen van dit onderzoek en mogelijke wegen voor toekomstig onderzoek.

5.2 Beleids- en praktijkimplicaties: Vroegsignalering van partnerdoding

De laatste decennia is er veel aandacht geweest voor het ontwikkelen van risicotaxatie-instrumenten om signalen en geweldspatronen te herkennen en de ernst van de situatie in te schatten. Dit met als doel om preventief in te grijpen en escalatie, uitmondend in een (bijna) fataal delict, te voorkomen. Bestaande risicotaxatie-instrumenten laten een fraai voorbeeld zien van hoe wetenschap en praktijk kunnen samenwerken. Door middel van empirisch onderzoek is getracht de achtergronden en risico's van partnergeweld in kaart te brengen en deze vertalen zich naar risicotaxatie-instrumenten. Deze instrumenten ondersteunen op hun beurt weer professionals in hun werk om vroegtijdig signalen van geweld op te pikken. Gecombineerd met hun professionele oordeel op elk geweldincident in de huiselijke context, kan worden nagedacht over de aanpak van huiselijk geweld dan wel een voorkoming van een escalatie in geweld.

In dit hoofdstuk zullen we verschillende internationale en nationale risicotaxatie-instrumenten bespreken die specifiek ontwikkeld zijn om toekomstig partnergeweld en partnerdoding te voorspellen. Het doel van dit hoofdstuk is niet om een volledig overzicht van alle risicotaxatie-instrumenten te geven. We bespreken de meest voorkomende instrumenten en reflecteren op in hoeverre ze gebruikt kunnen worden in het voorspellen van de verschillende typen partnerdoding, gevonden in dit onderzoek.

5.2.1 Risicotaxatie-instrumenten voor partnergeweld

Bij het inschatten van het risico op geweld nemen risicotaxatie-instrumenten een steeds belangrijkere rol in: ze vormen voor professionals een spilfunctie in een traject naar een verantwoorde beslissing. In tabel

5.1 is een overzicht te vinden van de meest bekende internationale en nationale risicotaxatie-instrumenten ontworpen om het dreigingsniveau van (partner)geweld en de kans op escalatie te kunnen voorspellen. De voornaamste risicotaxatie-instrumenten die zich richten op partnergeweld zijn ontwikkeld in de Verenigde Staten en Canada. Dit zijn de Danger Assessment (DA), Spousal Assault Risk Assessment (SARA), Brief Spousal Assault Form for the Evaluation of Risk (B-SAFER)¹⁰⁵, de Domestic Violence Screening Inventory (DVSI)¹⁰⁶ en het Lethality Assessment Programme (LAP). De Domestic Abuse, Stalking, Harassment and Honor Based Violence questionnaire (DASH) is afkomstig uit het Verenigd Koninkrijk. In Nederland wordt voornamelijk gewerkt met het Risicotaxatie-instrument Huiselijk Geweld (RiHG) en het Risicotaxatie- en adviesinstrument (RISc) van de reclassering in het voorspellen van toekomstig (partner)geweld.

Internationale risicotaxatie-instrumenten

In dit onderdeel richten we ons op de internationale risicotaxatie-instrumenten gericht op het voorspellen van partnerdoding.¹⁰⁷ De DA, SARA, DASH, en Lethality Assessment Program (LAP) zijn ontwikkeld om partnerdoding te voorspellen. De DA¹⁰⁸ is afkomstig uit de Verenigde Staten en is ontwikkeld om vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld te helpen bij het inschatten van het gevaar om gedood (of ernstig gewond) te worden door hun (ex-)partner of het gevaar dat zij hun (ex-)partner doden als gevolg van huiselijk geweld. De DA is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en input van vrouwelijke slachtoffers in opvangcentra. Het instrument bestaat uit twee onderdelen. Het eerste deel van de DA beoordeelt de ernst en frequentie van huiselijk geweld door het slachtoffer een kalender van het afgelopen jaar te geven. Het slachtoffer wordt gevraagd om de dagen te markeren waarop fysiek geweld of andere incidenten hebben plaatsgevonden en de ernst van elke gebeurtenis te rangschikken op een schaal van 1(mild) tot 5 (zeer ernstig). Hierbij staat 1 voor een klap of duw zonder verwondingen tijdens de gebeurtenis en staat 5 voor wapengebruik en/of verwondingen als gevolg van wapengebruik tijdens het incident. Het kalendergedeelte wordt gebruikt om de kans op nauwkeurige herinneringen van tijdstippen

¹⁰⁵ Au, A., Cheung, G., Kropp, R., Yuk-Chun, C., Lam, G. L. T., & Sung, P. (2008). A preliminary validation of the Brief Spousal Assault Form for the Evaluation of Risk (B-SAFER) in Hong Kong. *Journal of Family Violence, 23*, 727-735; Bowen, E. (2011). An overview of partner violence risk assessment and the potential role of female victim risk appraisals. *Aggression and Violent Behavior, 16*, 214-226; De Ruiter, C. (2011). Risicotaxatie bij relationeel geweldsplegers in de praktijk: de B-SAFER. *GZ-Psychologie, 7*, 24-33.

¹⁰⁶ Bowen, E. (2011). An overview of partner violence risk assessment and the potential role of female victim risk appraisals. *Aggression and Violent Behavior, 16*, 214-226; Messing, J.T., & J. Thaller (2013). The Average Predictive Validity of Intimate Partner Violence Risk Assessment Instruments. *Journal of Interpersonal Violence, 28*(7), p. 1537-1558.

¹⁰⁷ Een overzicht en uitleg van de verschillende risicotaxatie instrumenten die zich richten op partnermishandeling kunnen onder andere gevonden worden in: Graham, L. M., Sahay, K. M., Rizo, C. F., Messing, J. T., & Macy, R. J. (2021). The validity and reliability of available intimate partner homicide and reassault risk assessment tools: A systematic review. *Trauma, Violence & Abuse, 22*(1), 18-40; Hilton, Z., Pham, A. T., Jung, S., Nunes, K. & Ennis, L. (2021). Risk scores and reliability of the SARA, SARA-V3, B-SAFER, and ODARA among Intimate Partner Violence (IPV) cases referred for threat assessment. *Police Practice and Research, 22*(1), 157-172.

¹⁰⁸ Voor meer informatie over de DA zie Campbell, J.A., D.W. Webster, & N. Glass (2009). The Danger Assessment Validation of a Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide. *Journal of Interpersonal Violence, 24*(4), p. 653-674; Messing, J.T., & J. Thaller (2013). The Average Predictive Validity of Intimate Partner Violence Risk Assessment Instruments. *Journal of Interpersonal Violence, 28*(7), p. 1537-1558.

waarop de incidenten hebben plaatsgevonden te vergroten. Het tweede deel van de DA bestaat uit 20 ja-nee-vragen die betrekking hebben op de kenmerken geassocieerd met partnerdoding.¹⁰⁹ Beide onderdelen duren ongeveer twintig minuten om in te vullen. Het slachtoffer kan de DA alleen samen met een professional, zoals een politieambtenaar of een hulpverlener, invullen. Het risico voor partnerdoding wordt bepaald op basis van het aantal ja-antwoorden: (a) milde risico (score van 0-7 ja-antwoorden); (b) verhoogd risico (score van 9-13 ja-antwoorden); (c) ernstig risico (score van 14-17 ja-antwoorden); en (d) extreem risico (score van 18-20 ja-antwoorden).

Tabel 5.1 Internationale en nationale risicotaxatie-instrumenten

Naam	Gemeten risico	Gebruikt door	Aantal items	Doel	Doelgroep
DA (VS)	Kans op dodelijk geweld	Professionals en politie	20-item vragenlijst	Nemen van veiligheidsmaatregelen	Slachtoffers
SARA (Canada)	Recidive van geweld en kans op dodelijk geweld	Hulpverleners en speciaal opgeleide professionals	20-item vragenlijst en professionele opinie	Faciliteren van veiligheidsmaatregelen en rechtelijke uitspraken	Slachtoffers, daders en strafrechtelijke dossiers van verdachten
DVSI	Recidive van relationeel geweld	Strafrechtelijk personeel	12-item vragenlijst	Strafrechtelijke besluitvorming	Strafrechtelijke dossiers van verdachten
DASH (VK)	Kans op dodelijk geweld	Professionals	24-item vragenlijst	Identificeren, preventie, en interventie	Slachtoffers (volwassenen)
DVRAG (Canada)	Recidive van relationeel geweld	Professionals	14-item vragenlijst	Voorkomen van herhaling	Daders/verdachten
Lethality Assessment Program (VS)	Kans op dodelijk geweld	Politie	11-item vragenlijst (Lethality Screen) en een (vrijwillig) telefoongesprek met een specialist	Het voorkomen van dodelijk geweld en het slachtoffer direct in contact brengen met lokale hulpverleners	Slachtoffers (volwassenen)
B-SAFER (Canada)	Recidive bij relationeel geweld	Politie, reclassering en de GGZ	15-item vragenlijst	Preventie	Slachtoffers (volwassenen)
RiGH (NL)	Noodzaak van het opleggen van een huisverbod	Hulpofficier van Justitie	20-item vragenlijst	Voorkomen van geweldsescalatie	Slachtoffers (volwassenen)
RISc (NL)	Recidiverisico	Reclassering	Basisdiagnostiek; Verdiepingsdiagnostiek; en indicatiestelling.	Reclasseringsadvies uitbrengen	Daders/verdachten

¹⁰⁹ Voor een overzicht van het instrument: <https://www.safvic.org/wp-content/uploads/2017/05/Danger-Assessment.pdf>.

De SARA¹¹⁰ is afkomstig uit Canada en is een gestructureerde professionele benadering van risicobeoordeling op partnerdoding. In tegenstelling tot de DA wordt het ingevuld door een (speciaal getrainde) professional en niet door het slachtoffer. Daarnaast is de SARA gericht op het gedrag van de dader. Het instrument bestaat uit twintig vragen (items) die geselecteerd zijn op basis van empirisch onderzoek en relevante juridische (bijvoorbeeld het overtreden van een contactverbod) en klinische factoren. Deze items zijn zowel statisch als dynamisch van aard. De eerste tien items zijn gericht op het risico op algemeen geweld en omvatten drie factoren uit het criminele verleden van de dader en zeven factoren die de psychosociale aanpassing van de dader beoordelen. De laatste tien items houden verband met de geschiedenis van geweld in de relatie met het slachtoffer en omvatten zeven factoren die verband houden met het gewelddadige gedrag van de dader in het verleden en drie items die specifiek betrekking hebben op het huidige delict. Het instrument biedt ook ruimte om rekening te houden met aanvullende casusspecifieke factoren. Elke vraag wordt gecodeerd op een 3 puntsschaal (0 = afwezig, 1 = deels aanwezig, 2 = aanwezig) volgens gedetailleerde criteria. Elk item wordt vervolgens beoordeeld of het als een kritiek item moet worden beschouwd of niet. Hiermee wordt bedoeld, of de beoordelaar vindt dat dit item op zich voldoende aanleiding geeft om te concluderen dat de dader een hoog risico loopt om zijn partner te doden. Na het evalueren van elke vraag en het beoordelen van de kritieke items, maakt de beoordelaar een uiteindelijke risicobeoordeling van laag, matig of hoog. Er is geen afkapscore voor het categoriseren van personen in een lage, matige of hoge risicogroep. De categorisering is gebaseerd op beoordeling van de beschikbare informatie en de professionele mening van de beoordelaar.

De DASH¹¹¹ is afkomstig uit het Verenigd Koninkrijk en bestaat uit 24 vragen (items) die het risico op partnerdoding proberen in te schatten. Het instrument wordt ook gebruikt voor LHBTIQ+ relaties en eerge relateerd geweld. De vragen zijn gebaseerd op eerder onderzoek naar huiselijk geweld.¹¹² De DASH is in de eerste plaats bedoeld voor hulpverleners die al dan niet gespecialiseerd zijn in huiselijk geweld. Daarnaast is er een specifieke politieversie van het instrument, die door de meeste politiediensten in Engeland en Wales wordt gebruikt. De 24 vragen zijn eenvoudig in te vullen en bepalen het risico dat een individu loopt om slachtoffer te worden van partnerdoding. Een hoge score betekent dat het slachtoffer een hoog risico loopt. De DASH is beschikbaar in verschillende talen evenals de richtlijnen voor het gebruik van de tool.

Het LAP is afkomstig uit de Verenigde Staten en heeft als doel politieambtenaren handvatten te bieden om slachtoffers van huiselijk geweld te screenen op mogelijk dodelijk geweld en hen in contact te brengen

¹¹⁰ Kropp, P. R., & Gibas, A. (2010). The Spousal Assault Risk Assessment Guide (SARA). In R. K. Otto, & K. S. Douglas (Eds.), *Handbook of violence risk assessment* (pp. 227-250). New York, NY: Routledge; Kropp, P. R., Hart, S. D., Webster, C. D., & Eaves, D. (1999). *Spousal Assault Risk Assessment Guide* (SARA). Toronto, Ontario, Canada: Multi-Health Systems.

¹¹¹ Voor een overzicht van het instrument zie: <https://safelives.org.uk/practice-support/resources-identifying-risk-victims-face>.

¹¹² European Commission (2010). *Standardized tools of domestic violence risk assessment - European examples Handbook for police officers*. Lifelong Learning Programme. Geraadpleegd op 24 oktober via: https://polisen.se/PageFiles/3455/Standardized_tools_of_domestic_violence_risk_assessment.pdf

met professionele hulpverleners van een noodhulplijn. Het LAP draait om de samenwerking tussen politie en hulpverlening en is gericht op het vergroten van de bewustwording van het slachtoffer over het risico op fataal huiselijk geweld. Het LAP-protocol bevat het LAP risicotaxatie instrument dat ingevuld wordt door de desbetreffende politieambtenaar. Het instrument van elf vragen is een verkorte versie van de DA. Indien slachtoffers een hoog risico lopen, wordt het Verwijzingsprotocol gebruikt en probeert de politieambtenaar het slachtoffer in contact te brengen met een hulpverlener van de noodhulplijn. Als het slachtoffer weigert om met een hulpverlener te praten, dan schrijft het LAP-protocol voor dat de politieambtenaar meerdere pogingen moet ondernemen om het slachtoffer in contact te brengen met de noodhulplijn. Wanneer er geen hoog risico is voor partnerdoding, neemt de politieambtenaar geen contact op met de noodhulplijn. Het volstaat dan met een uiteenzetting van de politieambtenaar over de gevaren van huiselijk geweld en de risicofactoren voor partnerdoding. De politie verwijst het slachtoffer in dit geval door naar lokale hulpverleningsorganisaties.

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat deze instrumenten betrouwbaar en valide kunnen worden geacht in hun voorspellingen omtrent het plegen van (dodelijk) partnergeweld.¹¹³ Ze verschillen echter in gebruiksgemak en het expertiseniveau dat vereist is om de vragenlijst zowel te kunnen afnemen als de resultaten te kunnen beoordelen. Zo heeft de DA duidelijke criteria wat een hoog of een laag risico is. Bij de SARA hangt de categorisering af van het professionele oordeel van de persoon die de vragenlijst invult. Daarnaast zijn de risicotaxatie-instrumenten voor partnerdoding voornamelijk georiënteerd op Noord-Amerika. Dit brengt met zich mee dat er in deze risicotaxatie-instrumenten veel aandacht wordt besteed aan de aanwezigheid of de beschikbaarheid van vuurwapens. De vraag rijst in hoeverre deze instrumenten toepasbaar zijn op de Nederlandse context, gezien de beschikbaarheid van vuurwapens in Nederland beperkt is. Als laatste moet worden opgemerkt dat de ontwikkeling van deze risicotaxatie-instrumenten voornamelijk gebaseerd zijn op onderzoeken naar mannen die hun vrouwelijke partners doden. Ook de psychometrische kwaliteiten van deze instrumenten zijn vooral getoetst op mannelijke populaties.¹¹⁴ Een uitzondering betreft de DASH, die ook geschikt is voor de LHBTIQ+ gemeenschap. Hierdoor is onbekend of deze risicotaxatie-instrumenten ook gebruikt kunnen worden om voorspellingen te kunnen doen omtrent vrouwen die hun mannelijke partners kunnen doden of relaties in de LHBTIQ+ gemeenschap.

Nederlandse risicotaxatie-instrumenten

¹¹³ Voor een overzicht van alle instrumenten en hun psychometrische eigenschappen zie Graham, L. M., Sahay, K. M., Rizo, C. F., Messing, J. T., & Macy, R. J. (2021). The validity and reliability of available intimate partner homicide and reassault risk assessment tools: A systematic review. *Trauma, Violence & Abuse, 22*(1), 18-40.

¹¹⁴ Zie ook De Vogel, V., De Vries Robbe, M., Van Kalmthout, W., & Place, C. (2012). Risicotaxatie van geweld bij vrouwen: ontwikkeling van de 'Female Additional Manual' (FAM). *Tijdschrift voor Psychiatrie, 54*(4), 329-338; Graham, L. M., Sahay, K. M., Rizo, C. F., Messing, J. T., & Macy, R. J. (2021). The validity and reliability of available intimate partner homicide and reassault risk assessment tools: A systematic review. *Trauma, Violence & Abuse, 22*(1), 18-40.

Tot op heden is er in Nederland geen risicotaxatie-instrument dat zich specifiek richt op het voorspellen van partnerdoding. Wel kunnen we enkele risicotaxatie-instrumenten identificeren die zich al dan niet exclusief bezighouden met het voorspellen van herhaald partnergeweld.

Een voorbeeld is het Risicotaxatie-instrument Huiselijk Geweld (RiGH).¹¹⁵ Dit instrument ondersteunt de hulpofficier van justitie (hulp-OvJ) bij de besluitvorming omtrent het opleggen van een huisverbod. Het RiGH bestaat uit drie beoordelingsmomenten. Het eerste deel van de vragenlijst bestaat uit vragen over de (mogelijke) pleger van huiselijk geweld, zoals antecedenten in zijn verleden, de mate van aanspreekbaarheid en middelenmisbruik. Het tweede deel gaat over het verloop van het incident. Hierbij wordt gekeken of er sprake was van bedreiging, welk type geweld er is gebruikt, wat de zwaarte van het geweld was en in hoeverre de zwaarte en frequentie van het geweld jegens het slachtoffer de laatste jaren is toegenomen. Ook kijkt men of er wapens zijn gebruikt, of er kinderen aanwezig waren ten tijde van het huiselijk geweld en wat de geweldsverwachting van het slachtoffer is. In het derde en laatste onderdeel wordt gekeken naar de (gezins)achtergronden, zoals werkgerelateerde problemen, financiële problemen, familie- en relatieproblemen en aanwezigheid van sociaal isolement. Aan het einde van elk beoordelingsmoment maakt de hulp-OvJ een tussenstand op. Bij elke tussenstand moet de hulp-OvJ aangeven of er sprake is van hoog, middel of laag risico. Op basis van deze tussenbeoordelingen wordt een uiteindelijk oordeel over een huisverbod gemaakt, waarbij de hulp-OvJ toelichting geeft op zijn of haar beslissing.

Een ander veelgebruikt risicotaxatie-instrument betreft de RISc.¹¹⁶ De RISc wordt door reclasseringsmedewerkers gebruikt om de risico- en beschermende factoren van een dader in kaart te brengen, om zo het risico tot recidive in te schatten. De RISc bestaat uit 75 items die gerelateerd zijn aan twaalf leefgebieden: (1) delictgeschiedenis, (2) huidige delict, (3) huisvesting, (4) opleiding en werk, (5) inkomen en omgaan met geld, (6) relaties met partner, gezins- en familieleden, (7) relaties met vrienden en kennissen, (8) alcoholgebruik, (9) druggebruik, (10) emotioneel welzijn, (11) denkpatronen, gedrag en vaardigheden en (12) houding. Elk item wordt op een 3 puntsschaal beoordeeld, waarna een inschatting kan worden gemaakt hoeverre er sprake is van een risico. De RISc bestaat uit drie niveaus. Op het eerste niveau van de RISc wordt bij de dader gekeken in hoeverre er een relatie bestaat tussen de leefgebieden en het delictgedrag. Op het tweede niveau worden de criminogene factoren die verband houden met het delict verder aangevuld met diagnostiek. Op het derde niveau wordt een advies of indicatiestelling door de reclasseringsmedewerker gedaan. De RISc is niet speciaal ontwikkeld om het risico op partnergeweld te voorspellen. Het bevat echter wel items van de B-SAFER, waarbij op gestructureerde wijze het risico op relationeel gebied in kaart wordt gebracht om eventuele voorspellingen te doen omtrent recidive op relationeel vlak.

¹¹⁵ Voor meer informatie zie https://www.huiselijkgeweld.nl/doc/beleid/concept_rihg_versie_2_1.pdf.

¹¹⁶ Voor meer informatie zie: <https://www.reclassering.nl/over-de-reclassering/wat-wij-doen/risc>.

5.2.2 Vroegsignalering van partnerdoding?

De typologie die in dit onderzoek is gepresenteerd vormt het startpunt voor de preventie en interventie van partnergeweld, en specifiek partnerdoding. Een bewustwording van de verschillende typen partnerdoding heeft echter invloed op de vroegsignalering van potentiële partnerdodingen. Het is de vraag of bovenstaande risicotaxatie-instrumenten op betrouwbare en valide wijze alle typen partnerdodingen weten te voorspellen. De instrumenten zijn onder andere gericht op eerder (huiselijk) geweld; professionals zullen daarom naar verwachting de *blaffende en bijtende* dader vroegtijdig weten te herkennen. Zij scoren immers hoog op de risicofactoren die centraal staan in deze instrumenten, zoals eerder huiselijk geweld, doodsbedreigingen en stalking. Het is echter de vraag of daders van de andere typen uit de risicotaxatie instrumenten naar voren komen als hoog risico voor partnerdoding. Neem ter illustratie de *uitzichtloze* dader. Externe stressoren, zoals grote financiële schulden, vormen geen onderdeel van de bestaande internationale instrumenten die zich specifiek richten op het voorspellen van partnerdoding. In de Nederlandse instrumenten spelen deze wel een rol. Echter, in hoeverre worden potentiële daders met hoge financiële schulden als hoog risicogroep aangemerkt als ze op andere leefgebieden laag scoren? Een ander voorbeeld betreft de *ontoerekeningsvatbare* dader: psychopathologie vormt een onderdeel van de SARA, maar in geen van de andere internationale instrumenten. Daarnaast betreft het slechts een item van een batterij aan vragen waardoor deze dader, die laag scoort op andere kenmerken zoals eerder geweld en middelenmisbruik, waarschijnlijk niet als hoog risico zal worden aangemerkt.

Daarnaast blijft de vraag of deze risicotaxatie-instrumenten gebruikt kunnen worden om fataal geweld te voorspellen onder vrouwelijke daders. De instrumenten nemen niet de risicofactoren die een rol spelen in de totstandkoming van fataal geweld bij vrouwelijke daders in acht. Er is tot op heden, naar ons weten, nog geen risicotaxatie-instrument dat zich specifiek richt op het voorspellen van (fataal) partnergeweld bij vrouwen. In 2012 is de *Female Additional Manual* ontwikkeld: een gendersensitieve risicotaxatie-instrument om geweld bij vrouwelijke (forensische) psychiatrische patiënten te voorspellen. Het instrument kent goede psychometrische kwaliteiten.¹¹⁷ Het is de vraag of dit instrument ook (fataal) partnergeweld kan voorspellen.

Kort samengevat, bestaande risicotaxatie-instrumenten lijken niet toereikend om genderspecifiek geweld te voorspellen. Daarnaast lijken de huidige instrumenten niet die groepen te identificeren waar geen eerder huiselijk geweld heeft plaatsgevonden, of waar niet eerder sprake was van expliciete dreiging om het slachtoffer of zichzelf iets aan te doen.

¹¹⁷ De Vogel, V., De Vries Robbe, M., Van Kalmthout, W., & Place, C. (2012). Risicotaxatie van geweld bij vrouwen: ontwikkeling van de 'Female Additional Manual' (FAM). *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 54(4), 329-338; En voor meer informatie over het instrument zie https://www.rma.scot/wp-content/uploads/2019/09/RATED_FAM_July-2019_Hyperlink-Version.pdf.

Een bewustwording van de typen daders van partnerdoding, alsook de kracht en de beperkingen die de huidige risicotaxatie-instrumenten hebben in het correct voorspellen van deze typen, betekent daarom opnieuw een samenwerking tussen wetenschap en praktijk. De inzichten van dit onderzoek vormen het startpunt voor een aanpassing van de bestaande risicotaxatie-instrumenten, om zodoende beter tot een vroegsignalering te komen van de verschillende typen daders die het risico lopen om hun partner te doden.

5.3 Implicaties voor onderzoek

5.3.1 Een nieuwe typologie van partnerdoding

Op basis van een kwalitatieve analyse van 60 casussen van daders die hun (ex-)partner hebben gedood zijn we tot een nieuwe typologie van partnerdoding gekomen van mannelijke daders die hun vrouwelijke (ex-)partner hebben gedood. We hadden te weinig casussen onderzocht om bij de vrouwen tot een eenduidige typologie te komen. We willen opnieuw benadrukken dat met deze typologie we de daders niet willen reduceren tot een type individu: daders zijn niet hun delict. De gevonden typologie geeft aan dat partnerdoding een heterogeen fenomeen betreft waarin we verschillende typen partnerdodingen vinden die samenhangen met specifieke kenmerken. De typologie laat zien dat we partnerdoding vooral niet alleen moeten zien als het eindpunt van een continuüm van geweld. Hoewel deze *blaffende en bijtende* groep een van de grootste groepen betrof in ons onderzoek, zijn we ook casussen tegengekomen waar geen sprake was van eerder huiselijk geweld, doodsbedreigingen, stalking of andere belangrijke voorspellers van partnerdoding te vinden waren. Ook externe stressoren, psychopathologie, een relatie gekenmerkt door krenking en vernedering, middelenmisbruik en wederzijds geweld tussen dader en slachtoffer zijn kenmerken die samenhangen met partnerdoding.

Doordat we de levensloop van deze daders centraal hebben gesteld, erkennen we het gedachtegoed van de typologische theorieën: verschillende daders wiens crimineel gedrag een geheel eigen oorzaak kent. Daarnaast erkennen we ook het belang van dynamische theorieën in de verklaring van partnerdoding. De dynamische theorieën veronderstellen dat veranderingen in omstandigheden invloed hebben op een individu's (crimineel) gedrag. Zoals in hoofdstuk 3 uitvoerig aan bod is gekomen, vinden we in elke type dader specifieke levensgebeurtenissen die een rol hebben gespeeld in de totstandkoming van het delict. Bij de *uitzichtloze* dader, bijvoorbeeld, was het een opeenstapeling van problematiek als gevolg van grote financiële schulden die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het delict. Ook de verandering in de relatie tussen dader en slachtoffer, zoals langdurige vernedering of geweld door het slachtoffer en scheiding, hangt samen met het delict. De statistische theorieën lijken niet zozeer van toepassing in dit onderzoek: hoewel in sommige casussen sprake was van een impulsdoorbraak dat geleid heeft tot partnerdoding, hebben we weinig bewijs gevonden voor de aanwezigheid van statische kenmerken zoals een lage zelfcontrole als gevolg van een gebrekkige socialisatie in de opvoeding of op vroege leeftijd in

aanraking komen met justitie. Echter, doordat we maar 60 casussen hebben bekeken, is enige voorzichtigheid in deze conclusie geboden.

Deze typologie kent overeenkomsten met eerder gevonden typologieën, waaronder de typologie van Kivisto.¹¹⁸ Zo komen de *ontoerekeningsvatbare* dader en de *blaffende en bijtende* dader uit ons onderzoek overeen met de typen daders met een psychotische stoornis respectievelijk de chronische mishandelaar die Kivisto heeft geïdentificeerd. De overige typen die in ons onderzoek naar voren zijn gekomen zijn typen die nog niet eerder zijn genoemd in (wetenschappelijk) onderzoek, en om deze reden spreken we van een nieuwe typologie.

5.3.2 Beperkingen huidig onderzoek en mogelijk toekomstig onderzoek

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. Een eerste beperking is het aantal casussen die we hebben onderzocht. Hoewel het niet ons doel was om de bevindingen te generaliseren, is de gevonden typologie van de mannelijke daders van partnerdoding gebaat bij een vervolgonderzoek, waarbij meer casussen op een kwalitatieve wijze worden bekeken. Zo kan de typologie verder verstevigd dan wel verfijnd worden. Hoewel we eenzelfde, vereenvoudigde, typologie al in een eerder kwantitatief onderzoek hebben gevonden, laat het huidig onderzoek zien hoe belangrijk het is om middels kwalitatief onderzoek een beter beeld te krijgen van de levensloop van daders, de relatie tussen dader en slachtoffer en welke levensgebeurtenissen mogelijk hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het delict. Hierdoor hebben we de eerder gevonden typologie kunnen verfijnen naar de huidige typologie, welke op zijn beurt weer tot een betere signalering en aanpak kan leiden. Bij de vrouwelijke daders was het niet mogelijk om tot een typologie te komen, gezien de beperkte hoeveelheid casussen waar we over konden beschikken. Vrouwen die hun mannelijke partners vormen een relatief kleine groep vergeleken met mannen die hun vrouwelijke partners doden. De acht door ons onderzochte casussen tonen aan dat deze vrouwen voornamelijk uit zelfverdediging hebben gehandeld. Net als mannen zijn ook vrouwen gebaat bij een vroege signalering en aanpak: zo kunnen zij vroegtijdig uit een gewelddadige situatie worden gehaald en kan escalatie worden voorkomen.

Een tweede beperking betreft de uitsluiting van een belangrijke type partnerdoding: de zogenaamde doding-zelfdodingszaken. Deze groep is in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten, simpelweg omdat er geen strafdossiers over deze daders bestonden. Hoewel het in Nederland een zeldzaam fenomeen betreft, blijkt uit eerder onderzoek dat partnerdoding gevolgd door zelfdoding het meest voorkomende type is van doding-zelfdodingen: bijna de helft (47%) van alle doding-zelfdoding betreft partnerdodingen.¹¹⁹ In onze huidige typologie vinden we een poging tot zelfdoding een van de belangrijke kenmerken van de

¹¹⁸ Kivisto, A. J. (2015). Male perpetrators of intimate partner homicide: A review and proposed typology. *J Am Acad Psychiatry Law*, 43, 300-312.

¹¹⁹ Liem, M., & Van Keeken, N. (2016). Doding gevolgd door zelfdoding in Nederland. *Mens & Maatschappij*, 91(2), 133-151.

uitzichtloze dader. In een vervolgonderzoek zou deze groep ook meegenomen moeten worden, om te achterhalen in hoeverre de doding-zelfdodingszaken verschillen van de daders die een poging hebben ondernomen.¹²⁰ Zo blijkt uit eerder onderzoek dat dodingen begaan uit een narcistische krenking van de dader, niet zelden worden gevolgd door een poging tot zelfdoding, maar niet zozeer accumuleren in een geslaagde poging.¹²¹ In dergelijke gevallen zou de narcistische zelfliefde de gekrenkte dader kunnen beschermen voor een fatale poging.¹²² In dit verband valt te denken aan het uitbreiden van de onderzoekspopulatie met zogenaamde *familicide* zaken: Zaken waarin niet alleen de partner, maar ook de kinderen worden gedood - niet zelden gevolgd door een zelfdoding van de dader.¹²³ Dergelijke uitbreidingen van de onderzoeksgroep kunnen tot een verfijning dan wel een bevestiging van de huidige typologie leiden. De informatie over de levensloop van de daders zal via andere bronnen, zoals bij familie, vrienden en kennissen van slachtoffer en dader, in kaart moeten worden gebracht. Een andere groep waar we nu geen empirische aandacht aan hebben geschonken, omdat we te weinig casussen hadden, zijn de eerge relateerd geweld zaken. In diverse onderzoeken komt naar voren dat eerge relateerd geweld een andere dynamiek tussen risicokenmerken kent die een rol hebben gespeeld in de totstandkoming van het delict.¹²⁴ In vervolgonderzoek is een verdieping van deze specifieke zaken nodig om te onderzoeken in hoeverre ze onder een van de typen valt of dat het een eigen categorie kent.

Een derde beperking betreft de minimale informatie die we konden bemachtigen over de levensloop van de slachtoffers. Ook hun levensloop is belangrijk om in kaart te brengen om de toedracht van de doding beter te begrijpen. Daarnaast ligt in dit onderzoek een sterke focus op het verhaal en de verklaringen van de dader, zijn relatie met het slachtoffer en de toedracht van de doding. We hebben getracht dit perspectief aan te vullen met informatie uit getuigenverklaringen, wat weer andere (meer gebalanceerde) inzichten opleverde in de relatie tussen dader en slachtoffer. Daarnaast was de Pro Justitia rapportage een belangrijke bron van informatie voor het in kaart brengen van de levensloop van alle daders. Milieuonderzoek heeft niet alleen de verhalen van daders, maar ook de verhalen van individuen in de omgeving van de dader en het slachtoffer meegenomen. Deze rapportage is echter wel afhankelijk van de medewerking van anderen, die niet in alle gevallen is gekregen. In vervolgonderzoek zouden interviews met de nabestaanden van slachtoffers een waardevolle aanvulling kunnen zijn om ook de levensloop van slachtoffers in kaart te brengen.

¹²⁰ Zie ook Liem, M., & Roberts, D. W. (2009). Intimate partner homicide by presence or absence of a self-destructive act. *Homicide Studies, 13*(4), 339-354.

¹²¹ Zie ook Liem, M., & Roberts, D. W. (2009). Intimate partner homicide by presence or absence of a self-destructive act. *Homicide Studies, 13*(4), 339-354.

¹²² Liem, M. (2010). *Homicide followed by suicide. An empirical analysis*. Utrecht University

¹²³ Liem, M. (2020). Familicide: The killing of spouse and children by men. In Shackelford, T. K. (Ed.), *The SAGE Handbook of Domestic Violence*. SAGE; Liem, M., & Koenraadt, F. (2008). Familicide: a comparison with spousal and child homicide by mentally disordered perpetrators. *Criminal Behaviour and Mental Health, 18*(5), 306-318; Liem, M., Levin, J., Holland, C., & Fox, J. A. (2013). The nature and prevalence of familicide in the United States, 2000-2009. *Journal of family violence, 28*(4), 351-358; Liem, M., & Reichelmann, A. (2014). Patterns of multiple family homicide. *Homicide Studies, 18*(1), 44-58.

¹²⁴ Janssen, J. (2014). Dodelijke eerzaken in Nederland. *Tijdschrift voor Politie, 76*(6), 6-10; Janssen, J. (2017). *Focus op eer. Een verkenning van eerzaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Boom criminologie; Janssen J., ten Voorde, J., Houben, F. & Verheijen, G. (2021). Deelneming bij eerge relateerd geweld. *Proces, 100*(6), 361-370.

Een vierde beperking is dat de verkregen toestemming beperkt bleef tot zeven arrondissementsparketten, waarvan we er uiteindelijk maar vier hebben kunnen bezoeken door de maatregelen omtrent covid-19. Hoewel deze vier parketten geografisch goed verspreid zijn over Nederland, vormt deze selectie een mogelijke selectiebias. Om dit te voorkomen is het nodig om in een vervolgonderzoek alle arrondissementsparketten te bezoeken. Daarnaast zal in vervolgonderzoek ook toestemming bij de Raad voor de Rechtspraak moeten worden aangevraagd om de dossiers die bij de rechtbank liggen op te vragen. Doordat we niet alle dossiers in de arrondissementsparketten wisten te bemachtigen is ook hier onduidelijk of er een selectiebias zit in de zaken die we wel wisten te bemachtigen.

Een laatste beperking is de focus op partnerdoding in heteroseksuele relaties. In dit onderzoek hebben we maar één strafdossier weten te bemachtigen van een partnerdoding binnen een homoseksuele relatie. Ook al betreft dit een relatief zeldzaam fenomeen,¹²⁵ ook LHBTIQ+ gemeenschap verdient de nodige wetenschappelijk aandacht waarbij gekeken kan worden in hoeverre deze zaken de huidige typologieën verfijnen dan wel richting een eigen typologie gaan.

5.3 Tot slot

De doelstelling van dit onderzoek was om meer inzicht krijgen in de levensloop van daders van partnerdoding om typen daders te kunnen identificeren. Middels een kwalitatieve analyse van 60 strafdossiers van daders van partnerdoding zijn we bij de mannelijke daders tot een typologie gekomen: de *uitzichtloze* dader, de *ontoerekeningsvatbare* dader, de *gekrenkte* dader, de *zelfverdedigende* dader en de *blaffende en bijtende* dader. Bij de vrouwelijke daders was het niet mogelijk om tot een typologie te komen gezien het kleine aantal casussen die we wisten te bemachtigen. De resultaten bevestigen wel een beeld dat we in eerder onderzoek hebben gezien: vrouwen doden hun mannelijke partner uit zelfverdediging. Deze typologie heeft onze kennis over partnerdoding verder verstevigd en verfijnd wat op zijn beurt aanknopingspunten biedt voor mogelijke preventie en aanpak van partnergeweld. Professionals weten zo beter op welke kenmerken ze moeten letten om vroegtijdig te kunnen signaleren en te interveniëren. De volgende stap is om te onderzoeken in hoeverre huidige vroegsignaleringsinstrumenten en methodiek binnen hulpverlening en aanpak van (fataal) partnergeweld ingezet kunnen worden om escalatie van (fataal) geweld bij de verschillende typen partnerdodingen te voorkomen.

¹²⁵ Cullen, P., Dawson, M., Price, J., & Rowlands, J. (2021). Intersectionality and invisible victims: Reflections on data challenges and vicarious trauma in femicide, family and intimate partner homicide research. *Journal of Family Violence*, *36*, 619-628.

Bijlage 1

Tabel 1.1 Slachtofferratio in partnerdoding per 100.000 inwoners per jaar in de onderzochte periode

Land	Periode	Ratio per 100.000*	Auteur(s)
Denemarken	2013-2014	0,19	Rye & Angel, 2019
Duitsland	2012	0,16	Corradi & Stöckl, 2014
Finland	2003-2009	0,53	Kivivuori & Lehti, 2012; UNODC, 2015
Frankrijk	2013	0,28	Corradi & Stöckl, 2014; UNODC, 2015
Italië	2000-2005	0,12	Corradi & Stöckl, 2014; UNODC, 2015
Nederland	2009-2014	0,20	Liem e.a., 2018
Spanje	2012	0,18	UNODC, 2015
Verenigd Koninkrijk	2000-2011	0,22	Corradi & Stöckl, 2014
Zweden	2003-2006	0,25	Liem e.a., 2013; Corradi & Stöckl, 2014